274

COLECȚIA GLOBUS

Suzanne Prou

EDITURA UNIVERS

Dușmănește, păsările...

cuprinde file din jurnalul unui om „mijlociu", „onest funcționar", ce trăiește pînă în clipa îmbolnăvirii o viață monotonă, menținîndu-se din comoditate (care nu e decît alt nume al lașității) la suprafața evenimentelor. În aceste condiții, boala capătă proporțiile unei adevărate aventuri, căci, obligat la singurătate, rupt de vechile sale sisteme de referință, eroul este silit, pentru prima dată, a-și lua în considerație propria existență, devine atent la lucruri altădată indiferente, invers, rămîne inert la solicitări altădată tentante. Consecințele unei asemenea metamorfoze nu întîrzie să se arate: cel care se complăcuse peste cincizeci de ani în avantajoasa situație de a nu-și pune nici o problemă, se cufundă brusc în nemărginitul domeniu al îndoielilor, cel care se complăcuse peste cincizeci de ani în a trăi în prezent, se găsește brusc înconjurat de mișcătoarele năluciri ale amintirii.

ANTOANETA TĂNĂSESCU

274

SUZANNE PROU

Dușmănește, păsările...

SUZANNE PROU

Dușmănește, păsările...

Colecția GLOBUS / Editura Univers

Ilustraţia copertei de ŞTEFAN CÂLŢIA
Coperta colecţiei de ION STATE

SUZANNE PROU

MÉCHAMMENT LES OISEAUX

GLOBUS

Suzanne Prou

Duşmăneşte, păsările...

Traducere de
Gheorghe Sterie

Prefaţă de
Antoaneta Tănăsescu

EDITURA UNIVERS
Bucureşti
1976

CÎTEVA ZILE DIN VIAȚA UNUI „ONEST FUNCȚIONAR"

„Universul (pe care alții îl numesc bibliotecă)..." glosa melancolic Borges pe marginea unui mit al tuturor timpurilor dar pe care modernii îl trăiesc cu suavă neliniște, iată o formulă ce oferă spiritului nostru incitante sugestii. Lumea-ca-bibliotecă, deci, în care forța cărților se înscrie între binecunoscutele forțe ale naturii, în care paginile cărților deschid perspectiva infinită a altor cărți, simbolic palimpsest cu ecouri difuze sau, dimpotrivă, intempestive în conștiința scriitorilor și a cititorilor lor.

Act de cunoaștere și rememorare, lectura actualizează perpetuu senzaționalul dialog al textelor ce lasă să cadă deasupra continentelor și a secolelor pînza de păianjen a interdependențelor, filiațiilor, coincidențelor. Căci dacă apariția marilor opere noi determină *à rebours* o regrupare a experienței literare, obligînd la recitirea operelor vechi dintr-o altă perspectivă, tot așa, „procedeele" operei noi își încep mai devreme sau mai tîrziu galopanta sau lenta lor călătorie, insinuîndu-se în sistemul de lectură al cititorilor, în sistemul de creație al scriitorilor. Fenomenul se petrece pretutindeni, chiar și în cazul experimentelor șocant novatoare (dar de atîtea ori, factor necesar de progres, cum remarca, încă la

1620, F. Bacon: „Natura lasă mai uşor să-i scape secretele atunci cînd este torturată de experiment, decît atunci cînd o lăsăm să-şi urmeze în voie drumul obişnuit"), experimente care, prin selecţie şi aderare organică la imperativele unei contextualităţi culturale mai largi, devin elemente ale normei artistice general acceptate.

A privi astfel mecanismul intern de autoreglare al literaturii înseamnă implicit a pune în discuţie problema originalităţii, a raportului dintre stil, ca efort profund creator de a stăpîni şi a da coerenţă materiei, şi „reluare", ce poate fi guvernată de principii înalt constructive — invariantele, leit-motivele, constantele trăind o nouă viaţă, într-un nou sistem, cu o nouă finalitate estetică —, dar şi de cele mai puţin semnificative ale similitudinilor superficiale, mecanice, ajungînd pînă la manieră.

De ce, însă, aceste rapide consideraţii în nota noastră introductivă la prima traducere pe care Suzanne Prou[1] o cunoaşte în limba română?

Explicaţia este simplă. Pentru cititorii deceniului opt (romanul apare în 1971), a căror experienţă de lectură asimilase „lecţia" marilor scriitori moderni, *Duşmăneşte, păsările* aduce puţine noutăţi, ilustrînd mai degrabă un relevant simptom al actualităţii: „aclimatizarea" inovaţiilor în opere de nivel mediu, corolar, mai intensa lor penetraţie în rîndul opiniei publice. Altfel spus, obişnuiţi — din atîtea alte cărţi — cu metaforele „bolii", „înstrăinării", „angoasei", cu explorările psihanalitice, cu reliefarea urmărilor ce derivă din imixtiunea miraculosului sau absurdului în cotidian, cu imaginea cortegiului foşnitor al amintirii ca simbol — uneori, singur — al realităţii, vom aprecia la Suzanne Prou siguranţa şi graţia variaţiunilor pe temă dată, armonia construcţiei epice, pregnanţa atmosferei.

Duşmăneşte, păsările cuprinde file din jurnalul unui om „mijlociu", „onest funcţionar", ce trăieşte pînă în clipa îmbolnăvirii o viaţă monotonă, menţinîndu-se din comoditate (care, în cazul lui, nu e decît alt nume al laşităţii) la suprafaţa evenimentelor. În aceste condiţii, boala capătă proporţiile unei adevărate aventuri, căci, obligat la singurătate, rupt de vechile sale sisteme de referinţă, eroul este silit, pentru prima dată, a-şi lua în consideraţie propria existenţă, devine atent la lucruri altădată indiferente, invers, rămîne inert la solicitări altădată tentante. Consecinţele unei asemenea metamorfoze nu întîrzie să se arate: cel care se complăcuse peste cincizeci de ani în avantajoasa situaţie de a nu-şi pune nici o problemă, se cufundă brusc în nemărginitul domeniu al îndoielilor, cel care se complăcuse peste cincizeci de ani în a trăi în prezent, se găseşte brusc înconjurat de mişcătoarele nisipuri ale amintirii.

[1] Suzanne Prou debutează în urmă cu zece ani, adică în 1966, cu romanul *Les Pataphoris*, urmat de *Les Demoiselles sous les ébéniers*, *L'Été jaune*, *Méchamment les oiseaux* (1971, Premiul Cazes), *La Terrasse des Bernardini* (1973, Premiul Théophraste Renaudot, decernat cu 7 voturi pentru şi 2 împotrivă), în care critica a văzut un roman de maturitate al autoarei, o reuşită a prozei contemporane franceze, descendenţa Mauriac fiind învăluită în aureola fascinantă a unei noi viziuni. Suzanne Prou a mai semnat eseuri şi povestiri, precum: *Un Vase de Chine*, *Thé en mauve*, *La Petite boutique*. În 1976, romanul *Miroirs d'Edmée*.

Odată deschisă cutia Pandorei, trecutul invadează cu lumina lui orbitoare amurgul sufletesc al eroului. Nu mai am decît amintiri, constată el, lăsîndu-se cu voluptate atras de mareea anilor și faptelor, de-a lungul unui timp ce îi apare nu ca un șarpe mișcîndu-se alene pe orizontală, ci ca un cristal cu multiple fațete, putînd fi rotit și evaluat din unghiuri diverse, un cristal ascunzînd în inefabila-i transparență posibilitatea de a uni elemente disparate sub raza unei unice priviri.

Retrăirea amintirilor se face „fără ordine și fără metodă", momente ale unui plan temporal atrăgînd, cu forța magnetică a relațiilor subterane, momente ale altui plan temporal, spirală imprevizibilă, seducătoare prin dinamismul ei.

Determinat de noua stare interioară a eroului, procesul este întreținut, apoi, cu persuasiune, de un neașteptat vizitator al bolnavului, tapițerul Antoine. Acesta intră în scenă cu toate argumentele verosimilității, singurul amănunt generator de suspiciuni fiind manifesta sa agresivitate, greu disimulată sub masca unei perfecte politeți. Că Antoine (cu mefistofelica sa luciditate) este un alter-ego al personajului principal din roman nu este greu de înțeles, că cele cîteva „ieșiri" ale indestructibilului cuplu au valoare inițiatică, de asemenea. Fapt este că linia epică a retrospectivei cîștigă o dimensiune în plus prin aceea că, dorind să-și încînte sau să-și înșele vizitatorul fidel, eroul deformează pînă la fals relatările, imaginînd mai multe variante (unele clar neplauzibile) ale aceluiași eveniment, indicînd cu premeditare piste false, fantazînd cu o imensă plăcere, amestecînd fără scrupul adevărul și minciuna, logica și ilogicul.

Pasaje din *Dușmănește, păsările* (cum sînt cele analizînd „ezitările" personajelor, procentul de „adevăr" al episoadelor...) pot fi interpretate, cu bune rezultate credem, în lumina exegezelor teoretice dedicate fantasticului, precum cea a lui Tzvetan Todorov, unde citim, printre altele : „În cadrul genului fantastic, evenimentul straniu sau supranatural este perceput pe fondul a ceea ce era normal și firesc ; încălcarea legilor naturii ne face să fim și mai conștienți de aceste legi".

„Încălcarea" naturalului are la Suzanne Prou justificări în planul ficțiunii epice : pentru a se vindeca, eroul trebuie — o recunoaște el însuși — să-și epuizeze, cu orice preț și în orice condiții, amintirile, să se elibereze de implacabila lor povară.

Odată încheiat catarticul drum în infernul și paradisul trecutului, odată retrăit pînă și momentul de stridentă tensiune din copilărie, perpetuat peste ani sub imaginea „păsărilor", eroul revine în prezent, regăsindu-și cu naturalețe starea inițială de „onest funcționar". El se liniștește, lăsînd însă intacte neliniștile cititorilor.

ANTOANETA TĂNĂSESCU

DIN CAMERA MEA — CARE NU ESTE camera mea, ci salonaşul cel verde amenajat pentru mine — am auzit bătînd orele douăsprezece. Sunetele grele, prelungite de o vibraţie de aramă, ieşeau unul cîte unul din pendulă, ca un zbor de porumbei lansaţi la intervale regulate. M-am întrebat ce-o fi la dejun. Mă gîndesc mult la masă, în ultima vreme. Sînt ca pasagerul unui vapor pe timp calm, călător fără nici o treabă, pentru care mesele reprezintă evenimente, sau ca un lucrător în concediu, ce-şi petrece o lungă şi plictisitoare lună într-un han de ţară şi se întreabă în fiecare dimineaţă : ce s-o mînca astăzi ? Un păstrăv prins în rîul de-alături, carne poleită cu un sos minunat, aşa cum nu-ţi iese acasă ?

Boala mă ţine închis într-o regiune molatică, într-un spaţiu neutru şi cenuşiu, în sînul căruia, leneş de nevoie, mă interesez de

lucruri care, în timp normal, m-ar lăsa indiferent.

Pe pacheboturi, la fel ca şi în hoteluri, meniul este afişat pe uşa sălii de mese. Îţi poţi umple o parte din dimineaţă trecînd mereu prin apropierea foii albe, pe care literele şapirografiate se decolorează, înconjurîndu-se cu aureole mov ; poţi privi antetul, caracterele negre sau aurite însoţite de un număr suficient de stele, poţi zăbovi asupra numelui unui fel de mîncare, poţi să te tot întrebi ce înseamnă cuvintele „grenadin“, „mignonnet“, „verdurette“... Şi în timp ce stai în faţa cadrului de lemn lăcuit, tragi cu coada ochiului la oglinzile în care se reflectă cerul schimbător şi nesfîrşitul du-te-vino al frumoaselor străine, adulmeci un miros de bucătărie amestecat cu parfumul femeilor, cu miresmele pădurii sau ale mării.

Aici, nimic din toate astea : nimeni nu s-a gîndit să-mi pregătească meniuri.

Mi-am dilatat nările, în zadar am încercat să captez o aromă. Apoi am renunţat, m-am resemnat cu surpriza care, o ştiam, nu era plăcută : Marie-Toussainte găteşte prost.

Încăperea e întunecoasă. Verdele perdelelor mănîncă lumina, şi aşa sărăcită de frunzişul micuţei grădini.

Mi-am privit imaginea în oglindă : corp slab, înfăşurat în dimia castanie a halatului de casă, faţă suptă, cu trăsături greoaie, mîini lungi şi palide pe braţele fotoliului. Nu mişcam şi, în unele momente, mi se părea că admir un tablou, o compoziţie, toată în nuanţe cafenii-verzui în care strălucea doar albul feţei şi al mîinilor slabe, cu vinele ieşind în afară. Mă gîndeam vag la acei granzi de Spania care pozau bolnavi pictorilor, pentru posteritate. Căutînd pe imaginea mea din oglindă stigmatele decăderii, mi se făcea milă de mine şi tristeţea gîndurilor îmi dădea o înfăţişare şi mai proastă.

Am alungat aceste gînduri : sînt dintre cele care fac să se spună că sînt suferind ; nu trebuie să le menţin, chiar dacă-s numai pentru mine. Am încercat să mă privesc cu mai mult optimism, încît obrajii mi se părură mai puţin supţi, ochii mai puţin duşi în fundul capului. M-am găsit aproape frumos : am demnitate, o anumită nobleţe chiar, o frunte de gînditor.

Adevărul e că, pînă acum, am gîndit puţin. N-am avut timp : nevoile cotidiene m-au ţinut captiv, munca, obligaţiile familiale, miile de tracasări de fiecare zi au făcut din mine o fiinţă subjugată clipei prezente.

Dar, de la începutul inactivității forțate, încep să-mi întorc privirea spre mine însumi, să mă examinez. O întreagă învolburare de vechi senzații se mișcă în mine, îmi urcă pe buze, pe piele, îmi mișună în vîrful degetelor. Mă simt vast, adînc, tînăr și bătrîn în același timp. Sînt ca un marinar la întoarcerea dintr-o călătorie, de la un jaf : sacul îi este îndesat de bogății vîrîte în grabă, netriate, nici chiar numărate ; se oprește un moment, își pune jos bagajul, îl deschide și bagă înăuntru o mînă prudentă și avidă. Nu inventariază, își vîntură cu vîrful degetelor, pe ascuns, comorile ; nu le identifică, le mîngîie, le pipăie la întîmplare. Apoi strînge din nou sfoara sacului : are timp.

Am timp destul : un lung concediu de boală, pentru a examina ce-am adunat.

În celălalt capăt al vestibulului, Marie-Toussainte a sunat clopoțelul. M-am îndreptat spre sufragerie.

M-am așezat la locul meu în capul mesei, acolo de unde prezidez prînzurile familiale de mai bine de douăzeci de ani.

Vorbeam puțin : nu am fost niciodată vorbăreț. Mîncam încet, atent la gustul mîncării. Ascultam și priveam. Régine, în fața mea, își

bea apa minerală cu mici înghițituri, ținîndu-și distins în sus degetul mic. Cap mic și rotund, nas ascuțit, păr pe care permanentul îl zbîrlește în pene ușoare, de o culoare prețioasă, între roz și acaju : remarcasem vreodată că seamănă cu o pasăre ? Lebădă odinioară, poate, sau porumbiță, acum nu mai e decît papagal. Mi-am zis că nu o privisem destul, că pierdusem ocazia să urmăresc metamorfoza. Aceasta, dealtfel, trebuie să fi fost atît de lentă că, în orice caz, n-aș fi remarcat-o : poți vedea o floare deschizîndu-se sau închizîndu-se ? Timpul lucrează pe neobservate ; ar trebui să derulezi accelerat un film, pentru a asista la îmbătrînirea cărnurilor, la rărirea părului, la pierderea strălucirii pupilelor. Cu toate îngrijirile cosmeticienilor și coaforilor, Régine e bătrînă. Această descoperire ar fi trebuit să mă întristeze ; totuși, aplecat peste masă, ștergînd minuțios, cu o bucățică de pîine, sosul de pe fundul unei farfurii, eram surprins că nu simt nici o părere de rău, că încerc, mai degrabă, o bucurie răutăcioasă, amestecată cu iritare.

Perora, sigură de ea, maimuțărindu-se. Rîdeam batjocoritor în sinea mea, mă gîndeam că Régine coboară cu toată viteza panta cea rea a vieții.

Julien şi-a suflat zgomotos nasul. De la cine o fi învăţat aceste maniere de necioplit? Şi Lila, frumoasa mea Lila, nu înţelege oare că nopţile pierdute îi strică tenul? Se sprijinea într-un cot, mînca fără poftă, neglijent, din vîrful furculiţei. Pudra nu-i ascundea ridurile de oboseală de la colţul ochilor. Aş fi putut face o aluzie, să o determin să ducă o viaţă mai sănătoasă, să trăiască ziua mai degrabă, decît noaptea. N-am făcut-o; după cum nici lui Julien nu i-am spus să-şi supravegheze purtarea. Eram un tată de familie aşezat la masă între soţia şi copiii săi; şi îmi dădeam seama că îi priveam cu ochi de gheaţă. Eram desprins de ei, separat de ei printr-un fel de perete de sticlă.

Soţia mea a spus că a scris Pauline şi că Brazilia îi place. Un lucru care nu mă privea: o să merg eu vreodată în Brazilia?

Julien a spus că Brissou, colegul meu de la Prefectură, a telefonat pentru a se interesa de mine. Am ridicat din umeri.

Lila a spus că prietena ei, Françoise, a invitat-o de Paşti la ţară. Prietena ei, Françoise, se numeşte, poate, François; ce-mi pasă? N-am răspuns.

Am mai luat o porţie de friptură: de astă dată s-a întîmplat să nu fie rea. I-am făcut

semn Mariei-Toussainte ca să-i aduc un compliment; a cîriit de bucurie. M-am gîndit: biata femeie. Ştiu că e în serviciul nostru de mult timp, că îşi distruge sănătatea, că ar avea nevoie de odihnă. Îmi era indiferent: mai putea să muncească: ce mai dorea în plus?

M-am gîndit că o să-mi beau cafeaua şi o să fumez o mică ţigară de foi. Apoi, voi avea o întreagă după-amiază să visez.

Cu stomacul plin, cu picioarele calde datorită papucilor încărcaţi cu electricitate statică ai doctorului Z, mă simţeam bine. Am zîmbit şi ceilalţi s-au bucurat văzîndu-mă că zîmbesc, fără a ghici că buna mea dispoziţie n-avea nici o legătură cu ei, că nu mă sinchiseam să le fac plăcere.

Înainte de a pleca, Julien mi-a cărat fotoliul de odihnă (pe care Régine se încăpăţînează să-l numească „relax"-ul meu) sub cel mai mare dintre copaci. M-am instalat în fundul grădinii, mi-am întins pe genunchi pledul ecosez. E încă răcoare, nu sîntem decît în aprilie. Dar mugurii au şi început să crape, frunzele se desfac, ramurile se punctează cu verde-pal. Umbra teiului e rotundă şi uşoară. Cînd florile se vor deschide, aerul va înmiresma împrejur. Cînd înfloresc oare teii? Am avut

vreodată timp să mă ocup de botanică, să observ succesiunea anotimpurilor ?

Mi-am amintit de o alee de periferie, pe care mergeam altădată alături de mama, duminica. Un parfum mă îmbăta și mama spunea că e cel al teilor. Ridicam privirea, surprins : pentru mine, teiul însemnase întotdeauna infuzia caldă, bine îndulcită, înghițită în serile de insomnie. Nu recunoșteam ierburile uscate, îndesate în sacul vînzătorului de plante medicinale, în aceste bijuterii complicate, aceste pandantive de aur verde, făcute din plăci translucide ușor curbate și din delicate cizelări de flori.

Mătușa era bătrînă ; se hrănea cu numeroase mese de piure și creme ; purta pe cap un șal de dantelă neagră. Obrajii ei moi, brăzdați, se mișcau într-un mod cam respingător, în timp ce-și malaxa compoturile cu gingiile și cu limba.

Își primea musafirii într-un salon întunecos, împodobit cu tablouri soioase, atît de năclăite, încît abia ghiceai subiectul și puteai vedea, după plac, nimfe îmbăindu-se sau o coborîre de pe cruce.

O lampă Berger degaja un parfum suspect, pe care îl respirai în doze mici de teamă să nu dai peste alte mirosuri mascate de el.

Mătușa oferea bomboane dintr-o bomboníeră de porțelan alb, pe capacul căreia era un trandafir.

Uneori, venea o fetiță ; se numea Juliette. Era oare nepoata bătrînei doamne ? Cunoștea bine grădina cea mare, îi știa toate ocolișurile, ascunzătorile, locurile întunecoase de după bordurile de merișor. Îi plăcea bazinul construit din ornamente stîncoase, golit de apă, plin cu frunze moarte.

Cînd întîrziam prea mult, Juliette și cu mine, o voce behăită ne chema, tremurat : Julieeeeette... Nu răspundeam ; rîdeam nebunește ; ne spuneam că nu ne vom întoarce, că vom trăi în spatele tufișului, hrănindu-ne cu rădăcini și cu scoarță de copac ; aveau să ne caute în zadar și să ne creadă morți. Juliette se înduioșa și vărsa lacrimi. O consolam cu stîngăcie, îi ștergeam obrajii rotunzi cu batista mea murdară, răsucită ca un șomoiog. Sfîrșeam prin a ne întoarce și eram certați.

M-am întrebat ce s-a întîmplat cu Juliette. Degeaba m-am sforțat, nu-i revedeam în minte fața ; în locul ei revedeam profilul cameii pe care mama o purta la gît, prinsă cu o agrafă, pe o panglică neagră.

Fără îndoială că mătușa a murit ; grădina a fost vîndută. Alți copii se joacă pe alei, unde

iarba se ivește dintre pietre, de vreme ce copilăria noastră a trecut și Juliette s-a făcut mare.

După-amiaza lîncezea. Amintirile ascunse demult, sub noroiul zilelor scurse, se ridicau asemeni unor bule mari la suprafața unui eleșteu.

Mă gîndeam la cameea albă, pe fond roșiatic, a mamei.

Cîndva, am vizitat o fabrică de camee, aproape de Napoli. Eram cu Régine. Înfofolit în cuvertura mea, pe jumătate adormit, mi-am făcut o plăcere din a o evoca pe Régine, de atunci, subțirică, cu părul strălucitor. Funcționarii fabricii, cu privirea lucind de dorință, cu răsuflarea scurtă, îi puneau coliere pe sîn, îi probau brățări și inele, atingîndu-i, ca din greșeală, pielea fină de roșcovană. Régine se ținea țeapănă, artificială, în fața oglinzii ; întindea brațele, își întorcea gîtul : idol bizar, fecioară barocă, împodobită cu ofrande. Dar cameea nu o purta Régine, o purta mama.

Mă gîndesc rar la mama. Am revăzut-o în minte, fragedă și corpolentă — ceea ce, pe vremea aceea, se chema o femeie frumoasă. Începuse să se îngrașe de timpuriu. Avea un gît rotund, alb, pe care panglica de catifea

neagră îl făcea să apară și mai alb. Fața ei cu trăsături delicate se încununa cu un păr brunet. De cele mai multe ori se îmbrăca în galben (galbenul este fardul brunetelor, spunea ea) sau în alb.

A albit foarte devreme și din cochetărie își păstra firele albe din ce în ce mai numeroase, din ce în ce mai dese, pînă ce, în sfîrșit, părul în întregime, tot superb, tot bogat, se făcuse alb de-a binelea. Atunci, cum avea simțul armoniei, s-a consacrat movului.

Satin liliachiu, jerse parm, crep culoarea cercelușului ; copil fiind, cînd deschideam garderobul mamei, toate astea mi se păreau că exală un parfum consistent de violetă. Era acel parfum pe care-l atribuiam celebrei *Doamne în negru* a lui Gaston Leroux. De atunci, mi-au plăcut întotdeauna femeile care își dădeau cu parfum de violetă.

Fata de la etajul patru, cînd locuiam pe strada Morilor, era dintre acestea. Lăsa în urma ei, în ascensor, o dîră parfumată care persista mult timp după ce ieșea din el. Mă scăldam în acest miros, cuprins de ușoare frisoane de plăcere. Fata a murit de leucemie, înainte de a termina Conservatorul. A lăsat, se pare, un copil, o fetiță pe care mama ei a luat-o s-o crească. S-a spus că tatăl fusese

ucis în Indochina, fără să aibă timp să-și recunoască fructul dragostei nelegitime.

Mi-am amintit că mama avusese o aventură cu un ofițer din garnizoană. Asta e, cel puțin, ceea ce crezusem eu c-am înțeles, pe vremea aceea, ascultîndu-i pe cei mari. Cred că tata păstrase amintirea acestei trădări, deși mama se arătase, după aceea, ireproșabilă. El îi purta pică mereu și îi scotocea prin geantă, cu privirea rea, în căutarea unui bilet compromițător. Ea privea, nepăsătoare, cu un aer liniștit care îmi strîngea inima, cum zboară micile facturi, biletele de autobuz, bancnotele de cinci franci.

Mă făceam că dorm. Régine s-a apropiat de mine în vîrful picioarelor. Venea să vadă, ca o soție bună, dacă nu-mi lipsește ceva. Am făcut pe omul cufundat într-un somn adînc. Régine s-a retras încetișor. Eu rîdeam pe înfundate : putea ea oare ghici că adormitul, treaz de-a binelea, cerceta neobosit în desaga lui cu amintiri ? Trecutul se umfla și se unduia în mine : valuri, valuri la infinit, și fluxul aducea cînd o imagine, cînd alta ; ideile mi se învălmășeau în minte, o viziune chema viziunea următoare, fără nici o ordine și fără nici o regulă. Mica Juliette, din ce colțișor al

memoriei o fi ieșit ? Mama se aranja în fața oglinzii, fredonînd un „titalam" ; fata de la etajul patru repeta Bérénice și toată casa o auzea, datorită curții care era ca o cutie de rezonanță. Aerul se parfuma de violetă. Bătrîna mătușă, măcinată de ani, se tot foia în umbra teiului, pe scaunul ei de odihnă, făcut din palmier de Manilla. Și cameea, ovală, roșiatică, îmi obseda în continuare visarea, asemănătoare unui ochi mare, atîrnat pe cerul palid.

Un vînt ușor a început să miște ramurile teiului. Mi-am mai ridicat puțin cuvertura ecosez, numită „pled", pe timpul plimbărilor familiale, cînd Pauline, Julien și Lila erau mici. „Pledul" servea la protejarea scaunelor de la mașină : întotdeauna am fost grijuliu. Cînd Lila și-a luat carnetul de conducere, a trebuit să scot „pledul" ; ea nu admite nici husele, nici protecțiile de orice fel. Spune că trebuie să trăim, să uzăm și să epuizăm totul. Totuși, altădată, îmi plăceau mult, în saloanele de primire, scufițele lucrate de mînă ale fotoliilor. Le croșetau domnișoarele casei ; reprezentau flori, frunze, păsări. Și cînd, în mod excepțional, se scoteau, copiii ghiceau că va fi o petrecere.

Deodată m-am simţit bătrîn : cui aş fi putut să-i vorbesc despre tot ce-mi trecea prin cap ? Nu am prieteni, părinţii mi-au murit, Régine se vrea născută din Noul Val, refuză orice aducere aminte care riscă să-i dea mai mult de treizeci de ani. Cît despre copii... mi-ar fi prea teamă să nu fiu acuzat de ei că bat cîmpii. Altădată, ascultam povestirile celor mai mari ca noi, care ni se păreau că vorbesc despre o epocă de aur. Fiii noştri îşi bat joc de trecutul nostru şi chiar mai rău : refuză să admită că şi noi, la rîndul nostru, am fost tineri.

Trebuie oare să-ţi macini grăunţele singur ? Trebuie oare să te învîrteşti ca o moară demodată a cărei făină n-o preţuieşte nimeni ?

Se lăsa seara. Nu-mi place apusul, sfîrşitul unei zile, vestitor al nopţii ostile, periculoase. Mult timp am crezut că nu poţi muri decît noaptea. Seara mă simt întotdeauna slab, rece. Mi-e frică.

M-am sculat şi m-am îndreptat către casă.

Salonul cel mare era puternic luminat. Aş fi putut să mă retrag în camera mea, dar asta ar fi însemnat să continui a mă frămînta în gînduri funebre. M-am hotărît să-i înfrunt pe musafiri. Prudent, fără zgomot, alunecînd pe

tălpile mele de fetru, am înaintat pînă la uşa salonului. Am văzut-o pe Hélène Lorme, aşezată la colţul şemineului.

S-a ridicat pentru a-mi strînge mîinile cu afecţiune, cu compătimire. Nu sînt bolnav, nu port eu oare uniforma convalescenţilor : papuci şi halat de casă ? În mintea Hélènei precumpănea, fără îndoială, ideea că se cuvine să afişeze milă, ceea ce nu putea decît să mă deranjeze. M-a rugat să-i descriu, încă o dată, fazele acestei boli care nu este boală, să relatez incidentele : oboseală, sincopă, diferitele examene, diagnosticele medicilor. Voia şi mai multe amănunte, comenta, dădea din cap. Şi, dintr-o dată, m-am simţit mai slab, mai suferind.

Régine a adus ceaiul. A uns cu unt, pentru mine, cu ostentaţie, un biscuit : pentru a arăta Hélènei cît de mult mă răsfaţă. Eram din ce în ce mai iritat. Hélène nu mai termina de vorbit despre o grămadă de veri şi prieteni, ajunşi, din cauza unui surmenaj excesiv, cu un picior în groapă. Relatarea acestor întîmplări dureroase nu mă reconforta deloc. Régine rîdea zgomotos, în contratimp, pentru a încerca să anihileze efectul acestor istorisiri. Din timp în timp, făceam o pauză ca să ne

ronţăim biscuiţii şi eu doream să vină cineva care să ne aducă noutăţi vesele din afară.

Epuizînd capitolul cu suferinţele cunoştinţelor sale, Hélène a vorbit despre bătrîneţe. A spus că bătrîneţea este un lucru foarte trist ; şi-a arătat mîinile cu pete cafenii, deformate de reumatism. Mi-am amintit că, altădată, i se spunea „frumoasa Hélène" : mi-am amintit că am admirat-o, în timpul recepţiilor pe care le dădeau părinţii mei. Blondă, cu tenul sidefiu, rîdea, cu ochii mijiţi, dînd capul pe spate. Era numai perle şi satinuri. Mi s-a făcut milă de ea. M-am întrebat dacă a iubit mult, dacă a suferit mult, dacă a plîns adesea. Ochii ei limpezi au devenit lăcrimoşi. În timp ce ronţăia un biscuit, i-am văzut, lucindu-i, strălucirea de porţelan a protezei dentare. Am fost cuprins de un sentiment de milă pentru specia umană, condamnată la îmbătrînire şi la moarte. Şi mi-am dat seama că, de dimineaţă, tocmai această viziune a decăderii o respingeam ; aversiunea ce-o aveam pentru ofilirea soţiei mele, pentru tinereţea absurdă a copiilor mei, erau cele două feţe ale aceluiaşi refuz. Iar visarea mea în legătură cu lucruri trecute, care mă readuceau la timpul copilăriei, nu fusese altceva decît o încercare de a reveni la

origini, de a mă înfăşura într-o fericire pierdută.

Mi s-a făcut scîrbă de mine.

Hélène şi Régine vorbesc, vorbeau cum ştiu să vorbească femeile binecrescute care nu au nimic să-şi spună. Hélène are vocea gravă. Vocea Réginei e piţigăiată. Am închis ochii ; mă credeam într-o volieră ; încă o dată, obsesia păsărilor mă copleşea.

Aripi foşneau, loveau, atingeau, făceau vînt frunţii mele pline de sudoare. Ciocuri ascuţite împungeau cuvintele, ciuguleau fărîmiturile, îmi loveau craniul greu. Mă cuprindea o greaţă, prin care sesizam neîncetatul du-te-vino al unui nor de vietăţi acoperite cu pene. Aş fi vrut să mă ridic, să părăsesc salonul, să fug. Nu aveam forţa necesară. Fotoliul se mişca sub mine, balansat de valuri, iar vocile femeilor erau nişte strigăte de pescăruşi care se aruncau înfometaţi asupra resturilor ce înotau în voia curenţilor.

Am simţit că mă prăbuşesc. Mi-am pierdut cunoştinţa.

M-am trezit cu gustul greţos al medicamentelor pe limbă. Am luat contact, în mod penibil, cu viaţa.

Trebuie să fi fost dimineaţă, deoarece auzeam aspiratorul Mariei-Toussainte izbind per-

vazurile pardoselii din vestibul. Nu-mi aminteam nimic din seara precedentă. Știam că am leșinat în salon, în fața Hélènei Lorme. Ceea ce urmase, căzuse în neant. M-am simțit frustrat : pentru a doua oară, o bună bucată de timp din viața mea îmi era furată. M-am înverșunat să-mi scurm memoria, așa cum zgîrii, cu unghiile sîngerînde, un strat de ipsos, ca să descoperi dedesubt o scriere uitată. În zadar. Nu-mi aminteam decît de sincopă, de începutul sincopei care se declanșase odată cu învîrtirea unui nor de păsări.

Atunci cînd mi-a fost rău prima oară, la Prefectură, se pare că am vorbit și de păsări. Cel puțin așa pretinde colegul meu, Brissou, care a fost singurul martor al leșinului meu. A povestit mai tîrziu că m-a desfăcut la guler, că mi-a tamponat tîmplele, că m-a pălmuit pe obraji, în timp ce eu repetam neobosit, cu ochii închiși : „Păsările, goniți păsările".

De unde vine, cu ce are legătură această obsesie a păsărilor ? N-am avut niciodată, ca alții, un canar în colivie ; am salutat întotdeauna cu bucurie întoarcerea rîndunelelor, și corbii pe arătură nu m-au înfricoșat niciodată. Mi-am zis că trebuie să merg pe firul acestei imagini a păsărilor pînă ce, în sfîrșit, îi voi descoperi sensul.

Pentru moment, eram prea obosit. Am tras, cu lenevie, de cordonul care atîrnă la capătul patului meu, pentru ca Régine sau Marie-Toussainte să-mi aducă micul dejun.

A venit Marie-Toussainte deoarece Régine ieșise devreme. Se dusese, după toate aparențele, să-l consulte pe medicul nostru. Chiar în acest moment îi povestea, fără îndoială, ceea ce numea ea „criza" mea. Criză de ce ? Nu sînt nici epileptic, nici nebun. Și apoi, detest să se vorbească, în lipsa mea, despre stările mele proaste. Mi-am băut cafeaua cu lapte, mi-am mîncat tartinele. Marie-Toussainte a deschis fereastra : era frumos ; soarele a intrat, a făcut să danseze curcubeie în marginea tăiată oblic a oglinzii.

Am spus că o să-mi fac toaleta. M-am lungit sub cuverturi. Puțin cîte puțin, neliniștea îmi trecea. Din cauza soarelui, fără îndoială, mă simțeam ușor, aproape nepăsător. În loc să mă scol, am visat cu ochii deschiși, cu obrazul pe pernă. Trebuie să fi ațipit. Am fost trezit de o lovitură puternică, dată în canatul ușii. Era tapițerul.

Meșterul tapițer este un bărbat de statură mijlocie, îmbrăcat cu severitate în negru ; își ținea în mînă pălăria de fetru, cu boruri întoarse ; am putut vedea că se folosește de un

ceas de modă veche, o „ceapă", strecurat în buzunarul de la vestă și prins cu un lanț gros, de rever. A salutat respectuos. Mă simțeam stingherit că mă găsesc încă în pat și i-am răspuns la salut cu un aer cam fîstîcit. Dealtfel, în acel moment încă nu știam cu cine am de-a face și mirarea-mi era mai mare decît jena. S-a prezentat : Antoine, tapițer din strada Récollettes. Nu cunosc strada Récollettes ; trebuie să fie una din străduțele acelea vechi, pe care orașul nostru le ascunde în număr mare și care șerpuiesc prin partea fortificațiilor. N-auzisem niciodată pronunțîndu-se numele lui Antoine dar, cum a trecut mult timp de cînd n-am mai apelat la un tapițer, acest ultim amănunt mi s-a părut lipsit de importanță.

L-am întrebat pe Antoine ce dorește și mi-a răspuns că a venit cu ajutoarele sale la cererea soției mele, ca să renoveze salonul cel mic.

M-am mirat : Régine nu-mi vorbise de nimic. Să mă fi înștiințat oare în ajun, atunci cînd slăbiciunea îmi vlăguia toată puterea de înregistrare a memoriei ? În acest caz, trebuie să mă prefac că sînt la curent ? Am optat pentru sinceritate ; am motivat cu boala mea pentru a fi iertat că nu știu nimic. Antoine și-a exprimat părerea de rău pentru venirea sa pe neașteptate și pentru deranjul pe care

mi-l făcea ; a avut oare ghinionul să mă trezească ? L-am asigurat că nu m-a deranjat cu nimic. Am întrebat dacă trebuie să plec din cameră. A protestat : prezența mea nu-l stingherea cîtuși de puțin și putea să promită că nu-mi va tulbura odihna. Se va limita, pentru această primă zi, la măsurători. A scos din buzunar un metru pliant și, fără să mai aștepte, a făcut un semn în direcția ușii. Ajutoarele au intrat, la rîndul lor.

Erau doi oameni îmbrăcați în salopete albastre. Se purtau de parcă nici nu eram acolo, ceea ce m-a cam jignit.

Au început să tragă și să împingă mobilele, descoperind locuri pline de praf, smocuri de puf, mici obiecte ascunse pe ici, pe colo, pe după un picior de fotoliu, pe sub comodă. Au dat jos tablourile, lăsînd să apară dreptunghiuri de tapițerie mai nedecolorate, ferite de lumină.

În timp ce ajutoarele dădeau astfel, peste cap, ordinea încăperii și îi scoteau în evidență defectele și părțile urîte, Antoine, cu metrul lui, făcea măsurători pe care le nota într-un carnețel cu colțurile îndoite ; își sugea, adesea, mina creionului, apoi și-l punea, în echilibru, după ureche, pentru a avea mîinile libere, și

mergea mai departe să măsoare și iar să măsoare.

Am întrebat dacă au și ales tapetul. Antoine m-a asigurat că această grijă îmi va reveni mie, după ce va fi stabilit devizul.

În acest timp, ajutoarele desfăceau perdelele, iar din ele ieșea un praf fin care dansa în soare ; îmi era rușine : o încăpere bine aranjată poate face impresie bună ; de îndată ce strici ordinea stabilită, armonia fațadei, îți dai seama că trăiai în murdărie și ruină.

Ca și cum îmi citea gîndurile, Antoine mi-a spus că e obișnuit cu praful : trăia în el, ceea ce îi pricinuia uneori crize de astm ; m-a asigurat că în toate apartamentele, de la cel mai luxos pînă la cel mai sărăcăcios, puteai, numai deplasînd mobilele, să faci să apară cocioaba. A rîs : dacă totul ar fi fost în ordine, spunea el, s-ar mai fi gîndit cineva să-l cheme ? M-am înroșit. Îmi propusesem să-i cer Réginei să amîne lucrările pînă mă fac bine. Acum, cînd se arăta, ziua în amiaza mare, decăderea locului meu de odihnă, această amînare nu mai părea posibilă.

Ajutoarele au început să-mi împingă patul. E o canapea Empire, pe rotițe. Mergea lin pe covor, așa că nu puteam să spun că mă supărau zdruncinăturile ; totuși, plutind astfel și

ghicind lîngă mine, în locul peretelui liniștitor, vidul, nu mă simțeam în largul meu. Lucrătorii strînseseră mobilierul în mijlocul încăperii și eu mă învecinam cu comoda, cu scrinul, cu măsuța, cu fotoliile, totul avînd deasupra tablourile și oglinzile scoase și puse cu fața în jos. Făceam parte din mobilier și mă întrebam cu amărăciune dacă mă vor acoperi cu vreo prelată, înainte de a zugrăvi plafonul. Am spus acest lucru. Antoine m-a privit cu severitate ; am ceva împotrivă ca oamenii lui să lucreze ? Am lăsat nasul în jos, rușinat. Am respectat întotdeauna munca altora, nu voiam să fiu o piedică pentru acești muncitori. Cu o voce slabă, am îndrăznit, totuși, să spun că ar trebui, curînd, să mă scol. Antoine mi-a răspuns că nici vorbă nu putea fi de așa ceva : după cum stăteau lucrurile, cel mai bine ar fi să stau nemișcat, dacă voiam ca nimeni să nu-și piardă timpul.

M-am cuibărit sub cuverturi și am închis ochii. Totuși simțeam, fără să o văd, poziția bizară a patului meu și asta mă făcea să sufăr. Încercam să-mi imaginez ce e în spatele meu, la dreapta, la stînga... Nu reușeam ; îmi ridicam pleoapele și eram surprins că descopăr cîte un lucru pe care-l uitasem.

Încercările mele zadarnice au încetat cînd mi-am dat seama că, chiar dacă m-aş fi obişnuit cu poziţia cea nouă, tot n-aş fi reuşit să aţipesc : ajutoarele începuseră să încerce pereţii cu lovituri de ciocan şi făceau un tărăboi... Era oare cu adevărat necesar să se cunoască adîncimea găurilor sau compoziţia pereţilor, pentru a-i acoperi cu un nou tapet ?

Ajutoarele acestea nu-mi inspirau încredere ; feţele lor vulgare, cioplite grosolan, păreau de un roşu de culoarea vinului, nasurile le erau uriaşe, împestriţate cu puncte negre, împodobite cu franjuri de peri umezi care ieşeau din nări ; părul le cădea rar şi zbîrlit pe frunţile înguste. Fără îndoială că semănau între ei, altfel nu i-aş fi confundat. Cred că unul se numea Ernest şi celălalt Octave, sau cel puţin credeam că aud aceste silabe ieşindu-le din gură cînd se numeau unul pe celălalt ; dar nu puteam să-mi amintesc cine era Ernest şi cine era Octave. Acest lucru mă lăsa, dealtfel, indiferent : nu aveam nici cea mai mică poftă să stau de vorbă cu ei.

Făceau acum un tapaj îngrozitor, cu tot felul de obiecte lucitoare care le cădeau din buzunar, pe care le adunau de pe jos, le aruncau prin colţuri, veneau să le ia din nou pentru a le arunca iar. Scoteau cuie vechi cu nişte cleşti enormi, dădeau jos, cu ciocanul, bucăţi de tencuială şi înjurau cu voce tare.

În vremea asta, Antoine, cu privirea visătoare, măsura mereu şi nota, măsura şi iar nota ; făcuse de mai multe ori turul încăperii, continua să se învîrtească, închipuindu-şi, poate, că locuiam într-un poligon cu N laturi şi nerecunoscînd locurile prin care tocmai trecuse.

M-am hotărît să mă ridic : scrupulele mele pentru munca lucrătorului cinstit nu rezistau în faţa neruşinării acestor brute. Am întins mîna şi mi-am dat seama că şnurul clopoţelului atîrnă prea departe de locul pînă unde aş fi putut eu ajunge. M-am umplut de mînie : m-au îndepărtat oare de perete în mod voit, pentru a mă izola de restul casei ? Dacă aş striga, cine m-ar auzi în mijlocul acestui vacarm ?

Ţineam ochii aţintiţi pe cordon cu un fel de lăcomie. L-am văzut pe Ernest, sau pe Octave apropiindu-se de el, smulgîndu-l cu un gest brutal, privindu-l curios înainte de a-l trimite lîngă cuiele vechi şi lîngă resturile de tencuială.

Am protestat, i-am spus lui Antoine că purtarea ajutoarelor sale mi se părea incalificabilă.

S-a oprit din calcule pentru a mă privi cu tristeţe : nu-mi dădeam oare seama că aceşti oameni, pătrunşi de importanţa muncii lor, nu aveau nimic comun cu cei care, cum se spune în mod vulgar, cu cît fac mai puţin, cu atît se simt mai bine ? Îşi executau cu pasiune lucrarea şi nu s-ar opri pînă n-ar termina-o, pînă n-ar definitiva-o ; refuzau cîrpăceala. Erau lucrători de elită ; trebuia să înţeleg acest lucru, să-i admir şi să accept neplăcerile care mi se puteau trage din ardoarea lor sfîntă.

I-am replicat că el însuşi mă asigurase că nu voi fi deranjat. Antoine a răspuns că el nu numea deranj inconveniente atît de minore, aşa încît ar trebui să-mi fie ruşine să vorbesc despre ele : cum, eram acolo, la căldură, mă odihneam comod într-un pat bun, în timp ce aceşti oameni, a căror pricepere se părea că o dispreţuiesc, se osteneau pentru mine ? Sigur, ar fi fost uşor să nu deplasezi nimic, să te mulţumeşti, cu ceva aproximativ. Dar văzusem vreodată vreo lucrare frumoasă, făcută din vîrful degetelor ? Antoine ţinea la prestigiul său profesional, care era mare, şi bine meritat, lucrătorii săi, formaţi de către el, căpătaseră obiceiuri pe care nu eu aveam să-i fac să le piardă. S-a întors la măsurătorile sale.

Am scos, prudent, din pat, un picior : voiam să fug. Am pus piciorul pe pămînt şi l-am retras imediat cu un urlet de durere : călcasem pe un cui, pus acolo, cu vîrful în sus, parcă intenţionat.

Antoine, deranjat încă o dată, m-a măsurat cu o privire plină de ciudă. Mi-a spus că puteam să-mi iau gîndul de la sculare : uşa era blocată de un dulap şi nu puteam, în nici un caz, să ies din cameră înainte de terminarea lucrului.

M-am culcat la loc, zdrobit. Cum se făcea că Régine mi-a impus mie, bolnav fiind, o asemenea situaţie neplăcută ? De ce nu se întorcea ? De ce Marie-Toussainte nu se interesa de mine ? Fără îndoială că mă credea sculat, ieşit în grădină. Prin fereastra despuiată de perdele, îmi vedeam, sub tei, scaunul pe care probabil uitaseră să l ducă înapoi sau pe care l-au scos devreme ; era întors cu spatele la faţadă şi ar fi putut fi şi ocupat în acest moment fără ca, din casă, să se observe vreo diferenţă ; astfel că Marie-Toussainte, trebăluind la ea în bucătărie, putea să-şi arunce o privire şi, nevăzînd nici o mişcare, să creadă că dorm.

Totul se aranja pentru a mă lăsa pe mîna tapiţerilor. Încolţea în mine ideea unei conspiraţii, pe care o respingeam din toate puterile : nu eram oare bolnav ? N-avusesem, în ajun chiar, ceea ce ei numesc o criză ? Dacă mergeam cu imaginaţia pînă la o conspiraţie, fiind vorba doar de nişte simpli tapiţeri, asta nu putea să însemne că înnebunesc ?

Dar aceşti oameni, dezlănţuiţi la mine în odaie, erau simpli tapiţeri ? Nu prea avusesem de-a face cu această corporaţie pînă atunci. Îmi aminteam de lucrătorii care au renovat camera fiicelor mele, cînd se făcuseră măricele. Fetele voiseră să transforme un decor cam pueril ; aleseseră tapete noi, tapiţerii noi, o combinaţie de gri, de verde-închis şi de roz şters. Veniseră tapiţeri. Îi văzusem puţin : cînd mă întorceam seara de la Prefectură, erau plecaţi ; în casă stăruiau mirosuri de lacuri, de zugrăveală, care mi-ar fi plăcut dacă n-ar fi însemnat că fiicele mele se făcuseră mari. Pe oameni i-am întîlnit o dată sau de două ori, dimineaţa : mă salutaseră politicos înainte de a se duce la bucătărie să bea un pahar de vin alb, pe care Marie-Toussainte li-l oferea. Nu semănau cu Antoine şi cu acoliţii săi.

Să fi fost ăştia nişte falşi tapiţeri ? Ce căutau oare ? Pereţii nu ascundeau nici o comoară. Mă pierdeam în presupuneri.

Am simţit că plutesc şi mi-a fost frică de o ameţeală. Am înţeles că patul meu îşi relua locul.

Împrejur, zorind ca nişte furnici, oamenii împingeau, trăgeau mobilele. Antoine îşi vîrî carneţelul în buzunar, unde îşi îndesa metrul de tîmplărie şi creionul mare şi plat ; îşi scotea „ceapa" din buzunăraşul de la vestă şi constata că era exact ora de plecare. Ernest şi Octave se întindeau, căscînd. Micul salon verde îşi reluase, ca prin farmec, aspectul obişnuit ; tablourile date jos din cui zăceau grămadă într-un colţ, dar era singura dovadă a martiriului pe care îl îndurasem ; tot restul reintrase în normal ; cordonul clopoţelului, prins la loc, atîrna în cuiul lui.

Antoine m-a salutat, m-a rugat să-l scuz pentru deranjul pe care mi l-a pricinuit şi mi-a spus că nu se va mai întoarce pînă a doua zi : se ocupa de mai multe şantiere şi trebuia să le viziteze pe toate. Părea să creadă că, pînă la întoarcerea sa, mi se va părea o veşnicie. S-a retras, amabil şi demn ; ajutoarele l-au urmat.

M-am trezit singur, liniştit, într-o încăpere obişnuită. Am sunat. Marie-Toussainte a venit. I-am spus că tapiţerii au plecat, în sfîrşit, dar nu părea să fi înţeles. Mi-a adus halatul de casă şi papucii.

ÎN TIMPUL DEJUNULUI CARE A URMAT, am vorbit despre tapiţeri. Deşi nu prea aveam chef, trebuia s-o fac, ca să mă informez şi să mă liniştesc. Într-adevăr, atitudinea Mariei-Toussainte şi zîmbetul ei reţinut, asemănător celui pe care-l afişezi în faţa copiilor sau a nebunilor, mă alarmase.

Am amintit, deci, despre venirea lui Antoine şi a ajutoarelor sale ; vocea îmi tremura puţin, o uşoară nelinişte îmi strîngea gîtul. Régine s-a oprit din scobitul unui grepfruit şi a ridicat spre mine o privire lipsită de expresie. Mi-a spus că, luna trecută, avea intenţia să renoveze camera verde ; renunţase de atunci, din cauza bolii mele. Dacă a angajat tapiţeri ? Credea că-şi aminteşte că intrase la un meşter, despre care auzise numai lucruri bune ; dorea atunci să i se facă un deviz ; nu se mai gîndise la acest lucru şi se îndoia foarte tare că şi-ar fi lăsat adresa la patronul atelierului.

Am spus că, fără îndoială, acest om i-a luat cererea în serios, de vreme ce a venit chiar în dimineața aceea la noi ; am adăugat că metodele sale de lucru sînt inacceptabile : făcea mare tărăboi și răvășea totul.

Marie-Toussainte a intrat în vorbă, cum face adesea, fără să fie poftită : nu era nimic răvășit, spunea ea, și nu avusese decît să facă patul.

Am obiectat că lucrătorii, înainte de a pleca, puseseră totul la loc ; putuse, totuși, să vadă că tablourile erau scoase din cuiele lor.

Ea nu văzuse acest lucru.

Am întrebat cine le-a dat drumul oamenilor și Marie-Toussainte a susținut că grila rămăsese deschisă toată dimineața din cauză că urma să vină un comisionar de la Félix Potin. Oamenii putuseră să intre fără să fie observați din casă.

Pe scurt, totul părea logic. Un fel de apăsare plana, totuși, asupra noastră. Cercetam chipurile soției și ale copiilor și îmi dădeam seama că vorbeau mai puțin ca de obicei, cu mai puțin interes. Lila părea gînditoare : îi era oare somn ? Fără îndoială că iarăși se întorsese acasă în zori. Julien nu e niciodată vorbăreț ; monosilabele sale îmi păreau mai rare ca de obicei ; tot făcea cocoloașe din miez de pîine, care se îngrămădeau pe fața de masă, lîngă el. Cît despre Régine, întreținea cu greu o conversație foarte banală, se întrerupea adesea pentru a-și încrunta sprîncenele, ceea ce face rar deoarece îi e frică să nu-i apară riduri pe frunte. Nu mă simțeam în largul meu. Chestiunea cu tapițerii era lămurită, fără îndoială, și ar fi fost necuviincios să mai vorbesc despre ea. Totuși, mă întrebam întruna dacă se vor întoarce a doua zi ; nu îndrăzneam să pretind a li se spune să nu mai vină și faptul doar că ezitam să formulez o cerere atît de simplă mă făcea furios împotriva mea. Mă îndoiam oare de simțurile mele ? Îmi închipuiam că am visat ? Mă găseam stupid ; dar în adîncul meu neliniștea creștea. Cum timpul frumos părea că avea să dureze, după-masă m-am dus la fotoliul meu din fundul grădinii. Fantasmele agreabil demodate, care mă obsedaseră în după-amiaza precedentă, mă părăseau. Nu-mi ieșea din cap treaba cu tapițerii : faptul că Régine a discutat cu un meșter, luna trecută, mă mai liniștea puțin. De asemenea, îmi spuneam că soția mea putuse să mă pună la curent cu intențiile sale : povestea cu tapițerul îmi rămăsese fără să-mi dau seama în minte și ieșea de acolo însoțită de o întreagă plăsmuire.

În acest punct mă găseam cu gîndurile și cu îndoielile mele, cînd Régine a venit să-mi aducă un pahar de lapte și o pilulă pe care am înghițit-o așa cum înghit orbește toate medicamentele ce mi se administrează. Privea tufele de trandafiri care tocmai fuseseră rotunjite, se întreba cu voce tare dacă Julien n-a întîrziat prea mult, își dădea părerea despre cel de-al doilea și al treilea mugur. Vorbea oare, ca de obicei, despre tot ce-i trece prin minte, sau ascundea sub vorbăria ei ceva ce-o frămînta? Am avut curajul s-o întreb: făcuse toate cele necesare pentru ca, a doua zi, să nu fiu deranjat? Mi-a răspuns că a pierdut adresa meșterului și că nu vedea cum ar fi putut ajunge la el. Cel mai bine, după părerea ei, era să-l expediez, dacă revine, cu menajamentele de rigoare, bineînțeles, și dacă era necesar, să-l despăgubesc.

Am simțit o oarecare ușurare; nu mă bucuram deloc, bineînțeles, să-l văd pe Antoine venind, dar mă gîndeam că, dacă l-aș fi văzut, deși Régine i-ar fi spus să nu mai vină, aș fi fost obligat să admit că nu eram în toate mințile.

Régine nu-mi întindea oare o punte de salvare, lăsîndu-mi libertatea de a vedea sau nu tapițerii?

Am avut un impuls de sinceritate față de soția mea: eram gata să-i mărturisesc îndoielile, să-i cer deschis să mă lămurească. Am întors capul spre ea; am surprins-o strîmbîndu-se din cauza soarelui care-i bătea în ochi; strîmbătura îi sucea gura, dîndu-i o înfățișare dură și vicleană; dorința de destăinuire m-a părăsit. La urma urmelor, știam eu dacă medicamentele care mi se dau nu întrețin în mine o stare de hipnoză? Atitudinea Réginei ar fi atunci dictată de remușcare? Știam eu dacă oamenii n-au intrat la mine, din ordinul soției mele, ca să mă persecute? La complotul la care mă gîndisem participau, poate, toți cei din casă.

Acum, Régine zîmbea, arătîndu-mi primele frunze de un roșu frumos care promiteau o abundență de flori. Cu siguranță, tapițerii veniseră, nu era nici un complot, și încordarea pe care credeam că o citesc pe fețe era rodul propriei mele neliniști, o neliniște lipsită de temei.

O menghină se slăbea, respiram mai bine. Îmi spuneam că am o scuză să mă frămînt: nu sufeream oare de o depresiune psihică? Avusesem două sincope grave, îmi pierdusem memoria timp de două lungi momente, văzusem păsări în încăperi atît de închise, atît de

puţin asemănătoare cu nişte voliere, cum este salonul cel mare şi biroul meu de la Prefectură. Eram bolnav, asta fără nici o îndoială ; poate chiar boala mea a fost de vină că m-a făcut să simt dureros dezordinea creată de tapiţeri.

Totul avea să se aranjeze cu o odihnă lungă, cu medicamente ; trebuia să încetez să mă mai frămînt, dacă voiam să mă fac bine.

Régine a plecat din nou. Am încercat să-mi rechem visarea din ajun. Mă străduiam în zadar, nu reuşeam. Pentru ca o visare să se desfăşoare în mod plăcut, trebuie ca spiritul să acţioneze după bunul său plac. Pe cînd eu alegeam subiecte şi mă aflam aproape ca un licean în faţa coalei albe de hîrtie pe care trebuia să scrie o compunere pe o temă dată. Nu găseam nimic. Frunzele noi ale teiului, delicate, încă plisate, desenau pe cer o tapiţerie ce se mişca uşor şi de la care nu reuşeam să-mi desprind privirea. Tot fixînd frunzişul, am adormit.

Găsesc că dorm prea mult. Spiritul meu e gol şi alb. În mijlocul unei întinderi lăptoase, zăresc uneori un mic punct colorat, o pată pierdută în imensitatea pustie. Astfel sînt anumite picturi abstracte, a căror semnificaţie n-am înţeles-o niciodată. Pata este cînd rotundă, cînd bizară, întinsă, prelungită în firişoare subţiri şi fragile ca picioarele de insecte. Cel mai adesea este cenuşie sau albastru-viu, dar uneori o văd portocalie. Atunci se rostogoleşte de la o margine la alta a marelui neant înzăpezit, seamănă cu un soare nebun, cu bulgărele incandescent al trăsnetului învîrtindu-se într-un peisaj mort, cu masa din materie topită, cum trebuie să fi fost planeta noastră la începutul lumii. În cele din urmă face explozie şi seamănă cu un stol mare sîngeriu, care se prăbuşeşte. Tocmai în acest moment mă trezesc. Îmi vin în fire, deschid ochii. Văd lucrurile cunoscute, dar un moment rămîne în mine amintirea unui vid pufos, a unei pante de gheaţă, a unui cer acoperit de nori opaci, lăptoşi. În aceste momente, îmi spun că boala mea îşi are cauza în spatele mesei albe, că dacă aş putea descoperi sensul petei, m-aş însănătoşi, aş ajunge la lumina situată dincolo de albul profund.

După aceea, şi puţin cîte puţin, uit.

N-am avut vizite, dar a telefonat colegul meu, Brissou. Probabil că a fost foarte impresionat de sincopă, ca să se ocupe atîta de mine. Numai dacă indispoziţia mea nu-i un pretext pentru a vorbi cu Régine. Am avut impresia

că observ, o dată sau de două ori, în timpul unor recepţii, la colegi de-ai mei, că soţia mea nu-i displace. Régine îl găseşte oare seducător ? Cred că găseşte pe gustul ei orice bărbat care-i face puţină curte. Are în spate un trecut de femeie drăguţă de care nu se desparte aşa uşor şi faptul că trezeşte dorinţa unui mascul o face să se mai simtă puţin ca la douăzeci de ani. Cînd observ, în funcţie de dispoziţie, o deplîng sau mă simt exasperat. În momentul de faţă, biruie exasperarea.

Cu receptorul la ureche, Régine trăncănea, se maimuţărea, ca şi cum Brissou ar fi putut s-o vadă. Ochii i se ridau, buzele îi schiţau mutre. Pentru a vorbi de sănătatea mea, erau oare necesare toate astea ?

Totuşi, şi cum Régine nu ştia că pot s-o aud, am tras cu urechea.

Spunea că mă simt mult mai bine, mai avusesem desigur un mic simptom, dar doctorul găsise dozajul exact de tranchilizante care mi se potriveau, nu se va mai întîmpla nimic, o garanta. Fusesem puţin tracasat de venirea pe neaşteptate a unui tapiţer, căruia ea uitase să-i spună să nu mai vină şi nervozitatea mă făcuse să reacţionez la unele mici neplăceri cu prea multă violenţă.

Nu, nu fusese încă la expoziţia lui Cézanne ; nu prea ieşea ; era de datoria ei să rămînă la căpătîiul meu.

Rîdea, nu mai termina de gîngurit în cercul de ebonită. Mă agasa ; dar în acelaşi timp, mă simţeam complet liniştit : vorbea de tapiţer, nu-l inventasem eu.

M-am apropiat în mod ostentativ, trăgîndu-mi picioarele. Am întrebat-o cine a telefonat. Régine mi-a propus să vorbesc cu Brissou. Cînd am luat receptorul în mînă, nu mai era la celălalt capăt al firului decît un sunet neîntrerupt : probabil că închisese. N-am regretat cu adevărat : n-am nimic să-i spun lui Brissou. Astă-seară, odată cu somniferul, voi lua o infuzie bună de tei pentru a-mi aminti de timpul trecut.

PRIMA IMAGINE CARE MI S-A OFERIT A fost fața lui Antoine. Am clipit din ochi pentru a mă convinge că sînt treaz. La căpătîiul meu se înclina însăși fața meșterului tapițer, foarte palidă și severă. M-a salutat, i-am răspuns politicos. Mi se părea că am să-i transmit o recomandare care nu suferea întîrziere dar, luat astfel prin surprindere, nu mi-o aminteam.

M-am săltat puțin pe perne.

Antoine era singur în cameră. Își și scosese carnețelul din buzunar, metrul și creionul cel plat și măsura, ca și cum activitatea lui din ajun nu fusese suficientă. L-am întrebat dacă va termina curînd cu măsuratul și mi-a răspuns că se strecuraseră niște greșeli în calculele sale : în nici un caz conștiința lui profesională nu putea să le treacă cu vederea. Era vorba, dacă trebuia să-l cred, de niște greșeli foarte mici, de care un oricare altul nu s-ar fi sinchisit dar, scrupulos cum era, trebuia să reia totul de la A la Z.

În acest moment, mi-am amintit ce aveam să-i spun : Régine mă sfătuise să-l poftesc afară. Mai puteam s-o fac ? O lungă coloană de cifre înnegrea carnețelul ; Antoine, pierdut în calcule, mișca din buze în liniște, cu un aer atît de absorbit, că poate nici nu m-ar fi auzit. În plus, mă reținea o anume timiditate, nu mă simțeam în stare să-l poftesc pe acest om atît de meticulos să se retragă, să-i aduc la cunoștință că munca sa devenea inutilă.

Nu făcea nici un zgomot ; de fapt, nu mă deranja. După ce va termina, în sfîrșit, măsurătorile, voi avea tot timpul să-i amîn realizarea proiectelor. N-ar fi fost stupid să-l plătesc pe Antoine pentru o muncă ce-ar fi fost pierdută, doar sub pretextul de a evita un inconvenient de minimă importanță ? De vreme ce studiul devizului începuse, puteam foarte bine să aștept să se și încheie.

Am sunat și Marie-Toussainte a venit.

În acest moment, Antoine, ghemuit după un fotoliu, nu se vedea ; Marie, deci, nu l-a zărit. Mi-ar fi plăcut să-l vadă, pentru a șterge impresia pe care mi-o făcuse în ajun aerul ei de îndoială ; pe de altă parte, preferam să nu-i descopere prezența, care presupunea că,

după tot ceea ce spusesem, l-am acceptat. Odată micul dejun luat, aş fi putut să mă scol, să mă îmbrac în cabinetul de toaletă, aflat lîngă camera mea, şi să ies. Nu aveam chef de ieşit: era un timp urît, ceţos: mă simţeam bine în pat.

Cred că am mai picotit. Cînd am deschis ochii, Antoine se întorsese lîngă mine. Îşi strînsese metrul, creionul şi carneţelul şi se uita cît e ceasul la „ceapa" lui mare şi plată. Să fi terminat? În cazul ăsta mă felicitam şi mă pregăteam să-mi iau rămas bun de la el, mulţumindu-i pentru discreţia sa desăvîrşită. Mi-a spus că a adus un catalog ca să pot alege un tapet, după eşantion. S-a aplecat, a luat un album enorm şi l-a pus pe patul meu. Apoi, fără nici o reţinere, s-a aşezat lîngă mine.

Greutatea catalogului mă apăsa tare pe picioare, aceea a lui Antoine făcea să se încline somiera şi mă forţa să stau strîmb. Meşterul tapiţer îşi uda arătătorul şi răsfoia, răsfoia cu toată viteza, astfel că, din eşantioanele propuse, nu vedeam decît un vîrtej de culori.

Cum nu mă hotăram (şi pe bună dreptate: nu putusem să deosebesc nimic), Antoine a închis volumul cu un plesnet sec, însoţit de o

lovitură dureroasă pentru rotulele mele. M-a întrebat dacă îmi bat joc de el. Deschideam gura ca să protestez, să explic; n-am avut timpul s-o fac: săltînd în mod neplăcut pe patul meu, ca o păiaţă, Antoine a început să mă copleşească cu reproşuri. Vorbea repede şi mă stropea mult cu salivă. Îmi apăram faţa cu mîinile şi, cu ochii întredeschişi, vedeam ţîşnind în lumină bulele de salivă: se duceau din ce în ce mai departe şi, fără îndoială, pentru că soarele tocmai se arătase, îmi păreau roşii, verzi, albastre, un veritabil foc de artificii. Acest lucru mi-a amintit ziua îndepărtată în care o dusesem pe Angèle Plessis la bîlci şi cum ea îşi înfunda urechile cînd porneau rachetele.

L-am uitat pe Antoine, nu-l mai auzeam. Mă revedeam conducînd-o prin mulţime pe fata blondă şi albă, croindu-i drum printre grupurile surescitate; revedeam terasa uşor supraînălţată unde ne aşezasem pe scaune de fier, unde băusem carcalete, ţinîndu-ne de mînă. În seara aceea, ameţit de zgomot, de oboseală şi de bere, cu ochii încă plini de scîntei, am dus-o pe Angèle în camera mea. Am culcat-o pe pat. Albă şi blondă, ca o păpuşă de porţelan cam demodată, netedă şi lucioasă, avea sprîncene bine arcuite, o gură fină şi

pleoape îngreunate de gene prea lungi, care băteau ca niște aripi. Spunea că nu se cade, că eu nu se cade... dar se lăsa. Cînd a fost goală, i-am luat picioarele micuțe în mîini și i-am supt degetele trandafirii. Angèle, Angèle Plessis.

Antoine se îmblînzise totuși și vorbea și el despre Angèle, fără ca eu să sesizez cum putea să-i cunoască numele, din moment ce eu nu-l pronunțasem.

În camera mamei era o păpușă care semăna puțin cu Angèle ; era o păpușă automată care stătea în picioare, în fața unei mese îmbrăcată cu dantele, și care se pieptăna, se pudra, se privea într-o oglindă montată în fildeș. Avea o rochie lungă de satin pal, împodobită cu fundulițe mici și cu nasturi lucitori ; părul ei lung, blond, ondulat, îi atîrna pe umeri ; avea ochi albaștri sub sprîncene mari, foarte arcuite și prea stufoase ; pleoapele ei cu gene lungi băteau în timp ce se intona o muzică, un vals din picături de apă. Pe Angèle am iubit-o din cauza păpușii. Oare din cauza păpușii sfărîmate de tatăl meu, într-o seară de gelozie, am distrus-o pe Angèle ?

Antoine tocmai mă întreba de ce o făcusem pe Angèle să sufere atît de mult. Puteam oare să-i explic că mama îl înșelase pe tata cu acel

ofițer din garnizoană ? Mi-a spus să fac un efort și să-mi amintesc. Mi-am adus aminte de grădina publică pustie, de mesele rotunde și verzi, strălucitoare sub ploaie ca frunzele de nufăr, de scaunele îngrămădite, pliate în chioșc, aranjate în pachete lungi și strînse. Mi-am adus aminte de bazinul în care vîntul făcea să se nască foșnete ușoare și de gura rece a Angèlei, de mîinile ei mici și rugătoare, cînd îmi cerea să n-o părăsesc. Era o noapte foarte stupidă : Angèle aștepta un copil, ca în melodrame, și eu nu mă puteam căsători cu ea. Ploua peste bazin și părul ne era ud leoarcă. Angèle amenința că se îneacă, dar știam că n-o s-o facă. N-a făcut-o. Ploaia ne curgea pe obraji, ne lua cu ea lacrimile ; pentru că și eu plîngeam : eram prins de melodramă. Dar mă și gîndeam acasă, la focul din cămin, la halatul meu de casă și la cărțile mele de sub lampă. Jucam teatru ; nu eram complet în pielea personajului : prevedeam sfîrșitul piesei, odihna actorului. Ne-am despărțit lîngă gardul de fier. N-am mai revăzut-o niciodată pe Angèle.

Eram obosit, Antoine a început să-și răsfoiască din nou albumul multicolor ; dădea foile mai încet și aș fi avut timp, poate, să-mi fac o părere ; dar nu aveam nici un chef.

Mă întrebam dacă Antoine îmi vorbise, într-adevăr, de Angèle. Cum de-i știa numele ? Era oare fiica lui ? Sau mama lui ? Sau poate... Cît de obosit mă simțeam.

Antoine s-a ridicat, a apucat albumul de o curea prinsă în cotor ; paginile se răsfoiau, ai fi zis că e un evantai.

Antoine m-a salutat, și-a pus pălăria pe cap și a plecat. Nu știam dacă se mai întoarce vreodată.

Prăvălit pe pernă, auzeam în amintire valsul din picături de apă al păpușii mecanice care se învîrtea fără să obosească, fără să fie nevoie ca cineva să atingă cheița ascunsă sub volănașul mesei de toaletă.

ANTOINE VINE ÎN FIECARE ZI. S-A OBIȘnuit să sosească după micul dejun, astfel încît să nu întîlnească pe nimeni. Nu-l întreb pe unde intră în grădină : are poate o cheie, sau poate poarta rămîne deschisă, sau poate că sare peste gard : gardul nu-i înalt. Își cară mereu albumul cu el, în schimb nu mai face măsurători. Nu și-a mai adus ajutoarele, lucru pentru care îi sînt recunoscător. Se așază pe marginea patului meu și stăm de vorbă.

Pare să-mi cunoască viața mai bine decît mine. Și prin vreo aluzie voalată sau vreo întrebare bruscă, mă face să regăsesc o întreagă lume pierdută. Pentru asta îi mulțumesc. Totuși, nu-l iubesc. Starea lui de spirit e schimbătoare ; cînd pare că-i e milă de mine, cînd bombăne printre dinți și mă privește cu mînie. E un omuleț ciudat ; conștiința sa profesională, de care făcea atîta caz, probabil că i

s-a tocit : acum spune că ajutoarele se descurcă fără el pe șantiere, că el are de făcut, lîngă mine, o treabă mai urgentă. Totuși, nu lucrează niciodată. Camera mea e intactă, chiar și tablourile au ajuns pe cuiele lor. Antoine se leagănă pe somiera mea care scîrțîie supărător și pune întrebări.

Nu le-am mai vorbit la ai mei despre el. Nu s-ar mira, și pe bună dreptate ? Nu l-ar alunga ? Cît despre mine, eu țin la vizitele lui. Îmi umplu timpul, mă distrează. De asemenea, mă ajută să scotocesc în desaga cu amintiri.

Régine pare că s-a liniștit în privința mea ; e adevărat că n-am mai avut crize. Într-o zi, va trebui să mă declar însănătoșit și să reiau drumul Prefecturii. Nu am nici un chef s-o fac. Munca mea e din cele care cer competențe înalte, diplome numeroase, o demnitate perfectă și care nu servesc exact la nimic. Pot să-mi tîrîi, fără scrupule, lîncezeala și lenea de la pat la fotoliu, din cameră în grădină. Brissou mă ține la curent cu ultimele evenimente : promovări ale colegilor, zile de studii, atribuiri de medalii, discursuri ale ministrului.

Brissou vine adesea acasă la mine ; a luat chiar de mai multe ori masa cu noi.

Sosește încliftat, lustruit și mirosind frumos după bărbierit ; are ochii strălucitori, tenul proaspăt, părul pieptănat. Copiii mei îl primesc bine : Julien îi vorbește despre studiile sale, rozîndu-și unghiile ; Lila îi aruncă ocheade lungi pe sub pleoapele ei mov. Cît despre soția mea, se pune-n patru ca să-l farmece : se mai duce o dată la coafor, se înfășoară în rochii lungi de curtezană, își multiplică gesturile înaripate ale mîinilor fine cu unghii roșii, și ochii i se fac languroși, vioi, pentru a-l invita să mai ia o bucată de camembert.

Cît despre mine, eu sînt bolnav : s-a stabilit că nu trebuie să fac eforturi, nu fac nici unul ; sînt morocănos, tăcut. Brissou nu pare să fie jenat de acest lucru. Mă ridic după ultima înghițitură și mă retrag.

Brissou își prelungește vizitele pînă după-amiaza foarte tîrziu ; probabil că prefectul se poate lipsi de el.

Supraveghez poarta ; îl văd pe Julien că pleacă, apoi pe Lila, care mă salută de departe, degajat. Apoi știu că Brissou și Régine sînt singuri în salon. Mă întreb ce pot găsi să-și spună. La drept vorbind, puțin îmi pasă. Visez.

Angèle Plessis nu s-a omorît ; nu era nici măcar însărcinată. Voia poate să mă facă s-o

cred ? Sau așa mi-am imaginat eu ? Sau mi-a spus-o Antoine. Nu era însărcinată și cred chiar că nu mă mai iubea : prea o făcusem să sufere cu povestea aceea a Juliettei Amour.

Pe Juliette Amour am întîlnit-o într-un tren, cînd plecam în concediu. Cred că era în timpul Crăciunului. Mergeam să-mi petrec sărbătorile la bunica mea din partea tatii. Juliette s-a așezat în compartiment în fața mea. Era îmbrăcată numai în negru (purta oare doliu ?), fusta neagră, strîmtă, i se ridica peste ciorapii negri, descoperindu-i pînă în susul pulpelor. De pe locul meu, zăream deasupra ciorapului o fîșie de piele foarte albă și dantela unui chilot. Probabil că în mod voit se expunea astfel. Eu așa ziceam. Poate că mă înșelam, poate că strîmtimea fustei era singura de vină. Priveam picioarele acelea lungi și negre, fîșia aceea de carne.

Călătoria era lungă ; am avut timp să facem cunoștință. Mi-a spus că e călăreață într-un circ. N-am crezut-o. Atunci mi-a arătat afișe publicitare și i-am văzut fotografia, care semăna cu aceea a unei statui ecvestre ; dedesubt se putea citi : Juliette Amour, pe calul ei alb.

Pe atunci o iubeam ceva mai puțin pe Angèle : te plictisești repede de păpușile mecanice. Nu știa să spună decît două sau trei fraze, rîdea pe două sau trei note, plîngea pe două sau trei tonuri.

Voiam s-o fac să plîngă. Refuzam s-o duc la cinema, uitam să mă duc la întîlniri. Cînd vărsa lacrimi, semăna cu un copil ; nu se sinchisea de machiaj ; nu-i păsa că i se umflă și i se înroșesc ochii. Îi spuneam că o găsesc urîtă și, în loc s-o consolez, rîdeam răutăcios. La sfîrșit, cînd știam că trebuie curînd să plece, mă făceam că mă înduioșez, îi ștergeam obrajii. Dar și atunci plîngea, de bucurie, de recunoștință, punîndu-și paltonul.

O însoțeam pînă la ușă, pe urmă mă întorceam să fac ceai. Mă instalam confortabil pe divan, luam o carte. Supraimprimată pe pagini, o vedeam pe Angèle alergînd prin frig, pentru a evita să fie certată și mă cuibăream în căldura camerei mele și zîmbeam.

Cînd am întîlnit-o pe Juliette Amour, n-o mai iubeam pe Angèle. Le-am prezentat una celeilalte ca să mă amuz, ca să văd cît timp va rezista micuța Angèle, ca să văd cum va proceda lupoaica pentru a devora mielul.

Juliette era o lupoaică. Era înaltă, subțirică, musculoasă. Umbletul ei semăna cu cel al unui animal sălbatic. Deși călărise mult, picioarele îi rămîneau superb de drepte : lungi, drepte,

zvelte, două coloane de marmură. Pe pielea ca spuma laptelui, puful de pe pîntece era negru ca smoala. Avea sînii mici, rotunzi și obraznici. Deasupra feței, care era partea cea mai puțin reușită a persoanei sale, părul i se umfla și cădea în cascadă.

Era mai în vîrstă cu cinci ani decît mine. Adesea mă trata ca pe un băiețaș. Puțin și pentru asta i-am făcut cunoștință cu Angèle : ca să arăt că nu era ea prima femeie din viața mea. De asemenea, ca să-i aduc un fel de ofrandă, un sacrificiu uman. I-am dat-o pe mînă pe Angèle. Antoine îmi punea întrebări fără încetare. Uneori bîiguiam. Și tot timpul vedeam pe jos bucățile din păpușă, rochia de satin murdărită, fața descompusă în bucăți, un ochi ici, un ochi colo și măruntișurile de pe masa de toaletă împrăștiate pe parchet ; și fața încremenită de mirare a mamei, înfățișarea răvășită a tatălui meu cînd, fără nici un cuvînt, mama se repezise la el. Puteam să-i explic asta lui Antoine ? Poate un simplu tapițer să sesizeze aceste subtilități ?

Ne-am dus la bîlci. Timpul se scurgea : se împlinea exact un an de cînd făcusem dragoste cu Angèle pentru prima oară. Ea ar fi vrut să serbeze această aniversare ; se și pregătise :

rochie nouă, pălărie împodobită cu panglici lungi care, pe atunci, se numeau „vino după mine, tinere" ; nu i-am spus nimic ; am sosit cu Juliette. Mai întîi, Angèle n-a crezut că a căzut în dizgrație ; chiar s-a gîndit, poate, că o întîlnisem pe Juliette din întîmplare, că o s-o salut și o s-o trimit la plimbare.

Cînd a înțeles că Juliette rămîne cu noi, micul său chip s-a crispat. N-a mai vorbit. Ne-am dat toți trei în călușei, ne-am urcat toți trei în optul zburător. În trei, ne-am așezat la masă, pe terasă. Apoi, cum ne simțeam obosiți, am propus celor două tinere însoțitoare ale mele să ne întoarcem împreună la mine acasă. Juliette nu avea nimic împotrivă : mi-a spus, după aceea, că Angèle îi plăcea și că ar fi reușit, poate, s-o îmblînzească. Dar Angèle s-a ridicat, roșie la față : înțelesese și ea o dată repede și, așa deodată, îi făceam scîrbă.

Sub pretext că o apărăm — era tîrziu și străzile sînt nesigure — am însoțit-o pe Angèle pînă la ușa ei. Tot drumul, am ciuruit-o amîndoi cu săgeți jignitoare, am zeflemisit-o cu migălitoare cruzime. Mergea repede și își scrîntea gleznele pe pavaj ; pantofii cu tocuri prea înalte, puși ca să-mi placă mie, o făceau să se împiedice. Noi rîdeam.

N-am mai văzut-o pe Angèle. Seara din grădina pustie am inventat-o ca să-i fac plăcere lui Antoine.

Sau, poate că a existat. Şi, cine ştie, poate că Angèle s-a înecat în bazin.

Fetiţa Juliette susţinea că sub bazinul cu frunze moarte erau peşti fermecaţi care aşteptau ziua de apoi pentru a învia.

Poate că la fundul bazinului se afla scheletul fragil al Angèlei, a cărui carne a putrezit de-a lungul anilor, amestecîndu-se cu nămolul. Se curăţă oare vreodată bazinul din această grădină ?

Lila a venit să se aşeze lîngă mine. Ţinea în mînă o carte pe care n-o citea. Mă privea. Nu sînt deprins să fiu observat astfel de către fiica mea ; de obicei, abia dacă se ocupă de mine ; eu sînt o mobilă, ceva util. Dar poate că tocmai de asta, pentru că devenisem inutil, începusem s-o interesez ? Un tată care nu lucrează, care lîncezeşte toată ziua în papuci, e un personaj nou. Să mă fi înrudit, în mintea ei, cu bitnicii, cu vagabonzii de care face atîta caz ? Poate că lăsam impresia, cu obrazul meu nebărbierit ce exprima împotrivire, că refuz societatea de consum. Sau poate că reflectarea viselor mele îmi colorează chipul ? Fără să

ştiu, iau nuanţe tărcate, ca un zid vechi de biserică pe care se proiectează mozaicul pastelizat al unui vitraliu. Preferam să gîndesc că Lila, în spatele aerului ei indiferent, ascundea o tandreţe filială şi că se neliniştea din cauza sănătăţii mele.

În această dimineaţă era mai puţin palidă, pleoapele îi erau mai puţin mov. Cum de mult timp nu mă mai interesez de ceea ce face ea, nu ştiam dacă, în ajun, ieşise. Eram mai degrabă mulţumit că o vedeam acolo. Ea a fost una din pasiunile vieţii mele, frumoasa mea Lila.

Pauline era eleva cea bună, fata serioasă care lua toate premiile încă din şcoala primară, cea care reuşea la examene şi concursuri de prima dată, nu cu uşurinţă, ci muncind din greu, pălind nopţi întregi deasupra cărţilor. Insomnia, la ea, nu se manifesta printr-o oboseală, o paloare seducătoare, ci printr-un ten livid şi apariţia unor mici coşuri de febră la colţul gurii. E adevărat că, să dansezi pînă dimineaţa în mijlocul vaporilor de alcool şi a admiraţiei tinerilor, e altceva decît să faci noapte albă în praful dicţionarelor. Aveam consideraţie pentru Pauline. Pe Lila o admiram.

Probabil că sînt un tată nedemn : din cei trei copii ai mei, o prefer pe cea mai puțin serioasă.

Julien e „un element bun". Are acnee și își roade unghiile ; nu poate spune trei cuvinte unul după altul fără să se bîlbîie ; stă urît la masă. Dar profesorii lui fac mare caz de el și i se hărăzește un viitor strălucit.

Pauline, la douăzeci și patru de ani, și-a terminat studiile și a găsit, în Brazilia, o slujbă interesantă și bine plătită.

Lila abia și-a luat bacalaureatul, obținut după reexaminare și, de atunci, rătăcește din facultate în facultate, pretinde că-și caută drumul, prea mulțumită că nu-l găsește. În jurul ei se îmbulezesc o grămadă de admiratori. Acordă mai mult timp machiatului unui ochi decît altădată unei lungi versiuni în latină. Și ea este aceea pe care o prefer.

Îmi amintesc de dezolarea mea prefăcută cînd vorbeam despre ea, pe timpul cînd ieșeam în lume. Régine tocmai enumera succesele celorlalți doi, cu vocea tremurătoare de mîndrie : mențiuni, concurs general ; cineva întreba : „Și Liliane ?" Cu sprîncenele lăsate, cu mutra disprețuitoare, spuneam : „O, Lila dansează". În mine, jubilam : ea dansa, Lila, era greierele, ciocîrlia, lebăda în mijlocul rațelor. Ea dansa ; și cum ar fi putut oare oamenii să înțeleagă că dansul Lilei era un miracol în atmosfera cenușie a zilelor, încît aș fi dat toate diplomele lui Julien și ale Paulinei pentru a o vedea pe Lila dansînd ? O vedeam rar : zburda prin bombele de noapte, unde prezența mea n-ar fi fost nici dorită, nici decentă. Uneori, totuși, aducea cîțiva colegi de-ai ei acasă, punea să se dea mobilele la o parte și aveam dreptul la o demonstrație. Pleca din nou cu mica sa bandă, cu cavalerii care păreau că poartă după ea o trenă invizibilă. E o regină Lila, o regină a nopții ; trebuie să recunosc că dimineața o găsește șifonată, buimacă, bombănind-o pe Marie-Toussainte care nu aduce destul de repede ceaiul, întinzîndu-se și căscînd. Nu începe să se simtă bine decît spre prînz. Atunci își amintește că a lipsit de la toate cursurile din timpul dimineții, că ședința de lucrări practice era de cea mai mare importanță. Explică liniștit că nu va putea niciodată să ia examenul, dar că, în definitiv, puțin îi pasă : s-a hotărît să se îndrepte spre decorațiuni și pictură. Régine îi strigă în gura mare că e nebună, că părinții ei nu vor fi tot timpul cu ea să o întrețină. Și Lila răspunde că se va face dansatoare goală ; se ridică, schi-

ţează trei paşi ! Régine explodează şi eu rîd pe înfundare de frică să nu fiu înglobat în dezaprobarea maternă.

Aşa stau lucrurile.

Mai stau şi acum tot aşa ? Nu ştiu : de cînd m-am desprins de ai mei, toate dimineţile mi le petrec la mine în cameră.

Lila era aşezată pe iarbă, lîngă mine, sugînd o rămurică. Mă privea.

Mi-a spus că mă găseşte schimbat.

Mi-a spus că oboseala nu explică ea singură schimbarea.

Mi-a spus că nu par s-o mai iubesc.

Am răspuns, arogant, că nu mai iubesc pe nimeni.

M-a întrebat de ce.

N-am ştiut sau n-am putut să-i răspund.

Mi-a spus că-i păcat, pentru că ea mă iubeşte foarte mult.

A evocat mici amintiri : cum îi confecţionam, cînd era mică, purcei din ridichi şi din gămălii de beţe de chibrituri ; cum am plimbat-o, într-o seară, pe străzi pentru a-i arăta noaptea ; cum am lecuit-o de lipsa de poftă de mîncare, ducînd-o să se uite cum mănîncă animalele sălbatice din grădina zoologică.

Tăceam. Îmi aduceam aminte de ochii purceilor-ridichi, luînd foc cu un şuierat de dragon înfuriat.

Lila mi-a spus că vrea să-mi aducă la cunoştinţă o veste mare. Mă temeam de o nenorocire.

Era o nenorocire : Lila vrea să se mărite. Sau, mai degrabă, ar fi fost o nenorocire dacă o mai iubeam încă pe Lila. Puţin îmi pasă, acum, că Lila se duce, că o s-o văd duminica şi în zilele de sărbătoare ; că Lila are să rămînă însărcinată, că o să nască, să alăpteze, să se îmburghezească, să se facă ţaţă. Lila va părăsi roiul strălucit în mijlocul căruia era regină, va aparţine unui bărbat, atît ziua cît şi noaptea. În loc să se retragă dimineaţa, ca Cenuşăreasa, fugind de la petrecere, orbită încă de neon şi clinchetind încă de rîs, pentru a merge să se culce în camera ei de fetiţă, va convieţui (urît cuvînt) cu soţul ei. El o va vedea îmbrăcată şi o va vedea goală ; o va vedea zîmbitoare şi morocănoasă, urîtă sau frumoasă. El va cunoaşte toate înfăţişările Lilei, cele pe care eu le-am colecţionat de-a lungul anilor, şi altele, multe altele încă.

Puţin îmi pasă : am spus-o, nu mai iubesc pe nimeni. Lila a spus că va aştepta să mă fac bine pentru a se căsători. A spus că do-

rește să-mi prezinte pe logodnicul ei. Mi-a cerut să-l primesc bine.

Deci, nu se așezase lîngă mine decît ca să-mi vorbească de un altul. Puțin îi pasă de sănătatea mea, de afecțiunea mea sau de indiferența mea : tot ce dorește este să fac impresie bună în fața pretendentului.

Ce trist aș fi dacă aș mai iubi-o încă pe Lila.

I-AM SPUS LUI ANTOINE CĂ LILA O SĂ se mărite. Probabil că n-a auzit. Zgîria o pată pe cuvertură. Are unghii foarte lungi, care se termină în formă de daltă și se înconvoaie puțin. M-am gîndit că asta trebuie să-l deranjeze cînd își face măsurătorile ; ce-i drept, nu mai măsoară.

Pe Antoine, familia mea nu-l interesează. Ceea ce-l pasionează sînt legăturile mele de altădată cu Angèle și cu Juliette Amour.

I-am spus că Juliette a fost cea care mi-a prezentat-o pe Angèle. Se cunoșteau bine înainte ca eu să fac călătoria aceea în timpul Crăciunului, în cursul căreia fusesem sedus de Juliette și de ciorapii ei negri.

Pe atunci Juliette era ca un fel de detectiv într-un mare magazin. Îmi povestise că supraveghea clientele care rătăceau în jurul raioanelor, le spiona pînă și în saloanele de probă, prin intermediul unei oglinzi false.

Mi-o închipuiam pe Juliette Amour așezată confortabil într-un fotoliu, fumînd poate o țigară și privind clientele de la Galeries des Dames dezbrăcîndu-se, trăgîndu-și ciorapii, scărpinîndu-se în nas sau la plica inghinală și îmbrăcînd, răsucindu-se, vestmintele noi la care rîvneau.

Juliette spunea că uneori trebuia să se abțină să nu rîdă în fața matroanelor grase, închingate în corsete negre cu volane de dantelă, ale căror picioare subțiri, susținînd un pîntece mare îi aminteau de picioarele subțirele și ridicole ale anumitor păsări.

Uneori i se prezenta și cîte o imagine grațioasă. Lăsa țigara să-i cadă, contemplînd vreo copilă măruntică ce-și azvîrlea cît colo rochia și încălțămintea, se privea un moment, dezbrăcată, în oglindă, înainte de a se strecura într-o găteală nouă.

Astfel a văzut-o pe Angèle pentru prima oară.

Antoine mi-a atras atenția că Juliette Amour, după cele spuse de mine la început, trebuia să fie călăreață de circ. Poate că a și fost. Ar fi trebuit să fie : nu puteai s-o vezi fără să ți-o imaginezi cu un armăsar între pulpe. Dacă nu a fost, este posibil să-mi fi povestit că exersa această profesie ca să-mi trezească interesul, să mă seducă, după care, apoi, să uite ce mi-a spus. Sau poate că a visat atît de mult să fie călareață de circ încît vorbea despre asta ca despre un lucru trăit.

Ce importanță are, în fond ? Fiecare practică meseria pe care o găsește, care nu corespunde neapărat cu înclinațiile lui naturale. A spune că Juliette Amour era călăreață de circ nu înseamnă că minți, înseamnă că afirmi un adevăr mai real ca adevărul. M-am născut eu oare să mă fac birocrat ? Am fost eu conceput ca să lucrez la Prefectură, în biroul învecinat cu al lui Brissou ? Nu mi-aș fi împlinit, de exemplu, mai bine vocația făcîndu-mă clovn sau ofițer de jandarmi ?

Dealtfel, Juliette Amour era, poate, la urma urmelor, călăreață de circ și nu practica meseria de detectiv la Galeries des Dames decît în sezonul mort.

Juliette locuia într-un apartament cu două camere și bucătărie, într-un imobil mare și nou. S-a străduit să transforme acest apartament confortabil și curat într-un fel de șatră de țigani, întinzînd pe pereți țesături cu ramuri și frunze pictate în culori țipătoare, adăugînd ici și colo colivii goale și papagali împăiați. Covoarele care acopereau podeaua erau pătate, uzate, șterse. Mobilele, puține, se coșcoveau,

erau pline pînă la refuz cu veselă murdară. Într-un şifonier mare, atîrnau rochii pe care Juliette le îmbrăca pentru a tîndăli prin casă : tunici de mătase în culori violente, cu franjuri aurite, cu paiete, zornăind de ţechini şi de perle de buzunar. Cumpăra, la grămadă, toate lucrurile ce nu se vindeau la raionul de galoane şi panglici de decoraţii şi le cosea peste tot. Ceea ce reprezenta dealtfel unica ei activitate casnică ; în rest, trăia cu conserve şi nu gătea.

Angèle făcea uneori puţină ordine în ceea ce devenea, puţin cîte puţin, o cocioabă. Era supusă şi gospodină. Juliette şi cu mine nu făceam decît să rîdem de încercările ei ; ea îşi continua, fără să spună nimic, îndîrjită, ştersul şi măturatul, atît de drăguţă cu meşa aceea blondă care îi cădea în ochi încît, pînă la urmă, tăceam ca s-o admirăm.

Cred că Angèle nu făcea mare diferenţă între noi. Fără întîmplarea aceea de la Galeries, ar fi devenit o mic-burgheză desăvîrşită, s-ar fi căsătorit cu un băiat bun, ar fi crescut doi sau trei copii şi ar fi fost fericită, în loc să sfîrşească, în mod jalnic, în bazin.

Antoine se îndoia că Angèle s-ar fi înecat. Dacă stau şi mă gîndesc, nici eu nu eram sigur de asta.

Îmi imaginez că, într-o zi, obosită de cruzimile noastre, a fugit. Trăieşte, poate, zile liniştite într-o casă de cartier. A îmbătrînit, îşi vopseşte părul, vorbeşte tare, maimuţărindu-se, îşi ridică degetul mic cînd îşi bea apa minerală... Antoine a spus că greşesc. El preferă ca prietena mea, Angèle, să fi murit. Crede că poate s-a aruncat pe fereastră sau înaintea trenului, ca Anna Karenina. A sugerat că poate noi am omorît-o.

Dacă am făcut-o, e sigur că la instigarea Juliettei. Se săturase de fata aceea plîngăcioasă şi gospodină.

Dar i-am spus lui Antoine că nu sînt deloc sigur. Înclin să cred că a fugit departe de noi, în faimoasa seară de la bîlci, cînd ne-am bătut joc de ea. Suporta să fie sîcîită, dar admitea greu injuria şi dispreţul. A putut găsi destulă forţă, în seara cu bîlciul, pentru a ne părăsi, încurajată de grupul de tineri care se amestecaseră, foarte nepotrivit, în treburile noastre ; ne ameninţau că ne pocesc, dacă o mai făceam pe Angèle să plîngă. De fapt ne-au şi atacat : sticlele plouau pe mica terasă în aer liber şi scaunele de fier zburau. M-a lovit un ciob care mi-a despicat arcada. Mai am încă semnul. (Mama susţinea că mă rănisem căzînd pe scară, la vîrsta de cinci ani, dar eu ştiu

despre ce vorbesc.) Cînd alți consumatori, neștiind ce se întîmplă, au vrut să intervină, scandalul a luat proporții mai mari. Oamenii părăseau atracțiile bîlciului pentru a veni să vadă bătaia. În mijlocul acestei încăierări a fugit Angèle a noastră.

A plecat oare singură ? A găsit vreun cavaler amabil care a condus-o, rușinată și înjosită, la părinții ei ?

În continuare, s-a căsătorit cu el și bine a făcut : nu eram noi de nasul ei, o fată atît de blîndă și atît de proastă.

Ne-am întors triști acasă. Din ziua aceea, legătura noastră a început să se destrame : ne lipsea cenușăreasa, fata-obiect care punea sare și piper în aventura noastră. Reduși la noi înșine, pînă la urmă ne plictiseam. Degeaba am încercat s-o tratez pe Juliette cum o tratasem noi pe Angèle, îmi lipsea anvergura ; terminam prin a fi în dezavantaj și jocul nu mă mai amuza.

Cred că în acest moment l-a întîlnit Juliette pe comis-voiajorul de panglici și mărunțișuri, care avea să o seducă.

ANTOINE MI-A CERUT SĂ-L URMEZ. Dintr-un motiv pe care nu l-a precizat, îi era imposibil să stea de vorbă în camera mea ; refuza să renunțe la conversația noastră. Am protestat, spunînd că nu pot să mă îmbrac fără să le trezesc bănuielile la ai mei, care s-ar opune plecării mele. Antoine a ridicat din umeri : cine pomenea de îmbrăcat ? Nu eram oare îndeajuns de acoperit ? Halatul meu de casă făcea foarte bine cît un palton și, dealtfel, afară era călduț.

La drept vorbind, nu eram prea tentat de o ieșire alături de Antoine. N-am îndrăznit să resping o propunere care mă flata și care pornea, poate, dintr-un sentiment bun. M-am dat cu greu jos din pat, mi-am încălțat papucii ; am avut grijă să-mi înfășor un fular în jurul gîtului : sînt predispus durerilor de gît.

Antoine a deschis ușa fără zgomot și ne-am aventurat prudent unul după celălalt, pînă la

ușa de la intrare. Era deschisă, ca și poarta grădinii. Nu îndrăzneam să-mi întorc capul, de frică să n-o văd apărînd pe Régine sau pe Marie-Toussainte. Mă temeam de o chemare venind din casă.

M-am trezit în strada pustie la această oră, unde am ajuns fără nici o piedică. Timpul se arăta bun. Mă simțeam destul de solid pe picioarele mele.

Antoine mi-a spus că, foarte aproape, e parcată camioneta lui ; ne aștepta, într-adevăr, lîngă un zid. Culoarea ei galben-aprins aproape că m-a înspăimîntat.

Antoine a luat-o imediat pe o stradă laterală pe care n-o cunoșteam și printr-un pasaj subteran a cărui intrare abia se vedea. Am spus că nu băgasem niciodată de seamă că există un tunel atît de aproape de mine. Antoine a răspuns că fusese săpat de curînd ; prezenta avantajul că unea cartierul nostru de centrul orașului.

Era un culoar interminabil, foarte prost pavat. Stăteam așezat strîmb din cauza materialului tapițerului, care ticsea mașina și resimțeam dureros zdruncinăturile. Antoine conducea capricios, ocupînd cînd mijlocul, cînd partea stîngă a drumului. O adevărată fericire că eram singuri ; orice mașină care ar fi venit din sens opus n-ar fi putut evita o ciocnire cu noi. Dar, în aparență, nimeni nu cunoștea existența pasajului subteran în afară de Antoine care își permitea, fără rezerve, toate fanteziile. Am mers mult cu mașina, într-un întuneric găurit din loc în loc de cîte o lumină galbenă de lămpi suspendate de boltă, la intervale mai mult sau mai puțin regulate și încăpăstrate cu totul de grilaje. Pe pereți picura apă, și cînd lumina mi-o permitea, vedeam coborînd adevărate cataracte înconjurate de dîre de mușchi deși. Treceam prin băltoace de apă care împroșca mașina cu un zgomot de grindină. Aerul umed și rece îmi făcea rău la gît, eram zdruncinat, înghesuit, cuprins de frig, picioarele mi se anchilozau. Cînd camioneta s-a oprit, eram pe punctul de a leșina.

Am părăsit subteranul ca să pătrundem îndată într-un pasaj boltit. Ne-am dat jos în fața unei porți mari pe care Antoine a împins-o. Poarta s-a închis în urma noastră cu un căscat lung. Eram într-un ștrand acoperit.

Mulțimea mișuna în jurul nostru. Înaintam printr-un culoar strîmt, acoperit cu un covor de sisal, de-a lungul căruia se deschideau ușile cabinelor, lăsînd să se vadă mici oglinzi șterse și cuiere cu două capete. Deasupra noastră și pînă la plafonul translucid făcut din dale de

sticlă mată, se înălța o scară de fier, fără balustrade, de-a lungul căreia urcau și coborau băieți și fete în ținută de baie. Culoarul cotea de mai multe ori, desenînd un patrulater care înconjura o piscină. Mici tobogane și diferite trambuline de înălțimi variate legau culoarul de bazinul plin cu apă, în care se agita și vocifera o sumedenie de ființe aproape goale. Un miros de clor, de prosoape umede și de scînduri putrezite se ridica ; jerbe de apă veneau, în fiecare clipă, să se spargă pe covorul de sisal și pe ușile cabinelor, udînd totul împrejur. Ar fi trebuit să fiu foarte sprinten, pentru a evita să fiu stropit de-a binelea. După cîteva minute, eram leoarcă ; am început să strănut, spre marea nemulțumire a lui Antoine. M-a rugat să mă abțin ; mi-am apăsat mîna pe nas, atenuînd pe cît puteam micile explozii, fără să le pot opri. Antoine mi-a spus că așa cum eram, introdus clandestin în ștrand, trebuia să dau dovadă de discreție, dacă nu voiam să mă văd scos afară.

Mi-ar fi plăcut să fiu dat afară : oare nu eram cu totul nelalocul meu, pe marginea acelei scăldători colective ? Personajele care se agitau acolo semănau cu niște osîndiți la muncile iadului ; și zgomotul din preajmă era îngrozitor : grinzile de fier răsunau, săritorii de

pe trambulină strigau, apa șuiera, clipocea, clocotea, scăldătorii se chemau cu strigăte puternice sau scoteau chiote de bucurie care se auzeau pînă departe, la geamlîc.

Ca să fie auzit, Antoine vorbea tare, chiar în urechea mea. Răsuflarea lui cam nesigură mă gîdila în mod neplăcut. Și, la fiecare două sau trei minute, strănutam în fularul pe care a trebuit să-l scot de la gît : printr-o neglijență stupidă, uitasem să-mi iau batista.

Sub o scară, stropită din belșug de picăturile de apă șiroind de pe picioarele scăldătorilor care urcau și coborau, se găsea o platformă îngustă de lemn, care fusese transformată în bar, cu ajutorul a două sau trei mese și cîteva scaune ; se mai vedea și un distribuitor de coca-cola și un joc automat.

Acolo m-a împins Antoine. Am fost foarte bucuros să mă așez, în ciuda lipsei de confort a locului. Antoine a avut amabilitatea să-mi ofere o sticlă din această băutură gazoasă pe care o detest, și un pai. El însuși a început să bea în fața mea. Vedeam lichidul urcîndu-se de la sticlă pînă la buzele sale, colorînd în cafeniu paiul transparent ; simțeam un ușor dezgust, imaginîndu-mi stomacul lui Antoine umplîndu-se pe măsură ce scădea nivelul sticlei.

Nu înțelegeam de ce mă adusese tapițerul acolo. Voia oare să facă o baie ? Nu-și manifesta acestă intenție. Își sugea paiul și mă privea. Era tot atît de ridicol pe cît puteam eu să par, împopoțonat cu gulerul său tare, cu costumul acela negru și cu pălăria cu boruri întoarse.

Totuși nu îndrăzneam să spun nimic ; încetasem să mai strănut, dar mă simțeam înghețat ; din halatul meu de casă ieșea abur, spatele-mi era cuprins de frisoane.

După un moment — începusem să înghit puțin din băutura insipidă și un gust dulceag îmi umplea gura — Antoine m-a întrebat dacă sînt mulțumit de escapada mea. Am scos un mormăit vag : nu voiam să-l dezamăgesc, dar îmi era imposibil să afișez o satisfacție pe care n-o simțeam. Tapițerul mi-a arătat piscina și am privit, ca să-i fac plăcere. O fată înaltă ieșea din apă, punea piciorul pe covor. Părul ei negru, din care picurau stropi, îi era lipit de spate. S-a oprit o clipă, cu capul aplecat, pentru a-și stoarce părul. Am constatat, mirat, că era destul de frumoasă. Lucru foarte firesc, puteau fi persoane foarte frumoase pe-aici ca și prin altă parte ; dar eu nu mă gîndisem să separ în indivizi mulțimea neplăcută care mă înconjura.

Antoine a schițat un semn și fata s-a apropiat de noi. De aproape, mi s-a părut mai puțin frumoasă : pielea, în partea de sus a coapselor și pe brațe, părea toată zgrunțuroasă. Cearcăne adînci îi subliniau ochii, și gura obosită era înconjurată de riduri.

Antoine i-a spus fetei să se întoarcă și iar să se întoarcă. Ea se preta capriciului lui, indiferentă ; își ținea ochii plecați. Antoine a împins-o, în mod brutal, pe fată, spre mine ; mi-a căzut pe genunchi ; o întreagă masă de carne udă, din care se ridica un miros de clor ; era rece și caldă în același timp. Și-a trecut brațul pe după gîtul meu, și-a lipit obrazul de al meu. Nu știam ce să fac. Regretam încă și mai mult escapada aceea nebună, mă gîndeam cu disperare la camera mea comodă, la fotoliul din grădină.

În acest timp, fata mă mîngîia pe gît și își strecura degetele pe sub halatul de casă ; mi-a dat deoparte bluza de la pijama, și-a pus buzele pe pieptul meu gol. Mă gîndeam la doi melci gemeni, înțeleși să meargă pe pielea mea, eram scîrbit și îmi era frică : o să-mi bea oare sîngele ?

S-a ridicat distrată. Antoine i-a adus o sticlă de coca-cola, ea a băut cu lăcomie ; apoi a aruncat sticla în spate și a plecat, tot nepă-

sătoare, fără să fi pronunţat vreun cuvînt. A stat un moment la îndoială, aplecată pe marginea piscinei, apoi a sărit în apă ; i-am văzut capul luînd-o din loc, urmat de dîra părului lung şi negru şi pierzîndu-se curînd printre celelalte capete.

Antoine a spus că e timpul să ne întoarcem ; nu mi-a părut rău deloc.

Am regăsit camioneta.

Abia aşezat, am adormit.

Antoine trebuie să mă fi dus pînă în patul meu ; nu-mi amintesc nimic despre acest lucru. Cînd m-am trezit, eram singur la mine în cameră, sub cuvertura bine netezită.

Îmi era teamă ca cineva dintre ai mei să nu-mi fi constatat lipsa, dar nimeni probabil n-a pătruns la mine în timpul dimineţii.

JULIEN NU S-A ÎNTORS ACASĂ. TREBUIA să participe la o manifestaţie politică interzisă. Se numără printre elita intelectuală a oraşului nostru şi pretinde că militează pentru ceea ce el numeşte libertate.

Am cinat în linişte. Régine, neliniştită, era atentă la cel mai mic zgomot. La sfîrşitul mesei, şi cum fiul nostru tot nu se întorsese, a deschis televizorul, ceea ce nu i se întîmplă prea des : i-am spus că imaginile acelea mişcătoare mă enervează ; dar ora informaţiilor trecuse. Am anunţat că merg să mă culc ; mi-am cerut ceaşca de infuzie de tei.

Régine mă privea cu o dezaprobare mută ; ştiam ce gîndeşte : starea în care mă aflam n-ar fi trebuit să mă împiedice să mă îngrijorez de fiul meu ; depresiunea mea psihică era un bun paravan care îmi permitea să mă culc liniştit, în timp ce Julien murea, poate,

din lipsă de îngrijiri, la colţul vreunei străzi ; toate greutăţile casei cădeau în spatele sărmanei şi curajoasei mele soţii. Toate astea, ea le gîndea ; totuşi, n-a spus nimic ; mărturisesc că i-am admirat stăpînirea de sine.

Marie-Toussainte întîrzia să-mi aducă infuzia ; mi-am mai făcut de lucru prin cabinetul de toaletă. Mi-a ajuns la urechi zgomotul estompat al unui sunat : Régine ridica receptorul telefonului.

Suna oare la părinţii vreunui coleg de-al lui Julien sau la comisariatul de poliţie ? Sigur că la comisariat : nu se teme de nimic, cînd e vorba de copiii ei. Ce-i al ei e-al ei, e o mamă atentă. Propria mea mamă, în locul ei, m-ar fi aşteptat doar, nepăsătoare şi rece, şi m-ar fi dojenit aspru pentru că am lipsit de la masă, fără să anunţ.

Am înaintat fără zgomot. Am traversat vestibulul atent să nu calc decît pe carourile albe, după un obicei a cărui semnificaţie am uitat-o. Telefonul este plasat lîngă uşă. Am înţeles repede că lui Brissou îi telefona soţia mea.

Îi spunea că, avînd în vedere starea mea, nu se putea să fiu copleşit cu o durere în plus ; dar ea se simţea singură, pierdută.

La celălalt capăt al firului, Brissou căuta probabil s-o îmbărbăteze. Ea plîngea : o auzeam trăgîndu-şi pe nas lacrimile.

Brissou trebuie să-i fi făcut o propunere, s-a oferit probabil să-i facă un serviciu ; ea a refuzat cu tărie. El insista, ea mai protesta încă, pe cît părea, dar mai moale. În sfîrşit, i-a mulţumit cu căldură şi a pus telefonul în furcă.

Va veni oare s-o consoleze pe Régine ? Sau se va duce, mai degrabă, să se aventureze pe străzi, să calce peste cioburile vitrinelor sparte, să respire mirosul infect al gazelor lacrimogene, să rişte să fie ciomăgit, pentru a încerca să-l găsească pe fiul meu în debandada care urmează după o luptă de stradă ? Trebuie să fie tot atît de uşor, la această oră, în aceste împrejurări, să-l recunoşti pe Julien sau să găseşti un ac în carul cu fîn. Dar dacă distinsului meu coleg îi face plăcere să-şi plimbe pardesiul bej prin mulţimea delirantă, nu am nimic împotrivă. Eu, sărmanul bolnav, tatăl demisionat prin forţa lucrurilor, mă duceam să mă cuibăresc sub cearşafuri, să-mi beau ceaşca de infuzie şi să dorm un somn liniştit. Rîdeam răutăcios, îndreptîndu-mă spre camera mea.

Mi s-a întîmplat să asist la lupte de stradă. Nu e un lucru nou ; există întotdeauna un război, o revoluţie, o foamete sau o nedreptate, capabile să excite şi să alimenteze o sfîntă mînie, trebuie doar să-ţi dai puţină osteneală să cauţi. Rar am participat la aceste demonstraţii, şi nu am făcut-o, în tinereţea mea, decît cu perfectă bună-credinţă, cel puţin aşa îmi imaginez. Îmi aduc aminte de strigătele de protest, de lozincile ritmate, de huiduieli, de tropăitul ca de turmă al grupurilor de fugari ; pocnete surde anunţau explozia grenadelor, aerul era infectat, ochii plîngeau ; sirene de ambulanţe sfîşiau tumultul, vestind că sîngele curge.

O dată sau de două ori, şi eu am strigat şi am agitat ameninţător pancarte şi am tulit-o ca un iepure. Cel mai adesea, priveam învălmăşeala de la înălţimea unui balcon sau retras sub un portic. Ceea ce mă impresiona mai mult decît orice erau atacurile poliţiei. Aceşti oameni cu căşti, cu cizme, care înaintau în ordine, într-un singur elan, negri, teribili, înconjuraţi de fulgere, mă fascinau. Ce puteau să facă împotriva lor firavii agitatori debili, în costume civile ? Jucau un joc în care erau dinainte învinşi.

Îmi place ordinea. Am fost crescut în ordine. Tatăl meu nu era oare militar ?

Şi totuşi, uneori, undeva în mine, o aspiraţie se înalţă, o dorinţă de a distruge baricadele, de a răsturna armonia stabilită, de a sparge suprafaţa liniştită a lumii bine orînduite care mă înăbuşă.

Să fi moştenit Julien această parte din mine care se revoltă ?

Nu-mi venea somnul. Mi-l închipuiam pe Julien fugind de poliţie, cu gîtul tras între umeri, răsuflînd scurt, cu inima bătînd nebuneşte. Julien, aruncat într-una din acele dube albastru-închis care seamănă cu nişte insecte mari şi lustruite ; Julien, interogat într-o sală de comisariat, foarte palid, tremurînd atît de tare încît nu putea să-şi scoată actele din buzunar ; Julien bătut, sîngerînd pe o pardoseală de ciment ; Julien pe jumătate mort, cu părul năclăit de sînge închegat, cu ochii umflaţi.

Voiam să mă desolidarizez de el. Nu mai voiam să-i fiu tată ; şi, pentru că Brissou îşi asumase sarcina să-l caute, i-l lăsam lui.

Fiul meu în închisoare, o fiică în Brazilia şi alta măritată, aş fi, în sfîrşit, debarasat de poverile care mă incomodau cel mai mult. Rămînea Régine. N-o să plece şi ea curînd cu altul ?

Am devenit oare un monstru ? Mi se pare că, dacă nu mă concentrez în mine însumi, dacă mă interesez oricît de puțin de ceea ce nu privește persoana mea, o să mă descompun și o să mă fac pulbere. Să fie o urmare a depresiunii mele psihice ? Dar cu mult timp înainte de ceea ce eu numesc intrarea mea în boală, simțeam nevoia să mă retrag pentru a supraviețui. Puteai crede că acesta era semnul prevestitor al răului. Și dacă răul venea tocmai de la faptul că m-am lăsat purtat de apetitul tot mai devorant al celorlalți ? Régine, Pauline, Julien, Lila, nu m-au ronțăit oare zi de zi, uzîndu-mi forțele și viața pînă cînd, în sfîrșit, am avut această cădere stranie - care este numită depresiune psihică ? Mi-am amintit de ultimul dineu la care am apărut, înainte de recluziunea mea forțată. Mă dusesem împreună cu soția la invitația solemnă pe care o trimite Rectorul, o dată pe an. Erau mulți musafiri în sufrageria bogată a gazdelor noastre. Mă găseam pe aceeași parte a mesei cu Régine. O vedeam în oglinda plasată în fața mesei, deasupra unui scrin. O vedeam pe Régine invers. Mai bine zis, nu-i vedeam decît bustul, reliefîndu-se din întinderea strălucitoare a feței de masă, încadrat de busturile vecine. N-o recunoșteam întru

totul : purta o toaletă neobișnuită, era coafată, fardată, altfel ca de obicei ; și apoi, era o reflectare : dreapta la stînga, stînga la dreapta. Soția mea devenea o străină, a cărei grație m-am surprins admirînd-o.

Cît despre ea, nu se uita la mine. Era ocupată să-și împartă favorurile, în mod egal, între cei doi vecini ai săi, dintre care unul era Brissou.

Felurile de mîncare se perindau unul după altul și eu gustam din vîrful buzelor ; beam prea mult ; auzeam prost clevetirile femeilor care mă înconjurau.

L-am văzut pe Brissou aplecîndu-se, atingînd ușor, ca din greșeală, cu mustața sa, umărul gol al Réginei. Ea s-a înfiorat. I-am văzut fiorul alergîndu-i pe piele ; aș spune că, timp de o clipă, a tulburat imaginea din oglindă. Ea a zîmbit. Era un zîmbet de complicitate, tandru, bucuros.

Masa se termina, stăpîna casei părăsea sufrageria, urmată de toți musafirii, plini de atenții ca niște curteni. Régine și Brissou, tot împreună, se îndreptau glumind spre salon.

Uitasem scena. În seara aceea mă simțeam cam amețit și dacă mi-a revenit imaginea lui Brissou atingînd ușor cu buzele umărul Réginei, am pus-o desigur pe socoteala beției mele.

Acum apare din nou. Aș putea oare să spun că mă miră sau că mă consternează? Nu știu. Ce mai contează o aducere aminte în plus sau în minus? Oi fi văzut prost: oare un om bine-crescut sărută umărul vecinei, în timpul unui mare dineu?

Totuși, astă-seară imaginea a reapărut, tocmai acum cînd Brissou riscă să aibă neplăceri pentru a-i veni în ajutor Réginei. O s-o așez lîngă celelalte, punîndu-i reapariția pe seama bolii mele. Sînt o ființă aparte. Am încetat să mă simt responsabil de actele mele, de gîndurile mele, de sentimentele mele. Decid că pornirile cele mai bizare, renunțările cele mai lașe, fac parte din boala mea; mă pot bălăci în voie în noroiul imaginațiilor mele cele mai josnice. Am deschis digul: vechile rîvniri, vechile pizme, urile, păgubirile, totul înaintează și se înghesuie. Nu mai există interdicție, frînă. Totul mișună, dospește, clocește, se ridică, plesnește, se înmulțește, trosnește, curge: bube, puroi, cangrenă, gunoi. Totuși, din străfundurile care urcă la lumina zilei, există sufluri de pură prospețime: amintirea Lilei în rochița ei la împărțirea premiilor, mînuța lui Julien strîngînd-o pe a mea cînd îl duceam să vadă trecînd defilarea de 14 Iulie.

Admira uniformele frumoase; voia să se facă general. Ne plăceau caii și muzica militară.

Pe-atunci, fiul meu și cu mine eram complici. Régine, Pauline erau femei, Lila, un copilaș. Noi, bărbații, cumpăram pe ascuns chewing-gum și bile.

Mă simțeam mîndru că am un fiu: pe undeva, în mine, așteptam poate o revanșă: în copilăria mea, și mai tîrziu, suferisem să-l văd pe tata umilit. Nu atît din cauza acelui incident, aventura mamei cu ofițerul din garnizoană; mai degrabă pentru că mama era inteligentă și frumoasă și că toată lumea o plîngea că s-a căsătorit cu un om atît de mediocru ca tata. O auzeam pe bunica din partea mamei suspinînd cu orice prilej, amintind despre bărbatul pe care „Jeanne l-ar fi meritat". Îi vedeam pe prietenii noștri cerînd în mod stăruitor părerea mamei și niciodată pe a tatii. Surprindeam cuvintele: biet, mic, meschin; expresiile: om limitat, sărman ratat, alăturate numelui tatălui meu. Tata suferea; îl vedeam cum suferă. Aș fi vrut să-l consolez, dar el nu se interesa deloc de mine; izolat într-o margine cenușie a vieții noastre, nu se uita decît la mama.

O singură dată am văzut-o pe mama tratîndu-l ca pe un om: ziua în care, împins de o

mînie ce-l ridica deasupra lui însuși, a spart păpușa mecanică. Poate mama ar fi vrut ca el să-i jertfească mereu cîte ceva sau pe cineva. În alte timpuri, ar fi fost, fără îndoială, o amazoană. Stătea la locul ei cum se cuvenea, pentru a se conforma obiceiurilor vremii, dar, în schimb, ca să compenseze faptul că, pentru o persoană bine educată, era ștearsă, pretindea execuții, fapte înalte, sacrificii sîngeroase din partea celui care voia s-o merite. Tata nu trăia la înălțimea pretinsă. A murit încă de tînăr. A avut această șansă : cum ar fi putut rezista o viață întreagă în fața admirabilei, bărbătoasei, disprețuitoarei, aprigei sale soții ? După moartea lui, cum eram singurul bărbat din familie, am luat locul tatii. Ar fi trebuit să strălucesc, să mă arăt primul, cel mai puternic : ar fi trebuit să stîrnesc admirație, să disprețuiesc, să seduc. Desigur, rîvneam la rolul pentru care mă credeau făcut ; dar timiditatea mă împiedica să trec la fapte ; nu-mi împlineam vocația ; mă apucam de ceva, nu terminam ; mă visam mare și trăiam mărunt. Meritam, ca și tata, ironiile usturătoare, disprețul.

Mama, totuși, invers de cum procedase cu soțul ei, nu-și afișase disprețul în public : se prefăcea, în fața altor persoane, că mă stimează. În particular, își dădea jos masca, mă făcea cu ou și cu oțet.

Cînd am avut un fiu, m-am bucurat nespus de mult : vom fi doi, nu ne vom lăsa călcați în picioare de niște femei.

Din păcate, Julien mi-a scăpat repede din mînă ; Régine a devenit pentru el obiectul unui cult. M-a renegat.

Am avut-o pe Lila, un timp, cu titlu de consolare. Nu puteam decît s-o iubesc, fără s-o înțeleg. Mi-am consumat, pentru ea, rezerva de dragoste dezinteresată, de indulgență.

Julien a fost arestat. E la închisoare, amestecat, se pare, cu infractori de drept comun. Régine m-a informat în termeni prudenți. Îi era oare teamă că o să mă răzvrătesc împotriva poliției sau că o să-mi blestem fiul ? N-am reacționat.

Régine mi-a mai spus că Brissou a vizitat toate localurile de poliție pînă ce, în sfîrșit, a dat de urma lui Julien. Apoi, crainic ce-avea cel puțin meritul de a pune capăt nesiguranței, venise la noi. Am spus că nu auzisem nimic și soția mea a ridicat din umeri : cu somniferele pe care le iau, n-aș auzi nici dacă se prăbușește casa. Am spus că ar fi putut să mă trezească, și Régine a ridicat din umeri : are altceva de făcut decît să încerce să mă mena-

jeze ? Se gîndește la permisul de vizită pe care va trebui să-l ceară, la răstimpul în care îl va obține. Am oare eu vreo importanță în această afacere ? Nu eu voi fi acela care va merge să-l vadă pe Julien. Dintr-o dată pierd interesul relativ la care boala îmi dădea dreptul. În preocupările familiale ajung pe locul doi, departe în spatele fiului meu. Chiar și Lila îi ia apărarea, îi acordă o admirație cu totul nouă : din puștan și mucos a ajuns erou.

Brissou a sosit după-amiază. Era timp frumos și stăteam sub tei. (M-am informat : în iulie va înflori.) Brissou n-a putut să nu mă salute : trecea pe lîngă mine. Fără introducere, ca și cum era convins că mă atinge exact unde mă doare, mi-a spus că Julien nu fusese prea maltratat ; avea urme de lovituri, dar nu avea nici o rană ; se plîngea, totuși, de o durere destul de acută în partea dreaptă.

Brissou știa aceste amănunte de la un camarad al lui Julien, nici el nu putuse să-l vadă. Era în căutarea unui avocat care să-l scoată pe fiul meu din închisoare, cît mai curînd posibil : nu era oare confundat cu niște derbedei ?

Am întrebat dacă Julien era altceva decît un derbedeu.

Brissou a plecat de lîngă mine în grabă.

Acest om prinde rădăcini la mine în casă. Era primit cu favoare de către copiii mei și de către soția mea ; iată-l că se zbate și se face de neînlocuit. De fapt, arestarea lui Julien este o pleașcă pentru el ; îi permite să-mi ia locul, acest loc de cap de familie pe care, firește, nu-l revendic din moment ce m-am descotorosit de el, dar pe care l-aș prefera vacant.

Cînd Brissou a plecat, Régine îl conducea ; l-a însoțit pînă la gardul de fier, făcînd un ocol pentru a evita fotoliul meu. Brissou mi-a acordat un ușor salut cu mîna, înainte de a ieși pe poartă. Sînt aproape sigur că am auzit-o pe Régine spunîndu-i Charles.

Régine mi-a spus că poliția va veni să ancheteze. M-a rugat stăruitor să nu spun nimic care ar putea să-i facă rău lui Julien. Ca s-o înspăimînt, am spus că voi povesti tot ceea ce puteam să știu : legăturile fiului meu, cărțile pe care le citește, broșurile pe care le ascunde în sertarul scrinului, cîntecele subversive pe care le chelălăie în baie. Régine a șters-o plîngînd, în timp ce eu îi trimiteam ultima săgeată : va putea, oricum, să susțină că sînt nebun.

Lila m-a dojenit : ce sînt eu, tată sau acuzator public ? Pînă la urmă, cînd onorabilii domni au venit, m-am mulțumit să-i salut și

să le spun că nu-mi cunosc bine fiul, care nu mă onorează cu destăinuirile sale.

Lila mă privea cu recunoștință ; credea că îmi joc rolul de tată ; în realitate, mi-a fost frică să nu mă înfund într-o poveste care mi-ar putea pricinui neplăceri, să nu mă contrazic din stîngăcie și să nu trezesc curiozitatea răuvoitoare a autorității polițienești. Pe scurt, am tăcut din lașitate.

N-am fost întotdeauna laș. A trebuit să dau dovadă de curaj, pentru a mă căsători cu Régine.

Ea nu făcea parte „din lumea noastră", se spunea acasă ; nu era o fată cu zestre.

Mama avea în vedere, pentru mine, o partidă bună și credea că și eu sînt de acord. Relațiile mele cu Régine, secretara maestrului Rougeon, erau cunoscute : în orașul nostru, cine se poate lăuda că-și ascunde legăturile ? Familia mea credea că-mi fac de cap, înainte de a mă resemna să-mi iau rămas bun de la viața de burlac. Aceste expresii gata făcute și încă altele le auzeam în fiecare zi ; nu le luam în seamă. O iubeam pe Régine.

Cînd am vrut s-o aduc în casă, am fost prost primit și din nou am auzit aceeași placă :

cît timp voi trăi eu... această intrigantă... îmbrobodit, sărman neghiob... Nu ascultam nimic, îmi venise curajul.

Aurul Réginei era părul său ; era ca o spumă, în jurul feței mici cu pielea catifelată, se unea în șuvițe, se separa în văpăi, se împreuna într-o masă incandescentă pe ceafa subțire, brăzdată de o cută albă, acoperită de puf roșcat. Bogăția Réginei erau ochii, gura, corpul micuț, picioarele. Avea încredere în mine. De aceea m-am arătat demn de credința sa.

Mama a pierdut această bătălie și a trebuit să se încline. Régine a intrat în casă.

De fiecare dată cînd Régine atingea un obiect, mama se înfiora : ai fi spus că, prin ea, toți strămoșii se cutremurau văzîndu-și bogățiile, cu greu adunate de către un neam care nu arunca și nici nu dădea nimic, atinse de o străină, o „fată de nimic". Eu, fiul unic, dădeam pe mîna altuia comorile, care-mi erau doar încredințate ; lăsam moștenirea pe nedemnele mîini ale secretarei maestrului Rougeon.

Într-o zi de mînie, am îndrăznit să-i spun mamei că îi urmam exemplul : și ea făcuse o mezalianță. S-a făcut lividă. A încercat să se justifice : făcuse mezalianța imediat după primul război. Atmosfera creată de război, tot eroismul acela răspîndit în aer timp de patru

ani o împinsese, orbită, în brațele unui om a cărui conduită, în toiul focului, putuse lăsa impresia că e de soi. Și apoi, tata, în lipsă de rang social, poseda ceva avere. Pe cînd Régine, lipsită de orice aureolă de glorie, n-avea nici zestre, nici speranță.

După această scenă memorabilă, mama a început să intre în agonie : o rodea remușcarea că a fost prima care a introdus viermele în fruct.

Dacă m-ar vedea mama acum, ce-ar spune ? Slujba pe care a trebuit s-o solicit după căsătorie nu m-a purtat prea sus. Boala mea face ca regatul să cadă în mîinile femeilor : Régine guvernează ; copiii mei nu cer sfaturi decît de la ea, cînd catadicsesc să ceară sfaturi.

Brissou îmi ține locul în orele grave. Nu mai sînt nimic. Nu mai am decît amintiri stupide.

PRIMIM MULTE VIZITE DE CÎND JULIEN e la închisoare. Spun „primim", dar cea care primește este Régine. Spre ea, mamă nenorocită, victimă a subversiunii care o înconjoară sau a abuzurilor poliției, după spusele interlocutorilor, se îndreaptă condoleanțele, protestele de simpatie, strîngerile calde de mîini. Și : „În nenorocirea care vă lovește", și : „Numai asta vă mai lipsea", și : „Sărmana mea prietenă, fiecare își duce crucea..." Eu, fac și eu parte din crucea Réginei ; eu sînt una din crăci, și nu cea mai mică, a acestui copac de tortură pe care soția mea îl duce cu demnitate.

Să se fi înșelat mama ? Régine pare a face parte mai mult decît mine din rasa celor puternici. O observ : umblă cu mai multă măreție decît altădată ; vorbește mai încet și mai puțin necugetat ; vocea sa, parcă voalată, a luat rezonanțe mai bogate. Iese mai puțin, își

neglijează coafura şi-i văd, din zi în zi mai mult, reconstituindu-i-se masa incandescentă care-i apăsa altădată ceafa ; ce importanţă are dacă în ea i se amestecă şi cîteva fire de păr alb. Încercarea prin care trece o prinde pe soţia mea, o înnobilează.

Mie, încercarea nu-mi aduce din partea celorlalţi decît milă şi un uşor dispreţ : e oare de conceput, pentru un cap de familie, să-şi permită o depresiune psihică, un *break-down* ca vedetele ? În plus, nu am nici un motiv care să mă poată justifica : nu sînt oare fericit, copleşit ? Am copii sănătoşi, inteligenţi, o soţie admirabilă.

O să joc curînd rolul pe care l-a jucat tatăl meu ? Brissou îl va înlocui oare pe ofiţerul din garnizoană ?

Bat cîmpii. Nu e sigur că tatăl meu a fost batjocorit de către acest mitic ofiţer. Cum ar fi putut mama să se coboare pînă la adulter, ea atît de mîndră şi atît de conştientă de îndatoririle sale ? Probabil că, în slăbiciunea lui, tatăl meu şi-a imaginat toate astea. Şi eu, la rîndul meu, inventez, îi dau lui Brissou un rol pe care nu-l revendică. Régine are aproape patruzeci şi cinci de ani. Brissou e mai în vîrstă, dar e îndeobşte cunoscut faptul că bărbaţii maturi preferă fete tinere în locul femeilor de-o vîrstă cu ei.

Dacă mama nu l-a făcut de rîs pe tata, pentru ce să fi spart el păpuşa cu muzicuţă ? A făcut-o pentru a preveni o nenorocire pe care o presimţea ? Ce-o să sparg eu ca să-l îndepărtez pe Brissou ?

Prînzurile de familie mi-au devenit insuportabile. În conversaţiile soţiei mele cu Lila nu e vorba decît despre Julien. Şi Marie-Toussainte plînge cu nasu-n farfurii, gîndindu-se la sărmanul prizonier.

Régine l-a văzut, apoi Lila ; e sănătos. Îşi aşteaptă apropiata eliberare, datorită avocatului competent şi zelos, descoperit de Brissou. Se va întoarce şi mai sus-pus, acoperit de glorie. Pariez că nu se va mai bîlbîi.

Tatăl meu a trebuit să zacă patru ani prin tranşee infecte pentru a-şi cîştiga o consideraţie pe care, dealtfel, a pierdut-o repede. Pentru Julien, o luptă de stradă de cîteva ore a fost de ajuns. Şi dacă ar fi murit, victimă, cum se spune, a brutalităţilor poliţieneşti, ar avea dreptul la o fotografie pe pian, înconjurată cu panglici ? Ce culoare ar avea panglicile ? Roşii poate, sau negre.

Julien n-a murit.

Hélène Lorme a venit după noutăți. De cînd cu criza mea, se controlează cînd sînt și eu de față. Vorbește încet, de frică să nu mă spargă ca pe un porțelan care se crapă la cel mai mic zgomot. Am privit-o mult, fix : încercam să regăsesc în spatele fațadei sale dărăpănate imaginea frumoasei Hélène.

A spus că arăt bine.

A spus că, foarte curînd, mă voi pune pe picioare.

A spus că întoarcerea lui Julien mă va restabili complet.

Nu m-am putut abține să nu rîd : vor oare să rămîn în picioare ca un răsad de zmeură ? Îmi place din ce în ce mai mult șederea în pat, poziția orizontală. Dacă aș îndrăzni, m-aș hotărî să nu mă mai scol. Cînd sînt întins, mă simt cel mai bine. În cearșafurile șifonate și ușor umezite, în mirosul pernei mele, îmi povestesc fără contenire. Din pat plec în incursiunile cu Antoine ; în pat mă regăsesc la întoarcerea din escapadele noastre stranii, care sînt cel mai adesea subterane. Căci Antoine nu s-a mulțumit numai să mă ducă la ștrand. A reușit, în ciuda oboselii provocate de prima mea călătorie, să mă convingă să-l mai urmez încă. Plec în mod clandestin, nu în fiecare zi, căci am nevoie de un timp de odihnă după

disparițiile mele inopinate, ci de două sau de trei ori pe săptămînă.

Ceea ce mă miră e că nimeni nu și-a dat seama de absențele mele ; îmi spun că au prea puțină grijă de mine, că îl supraveghează prost pe bolnavul ce sînt. Profit de acest lucru, dar simt amărăciune.

Ieri, Antoine m-a dus într-o grădină.

Am făcut drumul foarte repede. Am remarcat că, la pasajul subteran, se adăugaseră mai multe ramificații. Existau, ici și colo, grămezi de pietre și unul sau două panouri care anunțau lucrări în curs de execuție, cu limitare de viteză pentru automobiliști. Antoine nu le dădea atenție ; conducea nebunește.

Am intrat în grădină printr-o ușă mică și complet ascunsă sub valuri de iederă. Lianele lungi atîrnau molatic, ca niște ghirlande îmbrăcate cu frunze rigide, aproape negre, cărora nu le lipsea decît un vîrf pentru a-ți imagina niște stele întunecoase. La vîrful ramurilor, frunzele noi, ca niște steluțe, de un verde proaspăt, luceau ; și grupurile regulate de bace semănau cu niște bijuterii de doliu, cabușoni de sticlă neagră.

Grădina era tristă, lipsită de flori ; nici o pasăre nu cînta. Maici se plimbau, două cîte două, de-a lungul aleilor. Cînd își întorceau

spre mine scufiile în trei colțuri, am putut observa că nu aveau față : era oare mîncată de umbra adîncă a capișonului sau mergeau fără cap, ghidate de amintirea pe care picioarele lor o păstrau despre această grădină în care hoinăriseră încă pe cînd erau copii ?

La capătul grădinii, un bazin a făcut să se înalțe în mine umbra unei amintiri pierdute. Ornamentele stîncoase care înconjurau bazinul, complicate, baroce, aveau încastrate figuri de nimfe și satiri, în înlănțuiri știrbite de tot. Apa curgea dintr-o gură deschisă, fragment de monstru marin, rămășița unei fețe de zeu căzută în ruină pentru totdeauna. Apa era verde, sau părea așa din cauza mușchilor care tapetau piatra, și se prelingea în lungi firișoare. Se scurgea în băltoaca mare și neagră a bazinului. Surplusul trebuia să fie absorbit prin pîlnia ce se vedea, în fața mea, ieșind la suprafață, și pe care un pitic rîdea, semănînd astfel cu o broască rîioasă.

Antoine mi-a arătat un medalion fixat în stîncă, foarte aproape de gura care vărsa firul de apă. Nu l-am văzut bine : era murdar, mînjit de noroi, mătuit cu plăci mucegăite. Mi-am luat batista din buzunarul halatului meu de casă și am frecat încetișor miniatura cu un colț al pînzei. A apărut chipul mamei

mele. Ce făcea acest chip în acel loc ? L-am întrebat pe Antoine. Dar el și începuse să mă ducă mai departe. Sub tufe de merișori se ascundea un mic mormînt, un simplu tumulus ; se ghicea că era un mormînt numai, pentru că grămada lunguiață de pietre avea deasupra ei o cruce. O plantă spinoasă creștea alături ; n-aș fi știut să-i spun numele, după cum nici Antoine nu-l știa pe cel al ființei culcate sub pămînt. Cu un deget la buze, s-a înclinat, a zgîriat pămîntul cu unghia ; a luat de pe jos un melc minuscul și l-a ronțăit. Apoi, mi-a spus că trebuie să plecăm.

În bazin, apa curgea mereu ; în depărtare, bătea un clopot. Maicile se grăbeau în turmă, iar șiragurile lor de mătănii foșneau, foșneau. Au dispărut la colțul aleii. Ne-am întors către poarta cea mică.

Nu înțeleg de ce Antoine îmi arată aceste lucruri și acești oameni. Nu mă ajută și nu-mi dă nici o explicație care să mă facă să sesizez interesul pentru plimbările noastre.

Mă întorc zdrobit de oboseală, cu ochii osteniți de semiîntunericul constant al locurilor prin care trecem.

AM ÎNTÎLNIT-O PE HÉLÈNE LORME. Oricît de ciudat ar putea să pară, am regăsit-o în cursul uneia dintre călătoriile mele. La drept vorbind, mi s-a prezentat sub o aparență cam deosebită de aceea pe care o îmbracă de obicei. Astfel că, pînă s-o recunosc, am ezitat un lung moment și încă și acum mă întreb : am văzut-o, sau n-am văzut-o pe Hélène Lorme în casa aceea rău famată din strada Petits-Pavés ?

Căci de astă dată, Antoine mă dusese într-o casă de toleranță.

Se intra înăuntru printr-un lung culoar acoperit ; mai multe uși dădeau în el, toate masive și împodobite cu grile negre de fier forjat și cu steme aurite. Culoarul de intrare era în întregime tapițat cu fetru de culoarea frunzei moarte ; torțe suspendate răspîndeau o lumină plăcută.

În schimb, interiorul salonului era puternic luminat, astfel că, încă din prag, te simțeai orbit. Erau numai oglinzi și catifele stacojii. Divane mari și suple suportau ciorchini de femei costumate în păpuși, tolănite pe perne groase.

Toate acestea nu mi s-au părut extraordinare : pe timpul cînd îmi făceam studiile superioare, o casă de același gen ne deschidea ușile sîmbăta seara ; semăna cu aceea ; totuși, interiorul din strada Petits-Pavés mi s-a părut mai luxos decît celălalt : oglinzi mai mari, femei mai frumoase, mobilier mai bogat ; aici, catifeaua înlocuia plușul iar cristalele înlocuiau sticla. Într-un cuvînt, mă găseam într-o casă care era o replică a celeilalte, o replică măreață.

Antoine s-a apropiat de un divan, a salutat, i s-a făcut loc. Părea să nu-i mai pese de mine. Stăteam stingher în halatul meu de casă, îmi frămîntam batista și mă temeam să nu aud rîsetele izbucnind.

Trebuie să mărturisesc, dealtfel, că fenomenul nu era nou pentru mine : niciodată n-am știut cum să mă comport, ce atitudine să iau în astfel de locuri ; pe timpul cînd mă duceam din proprie inițiativă, mă simțeam stînjenit doar cu ceva mai puțin.

Cum nu se uita nimeni la mine, am prins curaj și m-am așezat pe marginea unui taburet ; atunci am provocat ilaritatea generală : ceea ce luasem drept scaun nu era decît o pușculiță ; prin deschizătura făcută în partea de sus, vizitatorii, înainte de plecare, trebuiau să-și strecoare obolul.

O păpușă mexicană m-a atras, tot rîzînd, pe genunchii ei. Am încercat să-mi regăsesc demnitatea ; era dificil, asaltat cum eram de aceste femei multicolore. Am încercat să spun că nu am deloc bani, dar, aparent, sărăcia mea nu constituia nici o piedică, eram binevenit chiar și cu buzunarele goale. S-a înălțat o mică arie, cam stridentă, cîntată pare-se la un clavecin. Urca și cobora în picături de apă, părea că iese din ciucurii de cristal ai lustrelor suspendate în plafon. Acest plafon mi l-a reamintit pe acela al vechiului nostru apartament ; stucaturile reprezentau maimuțe ronțăind nuci, care alternau cu păsări mari cu aripile desfăcute ; în colțuri, femei pe jumătate goale, așezate, se priveau în oglinzi.

Cînd ne-am mutat, am regretat acest plafon. Tînăra cu violetă, pe timpul cînd era vecina noastră, trăia sub un plafon asemănător. Mă amuzasem imaginîndu-mi-o întinsă molatic pe o sofa, repetînd roluri în atitudinea exactă a

femeilor-păpuși pe care le vedeam în seara asta. Sub acest plafon murise, în afară de cazul în care au transportat-o, în ultima clipă, într-un spital.

Evocînd imaginea tinerei de la etajul patru, am simțit umezindu-mi-se ochii. Îmi era frică să nu fi băgat de seamă Antoine acest lucru : mă găseam oare într-un loc în care se plînge ? Dar el nu se uita la mine, ci mînca tarte cu fructe din mîna măslinie a unei spaniole. Mi-am întors capul. În acest moment, am zărit-o pe Hélène Lorme.

Am rămas surprins. Ce făcea ea printre aceste femei ușoare ? Era cumva, ascunzîndu-ne mereu o parte din viața sa, stăpîna casei ? Nu puteam s-o cred, după cum nu puteam să admit că ar fi în relații cu Antoine.

Stătea modest așezată pe un colț al divanului și agita un evantai. Rochia lungă de mătase pal, împodobită cu fundulițe și cu nasturi lucitori, o acoperea pînă-n vîrful botinelor. Păru-i cenușiu, răspîndit pe umeri într-un val mătăsos, era prins într-o panglică de satin. În jurul gîtului ei slab, străluceau trei rînduri de perle.

A făcut o mișcare spre mine, i-am văzut ochii, de un albastru decolorat, fixîndu-mă,

apoi întorcîndu-și capul încetișor : nu mă recunoscuse.

Își manevra evantaiul nepăsătoare, cu privirea pierdută. De fiecare dată cînd se deschidea ușa, o fixa cu o expresie de așteptare ; apoi își lăsa ochii în jos.

Noii-veniți nu conteneau să intre. La început, Antoine și cu mine eram singuri cu femeile. Acum, cu rochiile pestrițe se amestecau costume sobre. Domni demni, ținîndu-și în mînă pălăria, se îndreptau ici și colo sau se lăsau pe divane în voia brațelor albe care-i înlănțuiau. Unii țineau serviete impunătoare pe care nu se hotărau să le părăsească (conțineau, poate, documente de cea mai mare importanță) și le înhățau cu o mînă, în timp ce cu cealaltă tachinau o napolitană sau o pempoleză. Mă întrebam dacă mîna lor stîngă nu știe ce făcea mîna lor dreaptă, cum se spune, sau aproape, în Scriptură. Un valet a intrat, aducînd răcoritoare ; fetele s-au ridicat, înconjurînd gheridonul. Șampania a curs, cupele s-au umplut. Hohote de rîs izbucneau și sub ele persista mica arie a clavecinului, tristă, ca abandonată. Vîltoarea adunării o adusese pe Hélène Lorme, fără să bag de seamă, foarte aproape de mine. Cînd mi-am dat seama de acest lucru, ea se uita la mine : nu mai era timp de fugit.

Tocmai încercam să mă explic, să-mi justific prezența ; apoi, mi-am adus aminte că ea trebuie să simtă tot atîta jenă ca și mine, dacă nu mai multă. N-am spus nimic.

Hélène m-a luat de mînă și m-a tras după ea spre o canapeluță. Ne-am așezat față-n față. Hélène a zîmbit.

Atunci s-a produs un fenomen straniu : pielea sa de bătrînă plesnea, ca acele măști de frumusețe pe care Régine le folosește uneori, care se usucă pe față și pe care le scoți în fîșii. Astfel, epiderma îngălbenită, ridată, a Hélènei Lorme, se coșcovea, se fărîmița, îi cădea pe genunchi. Pe dedesubt, pielea apărea netedă și proaspătă. Ultima fîșie se desfăcea și o vedeam deodată dinaintea mea pe frumoasa Hélène a anilor de odinioară.

Hélène a schițat un gest de îndemn, arătîndu-mi scara de marmură ale cărei trepte se înălțau într-un colț al încăperii. S-a ridicat, scuturîndu-și fusta cu grație pentru a îndepărta ultimele resturi de piele veche care se agățaseră de ea. Mergea în fața mea, ridicînd cu mîna-i înmănușată un fald de fustă ce lăsa să se vadă niște botine strîmte de satin. A început să urce scara și eu am urmat-o.

Camera era sferică, slab luminată de o lumină opalescentă, care părea că țîșnește din pereți. Te-ai fi crezut în interiorul unei perle.

Hélène s-a întins pe un pat cu picioare de aramă, a cărui prezență părea ciudat de nelalocul ei în această cameră. A scos ușoare suspine, în timp ce eu desfăceam, unul cîte unul, nenumărații nasturi ai rochiei de mătase.

Îmbrățișarea ne-a fost scurtă și pătimașă. Aveam senzația că mă înfund într-un ținut mult timp căutat, pe care îl descopeream cu o bucurie profundă ce atingea limitele durerii.

Apoi, Hélène și-a pus în ordine îmbrăcămintea, în timp ce eu zăceam pe patul de aramă, prea epuizat ca să mă pot mișca.

Cînd ne-am întors în salon, Antoine își lua rămas bun. A strecurat o bancnotă în deschizătura taburetului-pușculiță și am plecat.

Acum, mă întreb cu neliniște cum voi intra în vorbă cu Hélène Lorme data viitoare cînd va veni la noi.

Ceea ce nu va întîrzia prea mult : Hélène vine des să se intereseze de noi, să se informeze despre cazul lui Julien. Aproape că face parte din familie : doar e o foarte veche cunoștință a părinților mei. Cînd eram băiețel,

îmi amintesc, cred, că o vedeam în fiecare zi. Casa ei era învecinată cu a noastră. Sosea pe aleea mărginită de lemn-cîinesc ; purta o rochie înflorată și o umbrelă japoneză din hîrtie transparentă, care îi proiecta pe față umbre mișcătoare de crizanteme și de pescăruși verzi. Mama, zărind-o ridica uneori din umeri, cu iritare : mă întrebam de ce : Hélène Lorme nu era oare cea mai frumoasă și cea mai plăcută dintre cunoștințele noastre ? Îmi plăcea mirosul pudrei sale, cînd mă îmbrățișa, contactul cu obrazul său. Șuvițele de păr, scăpîndu-i din coc, îmi gîdilau buzele. Intra în salon sau se așeza pe terasa a cărei balustradă evoca un șir de vaze mari, albe. Vorbea rar, cu blîndețe, despre mici nimicuri : despre rochii, despre serate și despre plimbări cu mașina. Mama nu părea să o asculte, și amîndouă, așezate în fotolii de palmier, nepăsătoare și totuși încordate, păreau că așteaptă ceva sau pe cineva, pentru a sparge plictisitoarea vrajă care le împietrea acolo.

Tata venea lîngă noi. Conversația căpăta mai multă vigoare, fără ca subiectul ei să fie schimbat ; dar vocile se ridicau și tonul devenea vioi. Credeam că ghicesc, sub replicile anodine, tendința spre alte subiecte de conversație pe care nimeni nu le susținea, care voiau să iasă

la lumină și pe care cei trei interlocutori le ascundeau sub fraze lipsite de cel mai mic interes.

Credeam că ghicesc, sau poate că acuma descopăr, acea putere a cuvintelor neexprimate, care încearcă, în orice moment, să străpungă suprafaţa vorbirii insipide. Observam, înmagazinam impresii, senzaţii, fără îndoială, și abia astăzi le atribui un sens care, poate, nu este cel adevărat. Datorită straniilor mele întîlniri cu Hélène Lorme, un fald de ceaţă s-a ridicat, oferindu-mi imagini moarte, cărora le redau viaţă.

Astfel, îmi amintesc că, într-o zi, Hélène Lorme a oferit tatălui meu un cadou.

Despre ce obiect era vorba ? Nu știu. Dar parcă îl văd pe tata ţinînd în mînă un pachet mare și lunguieţ, mormăind mulţumiri emoţionat. Hélène era atît de roșie încît pe pomeţii obrajilor părea că are lipite două rotocoale de hîrtie roșie. Mama, stînd foarte dreaptă în fotoliul ei, tricota, cu coatele lipite de corp, unul din acele interminabile pulovere de culoarea prafului, pe care nu le îmbrăcam decît cu dezgust ; zîmbea, dar ochii îi erau duri și cumpliţi.

Mă mir că-mi amintesc abia astăzi despre incident. Aș vrea să merg cu închipuirea mai

departe, să-l văd pe tata desfăcînd misteriosul pachet, obiectul scos la lumină. Aș vrea să aud exclamaţiile care au urmat. Nu reușesc. Și rămîn mirat că surprind dușmănia mamei faţă de Hélène Lorme, emoţia tatălui meu la primirea unui cadou care nu putea să fie prea scump : Hélène era binecrescută și decenţa i-ar fi interzis să ofere unui bărbat un cadou de mare preţ.

JULIEN S-A ÎNTORS. NU SE ARATĂ PREA vorbăreț, contrariu de cum mă temeam că va fi. Pare mulțumit că se vede din nou acasă.

A beneficiat de o ordonanță de neurmărire și deci va putea să se prezinte la toate examenele.

Ar trebui să mă bucur. Nici nu mă bucur, nici nu mă întristez. Abia trăiesc. Vegetez, lungit toată ziua, asemenea unei plante tîrîtoare. Uneori, pentru a desăvîrși asemănarea, mi se pare că, ici și colo, îmi cresc frunze, că ating obiectele care mă înconjoară cu cîrceii, mai degrabă decît cu mîinile. Capul mi se umflă ca o tărtăcuță : reflectez ; studiez prezentul și trecutul. De asemenea, îi spionez pe Régine și pe Brissou întocmai cum i-am spionat pe tata și pe mama. Stau la pîndă. Spionez cutare pornire bucuroasă a soției mele, cutare încruntare din sprîncene a tatălui meu. Adesea, le interpretez în feluri diferite, ba chiar opuse. Îmi

scotocesc toată viața pentru a descoperi, în sfîrșit, secretele care mi-au scăpat.

Plimbările mele cu Antoine s-au scurtat. Îi este frică oare că mă obosesc, sau îl obosesc eu pe el ? Mi-e teamă să nu-l supăr și asta mă afectează. Cînd o reped pe Régine, cînd îl măsor pe Julien sau pe Lila cu un aer disprețuitor, știu că îi irit, dar asta mă lasă indiferent ; mă bucur, chiar, că-i văd nemulțumiți, că ghicesc efortul pe care ei trebuie să-l facă pentru a mă suporta.

Venind de la maistrul tapițer, umbra unei iritări mă pune în încurcătură.

Régine se arată, față de mine, de o răbdare neobosită : nu-i mulțumesc deloc pentru asta : dacă dă dovadă de atîta tărie sufletească, fără îndoială că acest lucru se întîmplă pentru că o bucurie interioară o susține. Și-a regăsit fiul și are umărul lui Brissou de care să se sprijine. Căci sînt aproape sigur că Régine mă înșală ; sau cel puțin, o să mă înșele ; afară de cazul în care nu m-a înșelat întotdeauna. Încă de la Napoli, cînd am vizitat fabrica aceea de bijuterii, se lăsa să fie atinsă pe gît, pe brațe de către funcționarul cu ochi negri. Dacă ar fi fost modestă și fidelă, ar fi avut oroare de mîinile care-i umblau pe piele, s-ar fi înroșit, mi-ar fi cerut ajutorul, cel puțin din

ochi. Dar ea, cu privirea pierdută, se lăsa la discreție, se înfiora sub atingerile omului cu camee : fior de dezgust sau freamăt de plăcere ? Din cauza comportării ei, îmi amintesc foarte bine, am refuzat să-i cumpăr colierul de coral care mergea atît de bine cu pielea ei lăptie și cu buclele-i de aur. N-am cumpărat decît un sipet : n-avea să-l poarte pe ea, n-ar putea să-i amintească prin vreo mîngîiere (cine va vorbi oare despre complicitatea femeilor cu bijuteriile lor ?) de degetele vînzătorului de comori.

Totuși, pe atunci, se intimida de complimentele ce i se făceau pe stradă. Din pură ipocrizie ? Se arăta, într-adevăr, îndărătnică și îmi amintesc că rîdeam de puritatea ei de fată, că ceream de la ea o comportare de îndrăgostită, care uneori o revolta.

Sub pretextul de a o face pe Régine să se vadă pe ea însăși sau pentru a da frîu liber instinctelor mele, i-am trezit oare senzualitatea ? Brissou îmi datorează mie pornirile impudice de care profită ?

Nu vreau să mă gîndesc la Brissou. Cînd va veni, mă voi preface că dorm.

Lila ne-a prezentat pe logodnicul ei. Este înalt și slab ; ține capul puțin într-o parte, ca

marele Alexandru. Nu pot să spun nimic mai mult despre el : nu i-am adresat nici trei fraze și, cum mă știe bolnav, n-a insistat. A stat de vorbă cu Régine și cu Julien, ale cărui opinii cred că le împărtășește.

N-am ascultat. Mă retrăsesem în universul meu interior.

Mă vedeam în alt salon. În locul șemineului gol, în alt cămin, ardea un foc bun. În fotolii de rips, tata și mama ședeau față-n față. Tata citea și mama strîngea o panglică împrejurul unei pălării de paie aurii. Își confecționa singură pălăriile și le împodobea cu fundițe și aripioare. Cunoștințele noastre îi admirau îndemînarea, care se adăuga altor calități, și îi spuneau că are degete de zînă.

Judecînd după aparențe, tata nu împărtășea acest punct de vedere și lucrul de artizanat al mamei îl enerva. Se vedea după privirile înghețate pe care i le arunca, după micile lui suspine de nerăbdare cînd lucrătoarea, punîndu-și pălăria pe pumn, se felicita cu voce tare de propria sa îndemînare și de bunul său gust. Focul ardea. Eu mă concentram asupra unui mozaic ce-mi dădea multă bătaie de cap. Totuși nu pierdeam nimic din expresiile de pe

fața mamei, care umbla după complimente, din mișcările plictisite ale tatălui meu.

Tocmai găsisem, în sfîrșit, bucata din cal care-mi lipsea. Timp de cîteva secunde, n-am mai fost atent decît la joc : fragmentele de carton se potriveau minunat și ceea ce mi se păruse, cu o clipă mai devreme, atît de greu, se îmbina acum de la sine.

Am înălțat capul ; tata și mama erau așezați tot în fotolii, dar pălăria ieșită din mîinile mamei ardea zbîrcindu-se, răspîndea un miros de pene pîrlite. Deschideam ochii încremeniți de mirare : cine putuse să arunce pălăria pe foc ? Mama oare, contrariată de disprețul evident al tatii ? Sau, cuprins de o mînie neașteptată, tata aruncase în cămin opera neterminată ? Nu vorbeau, nu se mișcau ; erau la fel de roșii și unul și celălalt ; astfel că îmi era imposibil să-mi fac o părere. Cred că am strigat, scoțîndu-i din imobilitatea lor, din soiul de catalepsie în care îi aruncase masacrul pălăriei, fie că era opera unuia sau a celuilalt.

Mama mi-a poruncit să mă duc să mă joc afară și, fiindcă m-am împotrivit zicînd că nu mi-am terminat încă mozaicul, mi-a tras o palmă.

Am ieșit din cameră, plîngînd.

N-am știut niciodată cine aruncase pălăria. Și nu m-am mai gîndit la acest incident din copilărie.

În aceste zile, tata mă surprinde : întotdeauna îl crezusem timid, șters, și iată că îi descopăr voință, capricii. Chiar dacă mama a fost aceea care a aruncat pălăria în foc, n-a făcut-o fără motiv : a reacționat la o aluzie necruțătoare a tatii. Cît despre mine, eu cred că tata a smuls pălăria din mîinile soției sale pentru a o înfrunta, pentru a o umili, pentru a-i arăta ce puțin îi pasă de lucrul ei.

Și cel care a primit palma am fost eu ; fără îndoială cq nu-mi era destinată, dar încă îi simt pe obraz urma usturătoare ; gust încă amărăciunea lacrimilor pe care le-am vărsat singurel, în grădină.

Imaginea scenei de altădată se suprapunea cu scena prezentă. Eu ocupam un fotoliu, Régine era în celălalt și stăteam față-n față, de o parte și de alta a căminului rece. Copiii, puțin retrași, comentau cu pasiune și cu foarte multe gesturi ultimele evenimente : Julien, Lila și marele Alexandru.

Mă gîndeam că eu nu-mi pălmuisem niciodată fiul sau fiicele. N-am avut parte, pentru asta, de recunoștința lor. Lila nu se gîndește decît la amorurile ei, Julien trăiește pentru re-

voluţie şi pentru matematică. Eu mi-am respectat tatăl şi mama pînă şi-n acţiunile lor negîndite ; copiii mei nu mă respectă.

Sînt un om singur : dau şi nu primesc nimic. Dacă încerc să fug, mă lovesc de imaginile mele faţă în faţă cu ceilalţi, înfruntîndu-se cu ceilalţi, mereu învins. Prezentul şi trecutul îmi sînt tot atît de amare.

Mi-a venit chef să mimez o criză, pentru a cunoaşte reacţiile alor mei, pentru a le observa mila prefăcută, exasperarea lor ascunsă, pentru a-l înfricoşa pe logodnicul Lilei şi a-l descuraja, poate : cui îi place să intre în familia unui nebun ?

Am chemat păsările ; am închis ochii pe jumătate şi am încercat să fac să-mi vină ameţeala şi teama.

Nimic n-a venit. N-am încetat să aud gălăgia vorbelor schimbate, n-am reuşit să percep zgomotul aripilor bătînd din ce în ce mai aproape, atingîndu-mi în treacăt capul, înainte de a se repezi asupră-mi. Am ridicat ochii : Régine îmi pusese mîna pe umăr, Lila mă privea cu gura întredeschisă.

Julien a întors întrerupătorul, şi lustra trandafirie, care nu-mi place, s-a aprins. Se şi făcuse noapte ? Timpul trecuse atît de repede ? Adineauri, tata şi mama se certau pentru pălărie, acum Régine şi Lila mă supravegheau neliniştite, în timp ce Julien şi viitorul său cumnat vorbeau despre tactica luptelor de stradă.

Copacii îşi leagănă crengile în amurg ; mîine vor fi flori noi pe pajişte. Timpul trece şi revine, şi mi-ar plăcea să-i scap, să mă afund pentru totdeauna într-o mare grădină întunecoasă, cu un ochi de apă cu luciri cafenii, incrustat în iederă şi la suprafaţa căruia ies lantise ; o fetiţă ar chema pe sub arbori, eu i-aş vedea rochia albă, apărînd şi dispărînd printre tufişuri. Aerul ar mirosi a nămol, a tei şi a violetă. Aş vrea să arunc pietricele în apa întunecată, să le aud zgomotul imperceptibil, să privesc cercurile concentrice lărgindu-se, intersectîndu-se, pierind.

Aş vrea să dorm sau să fiu fericit.

AM VORBIT DIN NOU AMÎNDOI DESPRE Juliette Amour.
N-aş fi vrut s-o fac : ştiu eu dacă măcar a existat această nebună ? Dar Antoine s-a arătat neînduplecat : dacă refuz s-o evoc pe Juliette, el pleacă. Am slăbiciunea că ţin la compania lui şi am cedat.

Am spus că Juliette avusese un copil. Nu era de la mine : era fiul comis-voiajorului de panglici. Acest soi de oameni sînt buni de gură şi au farmecul lor şmecheresc. O sedusese oare atunci cînd Juliette cumpăra pentru marele magazin în care lucra ? Sau se adresase ea comis-voiajorului, pentru a dobîndi la preţ de *en gros* o mare cantitate de podoabe, care îi plăceau la nebunie ?

Îi trebuise puţin timp pentru a găsi drumul spre patul, dacă nu pe acela spre inima ei : o mărturisea ea însăşi, cu simplitate. Era, spunea

ea, înconjurat de farmecul ce emana din marfă, profitînd de strălucirea satenurilor, de tremurul uşor al moarului, de plăcutul foşnet al taftalelor, de fineţea catifelelor.

Cred că l-a iubit : cum se poate explica altfel această admiraţie exagerată care a făcut-o să neglijeze prudenţa de rigoare ? S-a trezit însărcinată.

Comis-voiajorul plecase spre o altă provincie, cu încărcătura lui de mărunţişuri ; poate se îndeletnicea cu seducerea unei alte cochete ? Din moment ce nu-i promisese nimic, nu-i datora nimic Juliettei. Ea a început imediat să caute o femeie care întrerupea sarcinile. Dar lucrurile nu au mers după cum ar fi dorit : femeia pe care o cunoştea tocmai fusese arestată şi îşi ispăşea pedeapsa în închisoare. Celelalte adrese nu mai corespundeau. Timpul trecea şi Juliette era hotărîtă să acţioneze singură, cînd a fost trîntită de o maşină şi dusă la spital. Cu picioarele în ghips, nu mai putea să încerce nimic.

Sîmbăta, mă duceam uneori s-o văd ; o găseam din ce în ce mai neliniştită, întinzîndu-şi cămaşa de pînză pe pîntece ca să vadă dacă s-a mărit.

Cînd a ieşit din spital, era tîrziu : copilul era pe punctul de a se naşte.

Angèle şi cu mine am fost singurii confidenţi ai Juliettei Amour şi Angèle era înduioşată de copil ; făcea parte din acea categorie de femei pe care pînă şi gîndul unui copil le emoţionează. Îşi oferea serviciile : ar păstra ea copilul, l-ar îngriji ; mai tîrziu, cînd va fi majoră, l-ar şi înfia, poate.

Eu îi demonstram ce monstru va fi acest copil : n-avea să moştenească oare răutatea perversă a mamei, în acelaşi timp cu nestatornicia tatălui ? Angèle nu mă asculta. Tricota pe ascuns, căuta nume în calendar. Juliette nu spunea nimic. Purta rochii largi, sub care se strîngea pentru a-şi ascunde talia îngroşată. Refuza să ne indice data probabilă a naşterii. Angèle, crezînd că Juliette a hotărît să-şi dea copilul la orfelinat, o ruga fierbinte să nu facă acest lucru. Juliette rîdea răutăcios : fiinţa care venea pe lume îi aparţinea, se considera stăpîna destinului ei ; pretindea că deţine asupra lui toate drepturile, inclusiv cele de viaţă şi de moarte. Fără îndoială că în virtutea acestor drepturi a omorît copilul.

Era singură şi nu ne-a povestit despre fapta sa decît mai tîrziu. Ne-a spus că a simţit venindu-i durerile şi că a pregătit totul pentru

crimă înainte de a se întinde : prosoape pentru a şterge sîngele, hîrtie de ambalaj pentru a face un pachet solid, sfoară pentru a-l lega.

Angèle plîngea, ascultînd cruda istorisire. Juliette, calmă, încă palidă, dar cu ochii strălucitori, ne asigura că n-ar fi putut să lase să trăiască această parte din ea însăşi. După părerea ei, nu exista decît o singură soluţie, aceea pe care o alesese. La nevoie, ar fi făcut încă o dată la fel. A refuzat să ne spună în ce loc a pus pachetul : îi era oare frică să nu-i facem bebeluşului funeralii romantice ?

Angèle a visat nopţi de-a rîndul acest mic corp torturat, rostogolindu-se de-a valma cu gunoaiele.

Mie ajunsese să-mi fie frică de Juliette, o vedeam sub trăsăturile unei harpii, acele femei-păsări din legende care se hrănesc cu carne de om şi cu sînge.

Dealtfel, Juliette Amour se schimba. Nu se mai îmbrăca decît în negru. Nu purta doliu după fiul său, ci după ea însăşi : de ce n-o omorîseră şi pe ea încă de la naştere ?

Cînd îşi dădea jos tot negrul acesta, pentru a se întinde pe divanul ei bălţat, ieşea din sumbra-i găteală mai albă chiar decît altădată. Se culca, era ca o statuie de piatră. Doar pă-

rul, care-i curgea de o parte și de alta, îi rămînea întunecat.

Făceam dragoste cu ea ca și cum aș fi făcut cu o zeitate a infernului, cu o groază blestemată. Își înfigea unghiile în carnea mea cu atîta cruzime, că sîngeram. Mult timp am păstrat pe corp mici cicatrice provocate de ghearele Juliettei Amour : două șiruri de cîte patru puncte, aranjate în arc de cerc, două șiruri de puncte roșii, puțin umflate, care se înmulțeau pe toată suprafața spatelui meu. Aceste pete, toate împreună, semănau cu o constelație.

Angèle, a cărei blîndețe ar fi trebuit să o apreciez cînd ieșeam din brațele Juliettei Amour, îmi părea fadă : bunele ei sentimente mă scîrbeau și, în perioada aceea, cred că am trimis-o la familia ei. Mai devreme sau mai tîrziu, în orice caz s-ar fi întors acolo : nu era plămădită din aluatul fetelor ușuratice.

HÉLÈNE LORME A REVENIT. DOREAM ȘI mă temeam de întoarcerea ei. Mă întrebam dacă e bine să fac aluzie la întîlnirea noastră precedentă.

Din fundul camerei mele, am văzut-o sosind : sta să plouă și nu mă dusesem în grădină. Aveam tot timpul să-mi pregătesc înfățișarea.

Mergea zgribulită prin vijelie. Cu o mînă își ținea umbrela, iar cu cealaltă își ținea pălăria să nu-i zboare. Am știut că-și reluase pielea de bătrînă, înainte de a-i vedea figura.

A zăbovit un moment cu Régine. Înainte de a cere să mă vadă, trebuia să se intereseze de mine.

De obicei, mă las rugat pentru a mă duce să-i întîlnesc pe vizitatori ; de astă dată, eram nerăbdător : n-o mai trimiteau odată pe Marie-Toussainte să mă cheme ? Hélène Lorme pregătea oare terenul pentru cazul în care aș

fi făcut vreo aluzie la casa de toleranță ? Îi era ușor să dea vina pe starea mea pentru a-i convinge pe ceilalți că visez, de aceea chiar eram hotărît să nu-i dau nici o ocazie să mă demaște. Doream, îndeosebi, s-o observ, să-mi confrunt noua viziune cu cea veche și, printr-un semn pe care să-l priceapă numai ea, să-i amintesc de aventura noastră din strada Petits-Pavés.

Marie-Toussainte a venit să mă caute. Mi-am părăsit prompt fotoliul.

Hélène Lorme își scosese pălăria de fetru păros ; aplecată spre Régine, îi vorbea încetișor. Cînd am intrat, s-au îndreptat și au zîmbit.

Zîmbetul i-a scos în evidență Hélènei toate ridurile, de la cele mai adînci, care îi încadrează gura, pînă la cele mai fine, care îi strîng ochii ca într-o rețea. Ochii, albaștri și fazi, semănau cu doi pești prinși în găurile unei plase. În acest timp, Hélène mă privea cu bunătate. Am vorbit despre tot felul de lucruri : despre sănătatea mea, bine-nțeles, despre care Régine dădea asigurări că este mai bună, despre logodnicul Lilei și despre punerea în libertate a lui Julien. Régine spunea că ședерea în închisoare mai degrabă îi îndîrjise decît

îi atenuase fiului ei sentimentul de revoltă împotriva societății. Ascultam.

Julien nu și-a dat niciodată osteneala să-mi împărtășească opiniile sale ; dealtfel, am lăsat vreodată impresia că mă interesez de ele ? Mi-a plătit indiferența cu indiferență, disprețul poate cu dispreț. Mă convingeam de acest lucru, dar îl știusem dintotdeauna. Mergeam spre mai bine sau spre mai rău ? Faptul că insistam asupra unor asemenea gînduri era oare o dovadă de agravare a bolii mele sau de însănătoșire ?

Régine a spus că, după un început bun, primăvara întîrzia să se instăpînească. Hélène și-a dat și ea cu părerea.

Am început s-o studiez. Era bătrînă, ceea ce n-avea de ce să mă mire : nu era de-o vîrstă cu mama ? Totuși, mă puteam măguli că o văzusem tînără și frumoasă în răstimpuri diferite : cînd îi frecventa pe părinții mei și noaptea trecută, în casa de pe strada Petits-Pavés.

Hélène era tînără și bătrînă alternativ ; astfel că timpul, cel puțin în ceea ce o privea, nu mai era linear ; nu exista un început, o urmare, un sfîrșit, ci momente răzlețe, fără deosebire, desprinse de un prezent sau de un trecut apropiat sau îndepărtat.

Cine mă împiedica să cred că la fel se întîmplă cu toți ?

Timpul, pe care îl crezusem asemănător unui șarpe ce-și desfășoară inelele inexorabile, devenea un cristal cu multiple fațete, putînd să-l întorci, să-l privești pe o parte sau pe alta. Transparent fiind, oferea chiar posibilitatea să observi o față prin cealaltă, să sesizezi mai multe momente dintr-o singură privire.

Fără îndoială, ceea ce îmi lipsea, din cauza bolii mele, era genul de coeziune care menține între ele fațetele cristalului. Cristalul meu nu era dintr-o singură bucată. Se împrăștia, se deforma și mă căzneam foarte mult să-l aduc la un loc : unghiurile se schimbau, planurile se îndepărtau sau se apropiau, se întretăiau unde nu trebuie ; timpul meu era inconsecvent și imaginile prezente sau trecute se modificau sau se ascundeau vederii mele.

Astfel, privind-o pe Hélène bătrînă și consumată, sub părul ei cărunt, tot mă mai întrebam ce cadou putuse să-i aducă tatălui meu, în ziua aceea cînd mama îi aruncase o privire aprigă, cînd tata se înclinase, palid de emoție, cînd Hélène însăși roșise atît de tare încît pe obraji îi apăruseră două cercuri stacojii, ca niște hîrtii lipite.

Hélène a spus că se face tîrziu ; s-a dus să-și ia, de pe un scaun, pălăria pe care i-o văzusem la sosire și, în picioare în fața oglinzii celei mari, a ridicat-o în față pentru a și-o pune pe cap. Și-a oprit gestul abia schițat, pentru a răspunde la o întrebare a Réginei.

Rămăsese așa, cu pălăria în mîini ; timp de cîteva secunde, scena veche a reînviat, mi-am adus aminte de cadoul pe care Hélène îl aducea tatălui meu : era o colivie de răchită.

Numai cu asta, cheia enigmei nu-mi era dată : pentru ce era mama supărată, tata tulburat și prietena noastră rușinată ? Dar posedam un element în plus și asta era suficient să mă pună în stare de agitație ; am îngînat salutînd-o pe vizitatoare, în sfîrșit cu pălăria pe cap, și am uitat să-i adresez semnul de complicitate care trebuia să-i amintească de recenta noastră întîlnire. A plecat. În loc să mă duc în camera mea, am visat cu ochii deschiși, un lung moment, în salon.

Fotoliul plasat lîngă șemineu e o moștenire de familie ; am văzut-o adesea pe mama așezată în el, tricotînd cu mișcări repezi, cu bustul drept, lipit de spătarul capitonat. Stofa care-l acoperea a fost schimbată, dar eu mi-o amintesc : era verde și cenușie, iar desenele reprezentau o împletitură de himere și flori.

Régine stătea în acest fotoliu; stătea rău în el, dacă pot să spun așa: își apleca gîtul, bustu-i era încovoiat.

E slabă și are coatele ascuțite.

Dacă Hélène mi-ar aduce o colivie, ochii ei s-ar face oare ficși și aprigi? Dar de ce mi-ar aduce Hélène o colivie? Pentru ce i-a oferit o colivie tatălui meu, dacă nu pentru faptul că erau legați printr-o tandră prietenie?

Tata a fost infidel. Se răzbuna încă pentru umilința îndurată, atunci cînd cu aventura mamei cu ofițerul din garnizoană?

Tata era un om blînd.

Știu bine că a sfărîmat păpușa de porțelan și că a aruncat, poate, o pălărie pe foc: de bună seamă explozii de mînie ale unui om slab.

Dacă a iubit-o pe Hélène Lorme, a făcut-o din afecțiune și nu din răzbunare. Hélène era o femeie după inima lui cu mult mai mult decît trufașa mea mamă. Hélène, blîndă, blondă, poetică în rochiile ei de mătase sau de broderie englezească, cu pelerinele ei împodobite cu panglici lungi, era, poate, puțin cam prostuță; dar, la o fată tînără, prostia poate trece drept fermecătoare naivitate.

Ar fi trebuit să înțeleg că se iubeau, dacă mi-aș fi amintit mai devreme plimbarea făcută în tovărășia lor, pe malurile eleșteului.

Eu trebuia să le slujesc drept paravan, dar acest lucru nu-l știam. Îi urmam; mergeau cu pași lenți, vorbeau cu voce scăzută.

S-au oprit; am profitat de oprire pentru a arunca pietre în apă; încercam, fără să reușesc, să fac ricoșeuri; am cerut sfatul tatii; nu m-a auzit; aplecat spre Hélène, îi ștergea obrajii, pentru că plîngea. Revedeam totul: vîrtejurile la suprafața eleșteului, plantele acvatice ale căror frunze ieșeau deasupra și ale căror tulpini, groase ca niște tuburi de cauciuc verde, se pierdeau în adîncuri. Ici și colo, o floare galbenă își deschidea corola: piciorul-cocoșului, piciorul-cocoșului de apă; îmi aduc aminte de numele lor; încă puțin și le-aș simți mirosul fad, ca aceste izuri de amintiri.

Tata a consolat-o pe Hélène Lorme, Hélène i-a oferit tatălui meu o colivie de răchită. Mama avea o privire aprigă și dură. Régine, în fotoliul defunctei mele mame, e îngrijorată de viitorul copiilor ei care nu se gîndesc decît la dînșii.

Astăzi, ca și ieri, sînt spectator. Privesc și nu înțeleg bine. Nimeni nu se sinchisește de mine. Am fost și sînt străin.

Am ridicat din umeri și m-am întors în camera mea.

Mica Juliette e cea care a început să-mi dezvăluie misterul feminin. Probabil că aveam oarecare idee de diferenţele dintre noi ; un camarad de şcoală îmi vorbise în acest sens, sau am surprins vorbele unui om mare.

În grădina bătrînei mele rude, cînd o urmăream pe micuţa mea prietenă, o înghesuiam în gardul de merişor şi, rîzînd, îi pipăiam, prin stofa subţire a rochiei, formele de copil. Ea roşea, chicotea încetişor sub mîinile mele şi nu puteam să-mi dau seama dacă doar fuga o făcea să-şi piardă respiraţia sau dacă inima-i bătea mai tare dintr-un alt motiv.

Într-o zi, cuprins de o uimitoare îndrăzneală, i-am cerut să-şi scoată chiloţii. Mă aşteptam la proteste de mînie : Juliette a izbucnit în rîs. Apoi a aruncat o privire către casă, unde mama mea şi bunica ei îşi beau ceaiul, într-un rămuriş ; puteam să zărim faţada galbenă, acoperită pe alocuri cu viţă sălbatică (mama spunea că plantele agăţătoare atrag insectele şi că, pentru a trăi în condiţii igienice, ar fi trebuit să despoi pereţii de ele). Juliette s-a ridicat — era la picioarele mele — şi m-a întrebat ce-i dau dacă acceptă. Ne-am tîrguit timp îndelungat. Tot tîrguindu-ne, îmi pierdeam din vedere dorinţa ; ajungeam să nu mai ştiu bine pentru ce avusesem o poftă atît de

mare să mă uit la partea ascunsă a corpului Juliettei. Cînd, în sfîrşit, ne învoisem pentru o pereche de castaniete împodobite cu ciucuri galbeni, mi-ar fi plăcut să dau jucăria pentru nimic. Totuşi, ne-am continuat jocul : Juliette îşi dădea jos chiloţii şi se lăsa privită de mine, iar eu, în schimb, îi lăsam castanietele. Cruce de lemn, cruce de fier, dacă mint, să merg în infern, eu scuip, tu scuipi, ruşine să-i fie celui care nu se ţine de cuvînt. Juliette şi-a scos fusta scurtă şi şi-a dat jos chiloţii săi mici.

I-am văzut partea de jos a pîntecelui, netedă şi albă, ciudat de goală. Curiozitatea mi-a revenit şi am întins mîna. Am atins o piele umedă, trandafirie şi fragedă. Am plecat fugind, strigînd, şi m-am aruncat pe iarbă, aproape de bazinul secat. Stele mi se învîrteau pe sub pleoape, inima-mi bătea să se spargă, o bucurie, o frică, o ruşine imensă mă copleşeau.

Nu ştiu cum m-am întors spre casă.

În fundul salonului întunecos, doamnele vorbeau cu voce scăzută şi Juliette oferea prăjiturele, cu aerul prefăcut şi neliniştit. Îi era oare frică să n-o trădez ? Era nebună dacă gîndea că o să povestesc mamei ceea ce nu se poate spune. Fără un cuvînt, i-am întins castanietele. Nici n-a zîmbit. Îmi imaginez că, poate, mai informată decît mine, aşteptase ur-

mări la tîrgul nostru, urmări care nu veniseră, şi se simţea frustrată.

Urmările au fost doar pentru mine. În serile următoare, odată ajuns în pat, nu mă puteam abţine să nu mă gîndesc la pîntecele Juliettei. Mereu, în subconştientul meu, fetiţa refăcea acelaşi gest, întindeam mîna, o atingeam, ca şi cum aş fi atins un animal ciudat, respingător şi seducător în acelaşi timp, a cărui atingere îmi dădea stări de nelinişte nespus de plăcute şi oribile. Apoi, fugeam şi plîngeam pe gazon.

Şi îmi spuneam că toate femeile sînt făcute ca Juliette, că nici chiar mama nu era făcută altfel. Mă consideram desfrînat, nelegiuit, eram torturat de remuşcări şi plîngeam de ruşine.

Avusesem obiceiul să destăinui, în fiecare seară, mamei, măruntele mele greşeli din timpul zilei : mi-o pretindea, fapt ce mă elibera de orice grijă. Aveam oare să-i mărturisesc că o dezbrăcam, că îi atingeam părţile intime în fiecare noapte ?

Sentimentul vinovăţiei, dincolo de orice posibilitate de mărturisire sau de iertare, mă copleşea. Şi nu mă puteam abţine să nu reîncep a mă amuza cu ceea ce, pînă la urmă, am numit „imaginile mele".

Am făcut în aşa fel încît să n-o mai întîlnesc pe micuţa Juliette.

Mai tîrziu, gesturile au început să-mi completeze imaginile. Dar am aşteptat ani întregi, pentru a întîlni o femeie adevărată. Amintirea Juliettei şi fantasma mamei mele au fost de ajuns ca să-mi umple momentele tulburi ale adolescenţei.

Am avut chef să-i povestesc lui Antoine această istorie. Dar în schimb, nu ştiu de ce, am început să-i vorbesc despre întoarcerea comis-voiajorului.

A sosit într-o bună dimineaţă, tot fercheş, cu privirea lui de fante, cu mustaţa răsucită.

Să fi avut, cu-adevărat, mustaţă ? N-aş putea să ştiu ; Juliette nu mi-a spus niciodată ; dar mi l-am imaginat întotdeauna cu acest smoc de păr subţiat la cele două capete, ondulat cu drotul.

Juliette era acasă ; abia îşi revenea după naştere. Îşi luase două luni de concediu. Copilul dormea în leagănul lui.

Comis-voiajorul a văzut imediat pătuţul ; s-a arătat surprins, contrariat : nu i se spusese nimic ; un altul îi luase locul în lipsa lui ? Voia să vorbească de un eventual amant. Cînd Juliette l-a asigurat că el e tatăl bebeluşului, la început a rîs, apoi s-a supărat : nu va reuşi să-i arunce în spate această paternitate.

S-au certat ; au terminat prin a cădea pe pat. Au uitat de copil. Au ieșit pentru a serba întoarcerea negutătorului de panglici.

Cînd s-au înapoiat, era tîrziu. Copilul, care nu fusese hrănit, plîngea. După spusele Juliettei Amour, amîndoi erau cam ameţiţi de băutură. Lui, bărbatului, nu i-a fost deloc greu să demonstreze ce povară ar fi această micuță ființă. Împreună, și fără să-și dea absolut deloc seama de ceea ce făceau, au sufocat copilul sub o pernă. Juliette spune că nu le-a trebuit prea mult timp : copilul era slab. Adăuga că, fără îndoială, tot n-ar fi trăit : suferise înainte de a se naște, pe timpul cînd mama își strîngea mijlocul pentru a-și ascunde sarcina.

Au înfășurat micul trup vînăt într-un prosop, au făcut un pachet și l-au dus la depozitul de gunoaie al orașului. Vecinilor li s-a povestit că copilul fusese dat la o doică. Nimeni n-a mers să caute mai departe. Juliette Amour și comis-voiajorul de panglici au petrecut o lună întreagă împreună, fără remușcări. Apoi, frumosul voiajor a plecat și Juliette și-a reluat lucrul. Spunea că se simte mai puţin robustă, că o apasă o greutate care o face să găsească viața amară. Era poate un regret tardiv ? Înţelegea oare abia acum mîrșăvia faptei sale ? Sau tînjea din cauza nestatornicului care își

plasa fleacurile în celălalt capăt al provinciei ? Antoine se mira : nu-i povestisem mai înainte cum Juliette Amour se descotorosise în alt chip de nou-născut ? Nu-mi aminteam să fi vorbit astfel. Puteam să afirm, fără urmă de tăgadă, că cel care a omorît copilul a fost comis-voiajorul. Da, bine-nţeles, Juliette era de acord ; dar ea singură nu și-ar fi asasinat niciodată copilul. Omul cu panglici o împinsese, o obligase să comită fapta împreună.

Sigur că ea nu era mai puţin vinovată de cele întîmplate. Dar, în sfîrșit, dacă n-ar fi fost decît ea, copilul ar fi trăit.

Antoine își freca una de alta mîinile uscate, producînd un zgomot de pergament mototolit.

Era răcoare : în dimineața aceea, ne aflam pe un turn. Nu ajunsesem acolo singur ; ajutoarele tapiţerului mă duseseră pe sus, așezat într-un fotoliu mare, de felul celui care se găsește lîngă șemineul din salon.

Mă simțeam destul de bine pe terasa de deasupra turnului. Descopeream un orizont vast, o mare albastră pe care alunecau cîteva corăbii. Cerul mi se părea rotund ca un glob, cădea din el o lumină caldă și plăcută, difuză, deoarece soarele se ascundea după un paravan de nori opalescenţi. I-am spus lui Antoine că sînt

sigur de-o însănătoşire grabnică, dacă m-aş putea stabili definitiv pe acest turn.

A venit ora plecării. Antoine n-a mai vorbit de Juliette şi de uciderea copilului. Dar îl vedeam îngrijorat. Purtătorii mei, care stătuseră la adăpostul unui ziduleţ bînd o bere, mi-au apucat fotoliul şi am început să coborîm lunga scară în spirală, plasată în centrul turnului. Era întunecoasă, dar ferăstruici înguste, deschise la intervale regulate, proiectau în ea conuri de lumină ce-mi măturau faţa cu fascicolul luminos al unui far.

Pe măsură ce ne apropiam de nivelul solului, lumina se făcea mai ştearsă. Ajunşi la parter, ne scăldam într-o atmosferă verde-albăstruie.

Vestibulul turnului dădea spre o plajă de nisip fin, care mărginea o mare agitată. Pe plajă zăceau împrăştiate scînduri putrezite, fragmente dintr-o epavă care mă atrăgeau şi de la care nu puteam să-mi desprind privirile. Am încercat să-l întreb pe Antoine chiar despre turn, despre scopul prezenţei sale ; era dificil : într-atît asperităţile drumului îi făceau pe purtătorii mei să calce greşit încît nu mă găseam niciodată la înălţimea potrivită pentru a-i vorbi. Cît despre Antoine, părea că zboară ca un fluture peste pietrele drumului.

Am sfîrşit prin a adormi.

ÎL URĂSC PE BRISSOU CU ATÎT MAI vîrtos cu cît nu sînt sigur că am motiv să-l urăsc ; căci mă găsesc, în faţa infidelităţii presupuse a Réginei, cam cum era tata în faţa aventurii mamei cu ofiţerul.

Régine mă înşală oare ? Sînt zile cînd mi-aş da şi viaţa pentru a fi sigur : aş putea, fără nici cea mai mică jenă, să o insult, să o acuz că ea e cauza bolii mele. Ar fi uşor, prea uşor, fără îndoială. Să-i vorbesc soţiei mele în speranţa că voi avea o certitudine ? Mi-ar răspunde că bat cîmpii, că sînt nebun, că o calomniez pe cea mai bună şi cea mai devotată dintre soţii. Ar plînge, şi eu n-aş şti mai mult, pentru că n-aş putea nici s-o cred, nici să fiu sigur că minte.

Aş putea să-l atac pe Brissou de-a dreptul, ca de la bărbat la bărbat ; rezultatul ar fi acelaşi ; şi, în cazul în care Brissou mi-ar ascunde adevărul, ar avea o scuză valabilă în propriii

săi ochi : căci nu trebuie, în numele carității, să-l menajezi pe un bolnav ?

Astăzi a venit iar. Nu m-am deranjat. El a fost acela care a intrat la mine în cameră.

Avea un aer posomorît. Mi-a spus că își asumă răspunderea să mă informeze, în ciuda stării mele, despre un fapt grav. M-a cuprins panica : o să-mi vorbească oare de Régine, să-mi spună că o iubește, că am pierdut-o ? Certitudinea pe care o chemam în minutul precedent, acum o refuzam : mai degrabă orice, decît să aflu de trădarea soției mele, decît s-o pierd.

Frumoasa mea cu părul roșcat, icoana mea aurită : e adevărat totuși că, odată, demult, așa îi ziceam. E într-atît de neroadă și atît de consumată pe cît o pretind eu ? Fața ei și-a pierdut prospețimea tinereții, dar îmbătrînește frumos ; silueta-i rămîne fină, gleznele-i sînt subțiri, părul încă îi cade ca o spumă pe ceafă, și de cînd nu-l mai vopsește, recapătă viață. Își sprijinea capul de zidul grădinii unde ne întîlneam, printre glicinele ale căror ciorchini mov, înmiresmați, îi curgeau de-a lungul gîtului. În momentul în care o vedeam pe Régine plecînd, regăseam imaginile tandre ale trecutului ; formau un portret care nu mai

corespunde deloc adevărului, dar care păstrează sensul unei iubiri.

Pe urmă, Brissou mi-a spus că Julien părăsește facultatea. A hotărît să ducă în întregime viața proletarilor, pe care îi apără. Se va angaja într-o uzină. Julien se dedică trup și suflet cauzei sale. Ne repudiază. Renunță la diplome, la confort. Fiu de burghez, refuză să rămînă un burghez. Va trăi într-o comunitate de tovarăși, va merge de la acțiuni la manifestații, de la închisoare la carceră, poate. A ales.

Brissou mi-a spus că a stat îndelung de vorbă cu Julien, fără a reuși să-i zdruncine certitudinile și nici să-i schimbe hotărîrea.

Régine era distrusă. În calitatea lui de coleg și de prieten, Brissou hotărîse să mă avertizeze, deși soția mea se temea ca această destăinuire să nu fie un șoc nefast pentru sănătatea mea : și Brissou, în locul meu, ar fi dorit să fie informat : n-aș putea eu, tatăl, să încerc un ultim demers ?

Puteam, desigur, puteam să argumentez cu sănătatea mea zdruncinată, să încerc un șantaj. Dar mă știam învins dinainte.

Mama susținea cu tărie că n-o voi introduce pe Régine în familie decît trecînd peste cadavrul ei ; va muri de supărare dacă această

intrigantă... A trebuit să cedeze ; m-am căsătorit cu Régine.

Şi apoi, mă găsesc atît de departe de Julien încît cuvintele mele nu l-ar atinge. Îmi va răspunde politicos şi va pleca.

Régine era o tînără binecrescută şi, deşi fără zestre, primise o bună instruire ; cu ea, nu mă făceam de rîs ; dovada este că am rămas ceea ce sînt : un om stimat, aproape bogat, continuatorul unei familii onorabile.

În ceea ce-l priveşte pe Julien, el vrea să sfarme totul. Fiul meu va fi muncitor şi revoluţionar de profesie. Ce mai am eu comun cu el de acum înainte ? Credeam că-mi pierd soţia — dar fiul este acela care pleacă. O durere apăsătoare, zdrobitoare, urma după senzaţia de uşurare, făcîndu-mă s-o uit. Îmi veneau lacrimi în ochi.

De la o vreme, peretele meu de sticlă se subţiază, se fisurează, indiferenţa trosneşte.

M-am gîndit la timpul cînd mergeam mînă-n mînă, fiul meu şi cu mine. Mi-am readus în memorie speranţele mele de atunci care, toate, au fost înşelate. Am răspunderi în eşecul a ceea ce s-ar putea numi misiunea mea părintească, căreia eu îi spun, pur şi simplu, prietenie. Mama avea şi ea răspunderea ei în neînţelegerea noastră, iar părinţii mamei, fără

îndoială, aveau şi ei răspunderea lor. Fiecare generaţie se plînge de ceea ce alege generaţia care îi urmează ; fiecare greşeşte şi are dreptate în acelaşi timp. Adevărul nu se află oare în fatalitatea care ne face să ne urîm părinţii şi să aducem pe lume copii care ne vor urî, la rîndul lor ? Şi dacă nu ne resping pe noi înşine, ne resping concepţia de viaţă, credinţele, certitudinile.

Pauline vrea să se expatrieze ; ne va aduce, într-o zi, un soţ măsliniu pe care va trebui să-l primim bine. Frumoasa mea Lila o să se căsătorească, dar ştiu eu oare în cîte paturi, cu cîţi camarazi şi-a făcut ucenicia ? Închideam ochii la purtarea ei uşuratică, dar mi-am petrecut multe nopţi aşteptînd în întuneric scrîşnetul închizătorului în broască, ce-mi spune că, în sfîrşit, s-a întors. Am vărsat multe lacrimi solitare, regretînd mîndria pe care aş fi avut-o să duc la altar o fecioară neprihănită. Şi acum, unicul meu fiu se îndreaptă spre aventura revoluţionară, fără vreun regret pentru cuibul în care şi-a petrecut copilăria, adolescenţa.

Familia, un lanţ de iubiri ? Nu, o succesiune de uri mai mult sau mai puţin mărturisite, mai mult sau mai puţin violente.

Am detestat-o multă vreme pe mama; mi-am promis, necugetat, că urmașii mei vor găsi în mine un tată drept, înțelegător și bun. Nu știu ce s-a petrecut; probabil că am pierdut un fir, am lăsat să scape un ochi: tot lucrul s-a stricat.

Exista Régine. Copiii o iubesc; asta nu i-a împiedicat, pe Pauline și pe Lila, să nu-i ia în seamă recomandările, iar pe Julien s-o părăsească pentru a sări în apărarea unor nenorociți pe care nici măcar nu-i cunoaște; se va sluji, pentru a ne combate (căci, în definitiv, împotriva noastră se va bate), de armele pe care noi înșine i le-am furnizat, crescîndu-l. Atunci, fie că pierzi, fie că nu pierzi firul, ești sigur că vei fi disprețuit, învins. Trebuie să te resemnezi, să-ți spui că vei fi răzbunat de generația următoare. O să-mi petrec oare timpul sperînd că fiii lui Julien îl vor batjocori într-o zi?

După cum, aș putea să încerc să-l înțeleg pe fiul meu. Dar știu dinainte că nu voi reuși. Poți oare să înțelegi vreodată? Era mama în stare să se pună în locul meu cînd voiam să i-o impun pe aceea care, pentru ea, era o fată de nimic, o vînătoare de moștenire?

Vreau să-l uit pe Julien. Sînt bolnav. I-am spus-o lui Brissou. A părut necăjit. Crede că

starea mea n-ar trebui să mă scutească de a-mi susține soția, în această împrejurare gravă. Cum tăceam, a dat din cap cu un aer obosit; s-a retras fără să-și ia rămas bun. Mă judecă. Dar ce poate el înțelege, ca să-i dea dreptul să mă condamne? El n-are copii.

Mă refugiez în oboseala mea, în visările mele. Boala se strînge împrejurul meu. Nu mai regăsesc desișul des care mă acoperea; rămîn doar cîțiva mărăcini, în spatele cărora mă tupilez. Sînt oare pe cale să mă fac bine?

Totuși i-am vorbit lui Julien. Își pregătea bagajul: o valiză de cărți și ceva haine. L-am întrebat dacă s-a gîndit bine, dacă s-a gîndit la maică-sa. Mi-a spus că, pentru a lua hotărîrea, ideea că îi va produce supărare fusese obstacolul cel mare, acela pe care i-a fost cel mai greu să-l treacă. Asta lăsa să se înțeleagă că eu nu contasem: am fost rănit. L-am asigurat pe Julien că, odată trecut pragul, nu va mai trebui să conteze pe mine. O știa. Știa totul, cîntărise totul, măsurase totul. Nu aveam nimic de adăugat, decît doar văicăreli și înduioșări inutile. I-am urat drum bun și i-am strîns mîna.

Iată ce rămîne dintr-o copilărie, dintr-o adolescență, dintr-o sumedenie de necazuri și bu-

curii, de speranţe : o strîngere de mînă şi fiul risipitor pleacă. Nu ne va da ocazia să tăiem viţelul cel gras, căci copiii din timpurile moderne nu sînt dintre cei care se întorc. Poate fiindcă ştiu de ce pleacă, unde se duc.

Am găsit-o pe Régine plîngînd pe albumul de fotografii de familie. Mi-am spus că n-ar trebui niciodată să păstrezi aceste mărturii ale trecutului. Dar, chiar de le-ai arde, ar mai rămîne amintirile ; nu le poţi distruge. Pe mine amintirile mă susţin. În mijlocul lor îmi petrec orele cele mai senine. Le urăsc şi totuşi mă încăpăţînez să le mişc de la locul lor, să le confrunt, să le asamblez. Se mişcă în mine ca fragmentele unui mozaic imens şi nu mă voi lăsa pînă nu voi reconstitui întregul motiv.

Mă recompun. Tapiţerie, vitraliu, tablou, punct cu punct, reunesc elementele după o schemă ştearsă şi ansamblul va fi mai puţin povestea mea decît eu însumi. Urăsc această muncă şi totuşi nu voi avea linişte decît după terminarea ei.

Régine plînge. În suferinţa ei intră o parte de ruşine : e umilită cînd se gîndeşte la ce va zice „lumea". Dar ceea ce domină e disperarea de a-şi fi pierdut fiul. Cred că suferă că nu se poate sprijini de umărul meu. Îi lipsesc ? Brissou nu-i ajunge ? Nu îndrăznesc să cred că m-am înşelat şi că nu-l iubeşte pe Brissou. Dar o licărire urcă în întunericul meu.

Îmi dau seama că infidelitatea soţiei mele mi-ar fi insuportabilă dacă, în sfîrşit, mi-ar fi dovedită.

Totuşi, altădată, eu însumi am înşelat-o pe Régine cu fata cu violetă. N-o iubeam, cred, dar mă atrăgea cu viaţa ei misterioasă, prin nimbul de teatru care aureola persoana-i albă şi mlădioasă. Mi-o imaginam acoperită cu paiete, murind în mijlocul unei grădiniţe de camelii, înveşmîntată în stofe scumpe, încinsă cu purpură, scăldată în aur ; apoi, revenind acasă în zori, despuiată de podoabele sale, obosită, atît de obosită încît din cauza asta a şi murit.

Régine aştepta ca Lila să se nască, era greoaie, somnoroasă, urîţită de masca sarcinii. În ascensor, fata cu violetă mă privea pe sub genele ei mari ; o dată am urmat-o, depăşind etajul meu fără să-mi dau seama ; mi-a deschis uşa, fără să spună nimic. În camera ei era un divan scund, împodobit cu fireturi, acoperit cu perne mătăsoase. Şemineul de marmură albă, la fel ca al nostru, nu avea pe el nimic altceva decît un telefon, dar era

plin de inscripții făcute cu creionul ; date, numere de telefon, nume, locuri de întîlniri. Fata mi-a spus că acolo era agenda ei ; cam o dată pe an, cînd însemnările deveneau prea numeroase, le ștergea. Zîmbea cu blîndețe, avea dinți mici, albi, bine rînduiți. După amor, mînca un măr ; întotdeauna se găsea o grămadă de mere, într-o fructieră, lîngă divanul scund.

Cred că Régine n-a știut niciodată nimic. Portăreasa însăși, această palavragioaică, nu putea să-și dea seama că, în fiecare seară, întorcîndu-mă de la Prefectură, urcam un etaj mai mult. Și, înainte de a coborî, mă periam conștiincios pentru a înlătura mirosul de violetă. Povestea s-a terminat simplu ; mi s-a dat de înțeles că trebuia să-mi răresc vizitele. Am terminat prin a le întrerupe, în momentul nașterii Lilei.

Cînd fata cu violetă a dispărut, nu mai era pentru mine decît o amintire. Totuși, eram trist ; nu pot să spun că pierdusem o ființă dragă ; era ca și cum, copil fiind, aș fi văzut că se rupe o foaie dintr-o carte îndrăgită.

Ce de visuri, de regrete, de remușcări, de dorinți sînt într-o viață simplă de tot, aceea a unui om mijlociu, a unui funcționar cinstit.

În timp normal, obiceiul, monotonia zilelor care se duc, acoperă totul. Dar dacă faci o breșă, este ca și cum ai deschide cutia Pandorei. N-o mai poți închide la loc.

Pentru a mă face bine, trebuie să golesc desaga fără fund, sacul cu amintiri.

MAMA ERA FRIGUROASĂ. DUPĂ MOARtea tatii, s-a făcut și mai friguroasă. Oare de ce slăbise ?

Tata n-a fost mult timp bolnav, doar cîteva luni ; dar ea l-a îngrijit cu un devotament care ținea de firea ei : aspră cu ceilalți, nu le suporta slăbiciunile de caracter, dar se dăruia fără preget pentru a alina durerile fizice.

Tata suferea de un cancer la stomac, care trebuie să-l fi ros de mult timp, înainte de-a se hotărî să meargă la doctor. Cînd s-a dus, era prea tîrziu : năpădit de boală, nu-i mai rămînea decît să-și aștepte sfîrșitul.

Îmi amintesc de înmormîntarea sa ; era toamnă și ploua un pic. Mama refuzase să se ascundă sub voalul cel mare al bocitoarelor ; își oferea privirilor, aversei plăcute, nobila ei față răvășită. Nu-i stătea bine în negru. Părea bătrînă, aspră, pustiită ca un pămînt pe care nimic nu va mai crește.

Cum familia noastră era cunoscută, un lung cortegiu urma dricul tras de doi cai mascați. Am uitat înmormîntarea propriu-zisă, coborîrea sicriului în groapă. Nu-mi reamintesc bine decît lunga defilare a oamenilor gravi care ne strîngeau mîna la poarta cimitirului, cum se face în provincie. Mama mă ținea lipit de ea ; eu leșinam, nu atît de amărăciune, cît de dezgust : mirosul de crep și de pînză proaspăt vopsită care se răspîndea din îmbrăcămintea mamei mă scîrbea.

Ne-am regăsit acasă, singuri cu servitoarea. Mama avea frisoane ; a cerut să se aprindă focul și s-a așezat pe un scaun scund, foarte aproape de cămin. Plîngea, lacrimile îi șiroiau pe obraji. Îl plîngea oare pe mort, se plîngea pe ea însăși și singurătatea ei, sau pe amîndoi, viața lor irosită.

N-o mai iubeam de mult și îmi spuneam — încercam să-mi spun — că ea era aceea pe care o băgaseră în pămînt, că rămîneam singur cu tata.

În ziua aceea, sau a doua zi, mama mi-a oferit clar, deși fără cuvinte, jurămîntul de fidelitate și supunere. Eram moștenitorul, singurul bărbat din casă. În mod tacit, promitea să mă considere capul familiei. În schimb, îmi

va oferi dragostea și devotamentul ei. După primul nostru prînz în doi (voise ca eu să ocup, la masă, scaunul tatălui meu), m-a îmbrățișat cu pasiune. Am respirat mirosul acrișor al doliului, m-am desprins de ea. Fără să fi schimbat două cuvinte, totul era spus : refuzam demnitatea oferită și dragostea care o însoțea, care venea prea tîrziu și cu care nu mai eram obișnuit.

Cînd mă gîndesc la această scenă, un fel de figurație simbolică acoperă realitatea ; mama stă în picioare, cu brațele întinse, brațele-i sînt ude și din păr îi picură apă ; ochii-i sînt mari, rugători, gura deschisă. Cuvîntul „înecată" îmi vine pe buze. Înecată de durere, înecată de remușcări, înecată de rușine ? O imagine care mă dezgustă.

În cele din urmă, mama și-a revenit ; domnia derizorie pe care eu n-o voiam și-a asumat-o ea. A început să semene cu marile Regente, cu atît mai mult cu cît revenea la rotunjimea pierdută ; ne gira bine interesele ; fiecare o respecta, cu un pic de teamă, cum mi se părea.

În fiecare duminică, cu evlavie, se ducea la cimitir.

Într-o zi, am găsit-o acolo pe Hélène Lorme.

Mama a tresărit, apoi s-a aplecat peste mormînt, aranjînd o floare, smulgînd o buruiană ; apoi, s-a cufundat într-o lungă rugăciune.

Hélène, de partea cealaltă a mormîntului, îmbrăcată toată în alb, făcea același lucru. Cînd, în sfîrșit, s-au ridicat, parcă erau două cariatide : una neagră și alta albă, sub povara aceleiași dureri.

Ne-am întors împreună spre oraș, cu pași mici. Hélène și mama discutau cu voce scăzută. Nu încercam să ascult. Viața de colegiu, pe care o cunoșteam de cîtva timp, îmi schimbase comportările ; tocmai descoperisem că eram interesant, că îmi plăcea tovărășia celor de-o vîrstă cu mine și că lumea oamenilor mari, dacă mă gîndesc bine, era mai puțin importantă decît o crezusem eu. Deci, n-am prins conversația mamei cu Hélène. S-au împăcat oare, în ziua aceea ? Au descoperit oare frăția celor ce poartă aceeași suferință ?

În fața ușii, Hélène și-a luat rămas bun de la noi. A plecat singură. Mama, cel puțin, avea un tovarăș : oricît de ursuz și de agresiv aș fi fost, nu era deloc singură, cel puțin pe timpul vacanței. Simțeam că încearcă o anumită mîndrie și, în seara aceea, am făcut totul ca să-i demonstrez cît de mult se înșela, crezîndu-se privilegiată pentru că-i rămînea un

fiu. I-am fost dezagreabil pe față. Nu eram oare mereu așa ? Stăteam îmbufnat, aveam pretenții, mă înfuriam la cel mai mic pretext ; și, ceea ce era mai rău, din punctul ei de vedere, cred, refuzam să-i satisfac vanitatea ; învățam prost, nu știam să mă prezint, eram nepoliticos, stăteam urît la masă. Mama mă suporta, demnă și austeră ; îmi oferea o față nepăsătoare, care mă exaspera. Aștepta oare să trec de vîrsta ingrată ? Eu, în taina inimii mele, o făceam răspunzătoare de moartea tatii ; în logica mea de copil, era răspunzătoare prin forța lucrurilor, pentru că ea trăia și el murise. Și mă făceam odios cu bună-știință, ca s-o pedepsesc.

Astfel mă arăt față de Régine, de cînd sînt bolnav. Ce-o pun să plătească ? Prietenia pentru Brissou, de care tot nu știu dacă-i îndrăgostită, sau supremația pe care a cucerit-o în inimile copiilor noștri ? Dar dacă Brissou nu e decît un coleg săritor ? Și durerea Réginei n-a fost suficientă pentru a-l reține pe Julien. Atunci, la urma urmelor, o să termin prin a-mi recunoaște greșelile față de mama, față de Régine. Soția mea poate că nu-i decît o soție bună și o mamă încercată, mama n-a fost atît de aspră și nici atît de vinovată pe cît mi-a plăcut mie, mult timp, să cred acest

lucru. N-am înțeles totul. Voi înțelege oare vreodată totul ? Mai bine să nu mă mai gîndesc. O să iau un somnifer și o să mă refugiez în somn.

Antoine m-a dus pe o colină. M-am chinuit, urcînd pe cărarea pietroasă. Îi regretam pe lucrătorii tapițeri care m-ar fi dus pe sus, dacă ar fi fost acolo. Gemeam și-mi tîram picioarele. Antoine mi-a ordonat să încetez cu nazurile și m-am supus. Dealtfel, apostrofarea lui mi-a prins bine : după ce am fost repezit, am simțit oboseala mult mai puțin.

Pe culme, am avut voie să mă așez și chiar să primesc din gustarea ușoară adusă de tapițer.

Panorama pe care o descopeream era aceea a unei cîmpii imense, înecată toată în ceața pe care soarele o făcea să sclipească. Ici și colo, între nori, se iveau clopotnițe, a căror săgeată arunca luciri de argint. Îmi părea atît de frumos ceea ce zăream, încît nu puteam să cred că era vorba de orașul meu.

Cum soarele se ridica, puțin cîte puțin negura s-a împrăștiat și am putut vedea desenul străduțelor, piețele ornate cu fîntînile lor și chiar oamenii care se grăbeau din toate părțile și pe care-i percepeam ca pe un fel de

insecte. Am înaintat pînă la punctul extrem al unui promontoriu. De acolo, îmi apăreau ulicioarele obscure și parcă simțeam umbra rece a pasajelor boltite. Acolo, apa șiroiește pe piatră și căldura nu usucă niciodată salpetrul de pe zidurile bătrîne. E adevărat, sînt răspîntii unde lumina e orbitoare, unde chiar și fîntînile seacă, fîntîni al căror bazin, înconjurat cu firișoare de mușchi, seamănă cu un ochi bolnav. Dar, în orele cele mai toride, străzile păstrează o latură de umbră. Cînd treci de pe un trotuar pe celălalt, mergi de la gheață la foc. Vedeam agitîndu-se o lume liliputană ; gospodine mergînd la piață, copii care se jucau în curțile școlilor, grădinari aplecați asupra brazdelor de varză.

Antoine a scos de la el din sac un binoclu, mi l-a întins, și am putut vedea în voie viața orașului.

Am surprins doi bețivani, afumați bine, care se înjurau pe terasa unui crîșmar ; am văzut doi îndrăgostiți într-un parc, dațe adunate în fața unei dughene și tăifăsuind. Prin fereastra unei camere, am văzut amanți îmbrățișați ; aplecată la o fereastră, o fată scruta strada, cu un aer dezamăgit.

Fiecare din aceste ființe gîndea că trăiește o dramă sau o comedie, se credea centrul unei

lumi ; dar ansamblul, văzut de departe, nu prezenta mai mult interes decît pînza pictată pe care artistul a pus totul la locul lui, unde totul contribuie la crearea unei armonii.

I-am dat binoclul înapoi lui Antoine. Mă simțeam deodată mic. Omul cel rău a rînjit. M-a întrebat de ce n-am omorît-o pe Juliette Amour.

E adevărat că pe Angèle, în povestirile mele, am ucis-o de mai multe ori, dar pe Juliette cea rea, a dracului, o lăsasem să trăiască. Antoine avea dreptate : trebuia s-o ucid pe Juliette.

I-am spus lui Antoine că fusese omorîtă.

Am regretat-o imediat : Antoine își ciulea urechile, lacom ; credea oare că asasinul eram eu ? M-am grăbit să-i spun că se înșală. Eram mulți cei care am detestat-o : amanți maltratați, batjocoriți, victime ale orgoliului și cruzimii Juliettei Amour, care dintre noi nu dorise măcar o dată, în fundul inimii lui, să se descotorosească de ea ? Însuși comis-voiajorul, deși beneficia de un tratament de favoare, avusese motiv să se plîngă de Juliette : în timpul absențelor lui, nu se jena să-l înlocuiască. Eu nu eram nici mai mult, nici mai puțin vinovat decît ceilalți, considerînd că intenția face cît fapta ; dar nu cred să fi ți-

nut eu cuțitul. Sau atunci, dacă-l ținusem, uitasem.

Antoine mi-a cerut să mă gîndesc. Am revăzut primele licăriri roșiatice ale zilei care invadau o cameră răvășită ; perdelele de pluș purpuriu se dădeau deoparte, lumina intra în valuri într-o încăpere plină de perne spintecate, de cearșafuri murdare, de mărunțișuri sparte. S-ar fi spus că o furtună devastase casa. Nu mai rămînea în picioare decît un vas bisericesc cu picior argintat pe care se găsea un cornet de cristal cu incrustații fine. Nu conținea decît puțină apă stătută. Se găsea pe marginea unei comode cu marmura spartă, ale cărei sertare deschise lăsau să iasă bucăți de lenjerie de corp, dantele murdărite, coliere desfăcute, de unde curgeau perle una cîte una și cădeau la pămînt cu un zgomot de picături de apă care scapă dintr-un robinet prost închis.

Juliette Amour zăcea pe pat, cu brațele depărtate. Părul răspîndit pe figură îi umbrea fața. Sub sînul ei stîng, se zărea mînerul unui pumnal înfipt pînă la plăsele.

Puteam foarte bine să-mi imaginez că eu ținusem pumnalul, dar puteam și să cred că asistasem neputincios la scenă, ascuns după o draperie, și că nu intervenisem decît după

omor, pentru a da o oarecare decență femeii asasinate coborîndu-i, de exemplu, rochia peste picioarele goale, răspîndindu-i părul pe față pentru a-i ascunde cu el expresia de mînie și de spaimă.

M-am văzut plîngînd, îngenuncheat pe carpeta de lîngă pat. I-am spus lui Antoine că această reacție mă mira : nu-i dorisem oare Juliettei de sute de ori, de mii de ori, cele mai cumplite chinuri ? Și găsind-o acolo, în sfîrșit încremenită, în sfîrșit mută, plînsesem ?

Trebuia s-o jelesc și, lăsînd totul la o parte, să recunosc că era mai curînd nefericită decît rea. Și apoi, în fața morții, există oare făpturi destul de răzbunătoare pentru a se bucura ? I-am spus lui Antoine că simțisem o mare durere la moartea mamei, survenită cu puțin timp înainte de începutul bolii mele ; totuși, nu încercasem niciodată afecțiune pentru ea ; încă din copilărie, a știut să mă înstrăineze. Antoine a răspuns că nu era vorba despre mama, ci despre Juliette Amour. Ce mai voia să știe ? Crezusem că văd umbra comis-voiajorului profilîndu-se pe perdele, dar nu eram sigur că e el : nu-l cunoșteam. Tot ce puteam să afirm era că Juliette murise și că eu mă simțeam cam vinovat în ceea ce-o privește : o urîsem atît de cumplit încît trebuia, într-un

fel sau altul, să mă cred răspunzător de moartea ei.

Negura se ridicase de tot. Orașul, la poalele colinei, strălucea acum ca o grămadă de bijuterii. Antoine a socotit că e timpul să coborîm și m-am ridicat. Am mers fără să rostim un cuvînt. Mă gîndeam la copilul Juliettei Amour, ucis la vîrsta cea mai fragedă ; îmi spuneam că uciderea acestei mici făpturi merita toate pedepsele : chiar dacă mama lui nu voise să-l omoare, îl lăsase pe comis-voiajor să săvîrșească fapta de față cu ea. Era drept ca Juliette, la rîndul ei, să fi pierit de moarte violentă.

În timp ce mă îndepărtam de vîrful colinei, aveam impresia că am lăsat acolo cadavrul Juliettei Amour, culcat într-un sicriu de sticlă, cum se spune în povești despre prințesele fermecate.

Am dat puțină atenție drumului de întoarcere. Ca de obicei, eram obosit. M-am întins fericit pe patul meu și am adormit.

Lila m-a trezit, punîndu-mi pe frunte mîna ei răcoroasă. M-a anunțat că va trebui să se căsătorească mai devreme decît era prevăzut : urma să aibă un copil.

În loc să mă indignez sau să-i fac morală, sau toate astea împreună, mi-a venit în minte

copilul Juliettei Amour. Lila îmi aștepta reacția, surprinsă, aproape dezamăgită. Tăceam. Îmi spuneam că, în definitiv, nu Juliette era cea mai tare. Un copil, nepotul meu, va vedea lumina zilei.

Era ceva lipsit de judecată : ce legătură putea fi între fiul Lilei și cel al Juliettei ? Lila era fiica mea, în timpul de față, și Juliette era o umbră rea din trecut. Lila există, Juliette este, poate, un vis. Totuși, legam copilul Lilei de cel al Juliettei. Era ca și cum, după mulți ani, copilul ucis, copilul sufocat sub perne și aruncat la gunoi, trebuia să reînvie, să se întrupeze din fiica mea, Lila, să mă răzbune. Și faptul că fiica mea preferată — căci încă o iubeam, o iubesc mereu — a fost instrumentul acestei răscumpărări, mă umplea de bucurie.

Nu spuneam nimic. Savuram o revanșă împotriva umbrei, a răului, a disperării, a morții.

CÎND LILA M-A PĂRĂSIT, AM REVĂZUT voliera.

Cum putusem oare să uit această construcție pretențioasă, făcută din plasă de sîrmă și din lemn, cu acoperiș de pagodă, pe care noi o numim volieră ? Se afla în fundul grădinii. Mama, ca și bunica, creștea acolo cîteva găini, doi păuni și mulți porumbei. În copilărie, mă distram venind și aruncîndu-le grăunțe : îmi plăcea mult mirosul fad de fiertură de tărîțe și de găinaț de păsări ce se răspîndea din ea.

Cînd aveam invitați, mama trimitea servitoarea să vadă dacă erau vreo cîțiva pui de porumbei crescuți tocmai bine, ca să completeze dejunul. Și se găseau întotdeauna, pentru că porumbeii se înmulțeau atît de repede că nici nu le știam numărul.

În volieră i-a dus mama pe cei doi porumbei, cadou de la Hélène Lorme pentru tata : cei doi porumbei care fuseseră în colivia de răchită.

Erau gingași, delicați, albi ; nu stăteau decît împreună. Îi vedeam zburînd, ici și colo, în spatele plasei de sîrmă care le limita domeniul ; gîngureau, își dădeau ușoare lovituri de cioc ce semănau cu niște săruturi ; uneori, unul își punea gîtul pe gîtul celuilalt și rămîneau astfel lungi momente, parcă extaziați, înecați în dragoste, cu ochii închiși sub pleoapele lor rotunde și albastre. Îmi plăcea să-i văd. Le aduceam grăunțe alese. Adesea, tata venea cu mine.

O flacără roșie se ivește în capul meu, un incendiu pîrîitor mă înconjoară cu limbi aurii și stacojii. Centrul trecutului meu, al tabloului meu interior se iluminează cu un mare tufiș de purpură. Am găsit, fără să-l fi căutat, motivul esențial, acela în jurul căruia se ordonează toate celelalte ; albastrurile, movurile, violeturile, galbenurile, alburile și negrurile. E roșu. Din ultima cută a sacului meu cu amintiri tocmai a țîșnit imaginea strălucitoare, îngrozitoare și semeață a masacrului porumbeilor.

O văd pe mama, beată de mînie geloasă, agitînd amenințător cuțitul de bucătărie, înfigîndu-i vîrful oțelit în gîturi care abia respiră, în mijlocul unui zbor de fulgi, în sînul unui vîrtej de strigăte și culori.

Tata se află acolo, furios și rugător în același timp, cu brațele întinse, încearcă să oprească masacrul. Mama nu se mai stăpînește : se aruncă spre stinghiile unde păsările s-au refugiat, le scoate de acolo, taie la întîmplare, ucide, ucide, și plouă cu pene, păsările înspăimîntate sar și cad neputînd să fugă, mă înconjoară cu vaietele lor sonore, mă stropesc cu sînge.

Sînt pierdut, copil aruncat în mijlocul nesocotinței păsărilor și-a oamenilor. Porumbeii au murit, cu gîtul spintecat. Mama, ridicată, cu părul răvășit, lovește încă și încă, fără să ia seama la ghearele care o zgîrie, la aripile care o lovesc, și urlă : seamănă cu Răzbunarea, cu Crima, cu Nebunia.

Tata i-a prins mîna, i-o imobilizează în sfîrșit, i-o strînge și cuțitul cade.

Tata a luat cuțitul de jos ; l-a ridicat asupra mea. Cu dinții strînși, a spus : „Și dacă l-aș ucide și pe el, pe bastardul tău ?" Nu înțelegeam, simțeam că mor. Am căzut.

De atunci n-am încetat să tot cad, să cad, încetul cu încetul, într-un vîrtej de păsări înspăimîntate, însîngerate.

Am scuipat imaginea volierei ca pe un chiag de sînge. Mi-a venit înapoi din nou, nu ca amintirile — bule, baloane, nori — ci ca o rîgîială dureroasă. M-am pomenit singur, într-un mare deșert negru și alb, măturat de un vînt sălbatic. Am început să merg, strîngîndu-mi pe mine faldurile halatului de casă. Eram asurzit de furtună ; pămîntul nu mai era decît un praf învălmășit care se ridica în vîrtejuri. Duceam înainte un picior, apoi pe celălalt, și întîlneam sub tălpi asperități, crăpături, care la fiecare pas aproape că mă făceau să cad. Înaintam totuși ; în jurul meu, pereții se umflau de bube, se crăpau, lăsînd să curgă din ei șiroaie de noroi ale căror șuvițe se împreunau la pămînt și formau bălți cafenii din care se ridica un miros infect. Muștele le adulmecau, apoi își luau zborul într-un vîjîit puternic. Mergeam mereu. Copaci uscați, care își desfăceau ramurile spre un cer foarte palid, se ridicau ici și colo. Trebuia să ocolesc trunchiurile, tot mai numeroase, tot mai dese ; crezusem că merg în linie

dreaptă, dar tot descriind meandre pentru a evita bălţile şi copacii, nu mai ştiam unde mă aflu. Şi vîntul sufla mereu. Îmi venea să mă las să cad la pămînt, dar o forţă neînduplecată mă împingea să-mi continui drumul.

În sfîrşit, în faţa mea, am zărit lumina din salonul cel mare. Clipea printre ramuri ; uneori mi se părea că se va stinge ; apoi, din nou, strălucea.

Am ajuns la prag. Şi i-am văzut pe toţi.

Nu mă aşteptau. La fel ca şi altădată, pe terasa cu balustradă albă, făcută din stîlpi care seamănă cu nişte vase răsturnate, păreau că duc o conversaţie anodină, plictisitoare, dar ochii le străluceau. Şi cum nu ştiau că trebuie să viu, îşi purtau toţi capetele.

Pe gîturi de lungimi diferite, feţele se legănau ca nişte fructe.

Nu recunoşteam pe nimeni, de vreme ce recunoşteam toate aceste trăsături asamblate, de vreme ce fiecare avea două sau trei feţe, austere sau hilare, dispreţuitoare, umile, arogante, zeflemitoare, frumoase, urîte, blînde sau crude.

Rochia Hélènei Lorme era pătată de sînge, dar deasupra ei se înclina capul fetei cu violetă, şi acela al Angèlei şi acela al Réginei ;

vedeam bine capul masiv şi greoi al mamei. Voiam să mă întorc în camera mea, dar îmi era teamă de drumul plin de asperităţi. S-a netezit ca prin minune. Vîntul încetase să mai sufle, solul era neted, moale sub picioarele mele.

Am ajuns la patul meu, fără greutate.

O SĂ-MI REIAU LOCUL ÎN CAMERA CONjugală. Salonul cel mic va fi foarte util, cînd va veni să ne vadă Lila cu fiul ei : o încăpere îndepărtată de zgomotul casei ; copilul va dormi aici ; mai tîrziu, nu va avea de făcut decît un salt, ca să ajungă în grădină. Copiilor le plac grădinile, care le par vaste chiar cînd abia depășesc mărimea unui răzor.

Îmi amintesc cu nostalgie de o grădină în care mama mă ducea altădată, aceea a unei rude bătrîne. Mă jucam acolo cu o fetiță, sub copacii stufoși.

Se numea Juliette.

Lector: ANGELA CISMAȘ
Tehnoredactor: VICTOR MAȘEK

*

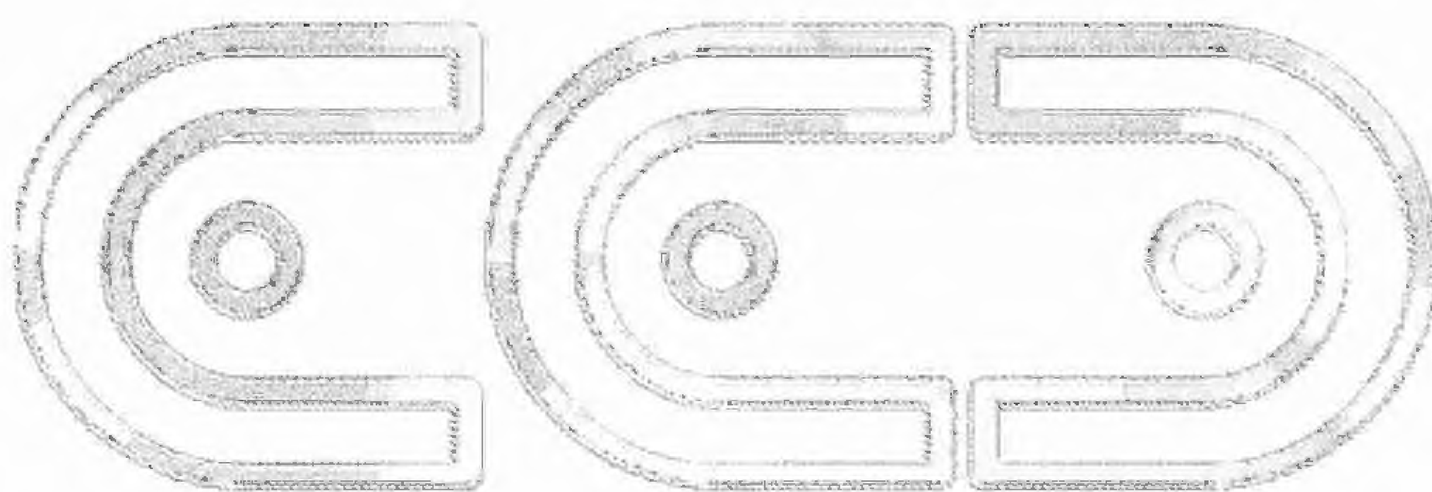
Tiraj 37.930. Bun de tipar 21.06.1976. Coli tipar 5,5.

*

Tiparul executat sub comanda
nr. 1/325 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București,
Republica Socialistă România

CLUB

Scanare și prelucrare digitală

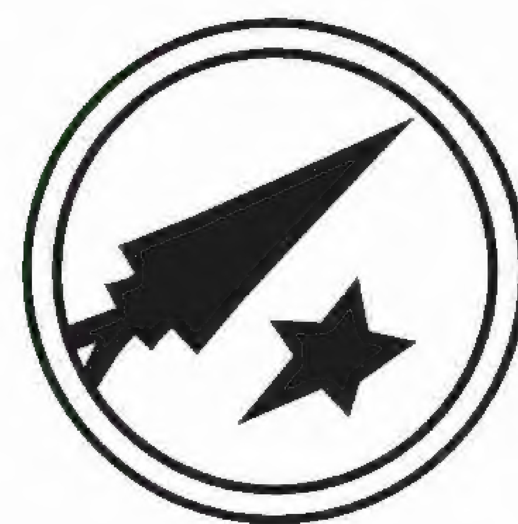

de

Anonim

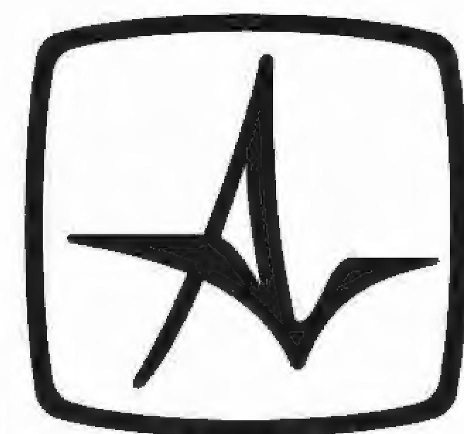
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

